Erzurum (050953)

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Persian; Sa'dī, *Gulistān*, ed. Ghulām Ḥusayn Yūsufī, Tehran 1369 sh/1990; Ali Ashgar Seyed-Gohrab (ed.), *The great Umar Khayyam. A global reception of the Rubáiyát*, Leiden 2012; Ali Asghar Seyed-Gohrab, *Laylī and Majnūn. Love, madness and mystic longing in Niẓāmī's epic romance*, Leiden 2003.

Ali Asghar Seyed-Gohrab

16 Ekim 2016

Erzurum

Erzurum (Arm. Karin, Karnoy K'ałak'; Gr. Theodosioupolis; Ar. Qālīqalā, Arzan al-Rūm, Arzarūm) is a city towards the north-eastern borders of present-day Turkey, on rising ground at the south-east corner of an extensive plain that is traversed by the Upper Euphrates (Turk. Kara Su), at a height of around 1,750 metres above sea level.

In the early Middle Ages, Erzurum was for the Arabs a border base. From around the beginning of the fifth/eleventh century the city was the seat of a minor Turkish principality, that of the Saltukoğulları (Saltukids). However, the principality was acquired by a runaway branch of the Rūm Saljūq dynasty in 589/1193; it was incorporated into the Saljūq sultanate's principal body in 628/1231.

Erzurum remained the easternmost city of the Saljūq sultanate, the latter being the vassal of the greater Mongol Empire, then, from 657/1259, of the Īlkhānid Empire. In 697/1296–97, the sultanate's eastern cities were taken into direct Īlkhānid administration and soon became part of the Īlkhānid province of Rūm.

In 1348, the city, along with Erzincan and Bayburt, was seized by an Ahi Ayna Bey (Akhī 'Aynā Beg). By this time, however, despite being still at the junction of two major commercial routes (from Trebizond and from Ayas in Cilicia), the city was decaying, apparently because from the 720s/1320s non-governmental Mongol factions and subsequently (after 736/1335) the forces supporting individual Īlkhāns or rivals had competed for it. The city was taken by Timur (Tīmūr, d. 807/1405) in 789/1387 from the Karakoyunlu (Qarā Qoyūnlū), and, apparently, incorporated within the Mutahharten principality of Erzincan. But in 812/1420 the Karakoyunlu's leader took it from Mutahharten's grandson, and it remained essentially in Karakoyunlu hands until the latter dynasty's defeat in 872/1467 by the Akkoyunlu (Āq Qoyūnlū).

The city was taken by the Ottomans from the Ṣafavids, successors of the Akkoyunlu, in c. 924/1518. A large *eyalet (eyālet)*, or Ottoman province, was immediately formed. By the mid-eleventh/seventeenth century, Erzurum had become a busy commercial centre. The city and the Trabzon-Tabriz road were reinvigorated by the 1254/1838 Anglo-Ottoman treaty. In the thirteenth/nineteenth century, the city functioned as something of a border fortress against Russian attacks and threats. The Armenian population of the city and its region was largely deported or killed in June 1915 (still a controversial issue, however), somewhat before the Russian capture of the city in February 1916. After the withdrawal of the Russian occupying units, the city was evacuated by Armenian forces in March 1918.

The city, host to the first of Mustafa Kemal (Atatürk)'s nationalist congresses (July 1919), was from the beginning of Republican history the capital of an *il / vilayet* (*vilāyet*, province) and the base of successive armies. The Atatürk University was opened in November 1957 and a Technical University in 2006. The city's population in 2010 numbered around 367,000.

The Encyclopaedia of Islam(Three), 2016/2, Leiden 2016.

İSAM DN. 247016

Karadeniz, Sayı I, Samsun 1982

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

19 Kasım 2016

Erzurum
070353

Efsanevi Balıklı Göller ve Erzurum Balıklı Gölü

Prof. Dr. EKREM SARIKÇIOĞLU

Pek çok dinlerde ilâhların ve cinlerin balık suretine girdiklerine, balık şeklinde göründüklerine dair inançlar vardır. Yine Tanrı'nın, ilâhi ruhun bazı sularda ve içindeki balıklarda bulunduğuna dair inançlar da yaygındır; dolayısıyla balık, dinler tarihinde zürriyetin ve verimliliğin sembolü olmuştur. Hinduizm'de Tanrı Vişnu balık suretinde dünyaya gelerek insanlığın atası Manu'ya yakında Tufan'ın olacağını, bundan kurtulabilmesi için bir gemi yapması gerektiğini haber vermiştir. Sonra da geminin bağını boynuzlarına takarak sularda emniyetle yüzdürmüş ve insanlığın yok olmasını önlemiştir(1). Bu sebeple balık, Hinduizm'de Tanrı Vişnu'nun bir avatarası ve sembolü olmuştur.

Hıristiyanlarda da balık kutsal sayılır. Hz. İsa'nın sembolüdür. Bunu Yunanca "İsa Mesih, Tanrıoğlu, Kurtarıcı" kelimelerinin baş harflerinin birleşmesiyle Yunanca "balık" (ihthys) kelimesinin teşekkül etmesine bağladıkları gibi, İsa'nın mucizevî sofralarıyla da (bk. Markus VI, 41) açıklamaya çalışırlarlar (2).

İslâm aleminde ise altın ve gümüşten yapılmış veya kurşundan dökülmüş madeni balık figürleri, cinlerin şerrinden korunmak için taşınır. Mısır'da bu, Su Cinni Safine'nin sureti sayılır. Çocuk ve hamile kadınları Alkarısı (Balık Karısı)'nın şerrinden koruyacağına inanılır (3). Mavi camdan yapılan balık figürleri ise, nazarlık olarak kullanılır. Fakir halkın balık kılçığı ve omurgasını da nazarlık olarak kullandığını görmek mümkündür (4).

Bizim burada üzerinde duracağımız konu ise efsânevî göller ve içindeki mukaddes balıklardır. Bu türlü göllere ve balıklara özellikle Eski Suriye bölgesinde yaygın bir halde rastlarız. Bunlar çeşitli efsanelerle ilgilidir. Bu meşhur yerlerden birisi Fırat Nehri'nin yan kollarından biri olan Habur Irmağı menbaı idi. Çok tanrıya inanıldığı zamanlardaki efsânelere göre, Tanrıça Atargatis ve oğlu bu nehre düşmüşler ve balığa dönüşmüşlerdir (5). Diğer bir efsâneye göre, Habur Irmağı, Atargatis (Hera)'

254865

Kars 110457
Erzurum

19.-20. YÜZYILLARDA
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU
Kaynaşma-Kırgınlık-Ayrılık-Yeni Arayışlar

5–7 Ocak 2015
Uluslararası Sempozyum, İstanbul
BİLDİRİLER

2. CİLT

MADDE YAYIMI ANDIKTAN SONRA GELEN DOKUMAN
10 Eylül 2017

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 254865
Tas. No: 956.0943
OND.Y

1917 - 1921'li Yıllarda Ermenilerin İrevan Bölgesinde, Kars, Kağızman ve Erzurum'da Yaptıkları Faaliyetler

İrade MEMMEDOVA*

Özet

1917-1918-ci yıllar Ermenilerin yapmış oldukları vahşet ve katliamlara dair bilgiler rus konsulları ve subaylarından general Odişelidze, general Nikolayev, generel Volkovitinov, general Prjevalski, general Mayevski, yarbay Tverdohlebov, doktor Horoşenko ve başkalarının meruzelerinde, hatiratlarında, telegraf ve mektublarında, aynı zamanda arşiv belgelerinde vardır.Arşiv belgelerinde 1917-1921'li yıllarda Ermenilerin İrevan bölgesinde, Kars, Kağızman, Erzurumda Türk Müslüman nüfusa karşı yaptıkları sokırımları hakkında bilgiler korunmaktadır. 4 Haziran 1918 yılında Batum Anlaşmasının imzalanmasına kadar geri çekilen Ermenilerin kadın, çocuk demeden Türk Müslüman nüfusu katlederek, cesetlerinin beden azalarını baltayla doğradıklarına, Batum Anlaşması imzalandıktan sonra Andranik'in binlerce eşkiya çetesiyle Gence, İrevan, Ordubad, İran'da Azerbaycan Türklerinin soykırımını yaptıklarına ait arşiv belgeleri mevcuttur. Şahtahtı, Zengezur, Nahçıvan, Iğdır, Serdarabad ve çevresindeki yüzlerce köylerde Ermeniler Azerbaycan Türklerini katletmiş, Andranik ve Bapu'nun eşkiya çeteleri köyleri yağmalamış, yakmış, hayvanlarını almış, halkını katletmiş, göçmek zorunda bırakmışlar.

Azerbaycan Cumhuriyyeti Tarih Arşivinin belgelerine göre Ermeniler1917-1918'li yıllarda İrevan Guberniyasında 197 köyü yağmalanmış, 135 bin nüfüsu öldürülmüştür. 1918'li yılında birtek Zengezur gazasında 115 köyü yakmış, 10068 kişi Azerbaycan türkünü katletmiş ve yakmışlar.

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi A.A.Bakıhanov adına Tarih Enstitüsü, Genel Tarih şubesi, Azerbaycan Tarih Kurumu Başkan Yardımcısı, e-mail: irade.mammadli@gmail.com.

672-633

254865

Erzurum 050953
Trabzon 131015

19.-20. YÜZYILLARDA
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU
Kaynaşma-Kırgınlık-Ayrılık-Yeni Arayışlar

5–7 Ocak 2015
Uluslararası Sempozyum, İstanbul
BİLDİRİLER

2. CİLT

TÜRK OCAĞI İSTANBUL ŞUBESİ ARMAĞANIDIR

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 254865
Tas. No: 956.0743
OND.2

MADDİ YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN
10 Eylül 2017

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Erzurum ve Trabzon'dan Göç Etmek Zorunda Kalan Müslüman Mülteciler Meselesi (1915-1918)

Recep KARACAKAYA*

Özet

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Rus işgaline uğrayan Van, Erzurum, Trabzon ve Bitlis vilayetleriyle Erzincan sancağında Ermeni çetelerinin katliamlarına maruz kalan Müslüman ahalinin büyük bir bölümü, katliamların dehşetine kapılarak her şeyini geride bırakıp, perişan bir halde Anadolu içlerine sığınmak zorunda kalmıştır. Genel olarak mülteciler Giresun, Samsun, Sivas, Mamuratülaziz, Diyarbakır, Musul gibi harekât yerlerine yakın olan şehir ve kasabalarda toplanmışlardı. Bu dönemde Müslüman mültecilerin sevk ve iskânı devlet için büyük bir problem olarak ortaya çıkmıştır.

Bu mülteciler savaşın olağanüstü şartlarında gerektiği gibi iskân ve iaşe edilemediklerinden, birçoğu göç yollarında veya sığındıkları yerlerde hayatlarını kaybetmişlerdir. Mültecilere göç yollarında yiyecek ve barınacak yer temin edilememiştir. Sancaklarından çıkmak zorunda kalan yöre halkının Anadolu'nun iç bölgelerine yerleştirilmeleri için devlet genel çerçeve de önlemler almaya çalışmıştır. İskân mıntıkası olan yerler iklim şartları ve iaşe kaynakları, ırki hususlar, umumi yolların vaziyet ve istikametlerine göre 4 bölgeye ayrılmıştır.

Biz bu tebliğimizde, 4 bölgeden biri olan Erzurum'un doğusu ve Trabzon sahillerinden gelen mültecilerin durumlarını inceleyeceğiz. Bu yerlerden gerek deniz yoluyla ve gerek karadan gelen mültecilerin Ordu, Giresun, Ünye, Samsun, Bafra ve Kastamonu civarına yerleştirilmeleri ve karşılaştıkları problemler ele alınacaktır. Kendi imkânlarıyla yola çıkmak zorunda kalan mültecilerin birçoğu daha yurtlarına ulaşmadan göç yollarında hayatlarını kaybetmiştir.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Müslüman Mülteciler, Ermeni Çeteleri

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi. recepkaracakaya@gmail.com

645-654

254865

Erzurum 050053
Trabzon 131015
Erzincan 050052

19.-20. YÜZYILLARDA
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU
Kaynaşma-Kırgınlık-Ayrılık-Yeni Arayışlar

5–7 Ocak 2015
Uluslararası Sempozyum, İstanbul
BİLDİRİLER

2. CİLT

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKUMAN

10 Eylül 2017

TÜRK OCAĞI İSTANBUL ŞUBESİ ARMAĞANIDIR

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 254865
Tas. No: 956.0743
OND.Y

TÜRK OCAKLARI İSTANBUL ŞUBESİ 1912

Fransız Belgelerine Göre I. Dünya Savaşı'nda Erzurum, Trabzon ve Erzincan'da Rus-Ermeni İşgali

Salih TUNÇ*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında çeşitli boyutlarıyla etkili olan en önemli sorunlardan birisi olan Ermeni meselesi, özellikle 93 Harbi sonrasında Osmanlı-Avrupa siyasi münasebetlerinin başlıca gündem maddelerinden biri olmuştur. Anılan dönem itibarıyla Avrupa diplomasisinin de temel meselelerinden birisi haline dönüşen sorun, bundan sonraki süreçte "Ermeni reform projeleri", adı altında sürekli olarak dinamik tutulmaya çalışılmıştır. Ermeni ayrılıkçı hareketinin XIX. yüzyılın sonlarına doğru giderek bir tedhiş hareketi haline gelmesi ve II. Meşrutiyet'in henüz birinci yılına doğru yaşanan Adana olayları, Devlet-i Aliye ile sorunun hamisi durumunda görünen devletleri karşı karşıya getiren karmaşık ve çok yönlü bir sorun haline dönüştürmüştür. Bu meselenin, ortaya çıkışından 1909 Adana Olayları'na kadar Sultan II. Abdülhamit tarafından büyük ölçüde kontrol ve inisiyatif dâhilinde tutulmaya çalışıldığı ve belli ölçülerde başarıldığı da söylenebilir. Ancak ne var ki, imparatorluğun 93 Harbi'ni müteakiben yaşadığı en travmatik felaketlerden birisi olan Balkan fecâyi Ermeni Komiteleri ile Büyük Güçler açısından "meselenin yeniden uyandırılması" için bir fırsat olarak görülmüştür.

Böylelikle uzun bir süreden beri "Avrupa Devletleri'nin Türkiye'ye karşı müşterek cephesi" haline gelen sorun, Harb-i Umumi yıllarında başta Rusya olmak üzere Düvel-i Muazzamanın yüksek önemde emperyal araçlarından birisi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı bu tasavvurların icrâ edilmesi için bir fırsat olarak görülmüş ve Ermeni gönüllü birlikleri ile Ermeni komitelerinin etkin bir şekilde yer aldığı Rus Kafkas ordusu, Van başta olmak üzere, her yönüyle son derece kritik bir önemi haiz Erzurum, Trabzon ve Erzincan'ı işgal etmiş-

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. E-posta:salihtunc@akdeniz.edu.tr

655-671

Rebuilding Anatolia after the Mongol Conquest

Islamic Architecture in the Lands of Rūm, 1240–1330

Patricia Blessing
Stanford University, USA

(050953) Erzurum
21 Temmuz 2016
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 242540
Tas. No: 720.956
BLE - R
Surrey
2014

ASHGATE

On the Ilkhanid frontier: Erzurum (1280–1320)

Located in what is now northeastern Turkey, Erzurum was historically a frontier city on the Anatolian plateau. It was always a frontier city on all sides—first between the Byzantine Empire, Armenian landlords, and expanding Islamic influence in Iran, then between the Muslim Seljuks and the Christian kings of Armenia. Beginning in the mid-thirteenth century, it found itself between the Mongol Empire and the center of Anatolia, peripheral yet crucial to both. In this context, imperial architecture never had a chance to take hold, and local traditions became particularly ingrained, perhaps even more so than in Sivas, examined in Chapter 2.

As a result, the late thirteenth- and early fourteenth-century architecture of Erzurum offers an excellent opportunity to study the dynamics of local and imperial identities under Mongol rule, in particular in the years after the conversion to Islam of the Ilkhanid ruler Ghāzān Khān (r. 694–703/ 1295–1304). It was not uncommon for conflicts to arise between the *yasa*, the Mongol code of law, and the Islamic sharia, both before and after the Islamization of the Ilkhanid rulers.[1] This first became apparent in 681–83/ 1282–84, during the short rule of the Ilkhan Tegüder, who became a Muslim and took the name Aḥmad—an action for which he was promptly criticized.[2] At this point, though the Mongols in Iran had long been interacting with the Persian-speaking Muslim families prominent in the Ilkhanid administration, the time was not yet ripe for the conquerors to adopt the local religion.[3]

The conversion only became final under Ghāzān Khān, resulting in a new Islamic identity for Ilkhanid rule, though some Mongol customs also remained, and the creation of endowments in the name of the Ilkhanid sultans. While royal foundations were concentrated in Iran, Ilkhanid notables and governors in Anatolia now also began to include their overlords' names in the foundation inscriptions of Islamic monuments. There are several examples in Erzurum reflecting this newly

1 Reuven Amitai, "Ghāzān, Islam and Mongol Tradition: A View from the Mamlūk Sultanate," *BSOAS* 59 (1996): 1–10; Hoffmann, *Waqf*: 79–80.

2 Reuven Amitai, "The conversion of Tegüder Ilkhan to Islam," *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 25 (2001): 15–43; Amitai also points out that there is virtually no evidence to date that anyone outside the highest level of the Mongol armies converted to Islam, and any such cases may not be traceable in the written sources at all.

3 For more on the interaction between the Mongol rulers and Persian administrators, see: Aubin, *Emirs mongols et vizirs persans*.

123-164

377. [Rubrouck] Guillaume de Rubrouck. *Voyage dans l'Empire Mongol*, texte traduit du latin, introduit, présenté et annoté par Claude et René Kappler. Paris, Payot, 1985. IV-318 p. (Coll. Bibliothèque Historique).

Outre le travail délicat de la traduction faite sur les manuscrits mêmes, C. et R. Kappler ont fourni une grande introduction au récit de voyage (53 p.), des notes complémentaires (35 p.) en fin de volume, de nombreuses notes infra-paginales, 5 cartes, deux index, un tableau des Gengiskhanides et un calendrier du voyage. J.-P. Rousse a préfacé le livre.

Guillaume de Rubrouck, franciscain, né à Rubrouck en Flandre française, se trouve au couvent de Saint-Jean-d'Acre, lorsque Saint Louis le charge d'une mission diplomatique auprès d'un khan mongol de Russie mérdionale. Cette mission durera deux ans (1253-1255) et Rubrouck ira jusqu'à la capitale de la Mongolie, Karakorum, où il rencontrera le Grand Khan Mängü. Ce long voyage (16.000 km, aller-retour, depuis Constantinople) est raconté par Rubrouck dans la relation qu'il écrit pour Saint Louis: c'est un témoignage des plus anciens et des plus précis sur la géographie des régions traversées, les peuples et leurs coutumes, principalement sur tous les aspects de la civilisation mongole de ce temps, religieux, ethnologiques, politiques. Le récit est personnel et exceptionnellement vivant. Au retour, Rubrouck descend le long de la rive ouest de la Caspienne, effleure le Caucase, passe à Darband et Tiflis puis longe l'Araxe jusqu'à Erzerum, puis Sivas, pour traverser la Cappadoce et passer en l'île de Chypre. Témoignages sur Arrān, Géorgie, Āzarbāyjān. Le persan est alors la langue diplomatique des Mongols.

C. F.

- MENGÜCEK
- MENGÜCEK
- KARAKORUM
- ERMENISTAN
- TIFLIS
- ERZURUM
- SİVAS
- KAYSERİ
- KAPPADOKYA
- ERZURUM

02 MART 1994 C.K.

4598. **Karabekir, Kâzım:** Erzincan ve Erzurum'un kurtuluşu : Sarıkamış, Kars ve ötesi / Kâzım Karabekir. - 1. baskı. - Erzurum, 1990. - IX, 526 S. : Ill., Kt. - (Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Araştırma, Geliştirme ve Yardımlaşma Vakfı yayınları ; 1)
Inhalt: Die Kampfhandlungen in Ostanatolien im Jahre 1918. - Nebensacht.: Kâzım Karabekir'in kaleminden doğunun kurtuluşu. - Text türk.
ISBN 975-512-072-6 31 A 2065

- KAZIM KARABEKİR
- ERZİNCAN
- ERZURUM
- KARS

5163. **Demirel, Muammer:** Ikinci meşrûtiyet öncesi Erzurum'da halk kareketleri : (1906 - 1907) / Muammer Demirel. - Ankara, 1990. - IX, 102 S. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 1231 : Kaynak eserler dizisi ; 51)
Inhalt: Volksbewegungen in Erzurum i.d.J. 1906 - 07. - Text türk.
ISBN 975-17-0702-1 9 E 5844

ERZURUM

C.K.

23 SUBAT 1994

19022 Fındıkoğlu, Ziyaettin Fahri. Observations économiques et sociales à Erzurum. (Résumé.) *RFSE Univ. Istanbul* 4 (1942-43), pp. 51-52

Erzurum

Erzurumda ekonomik ve sosyal müşahedeler

H. 1287/M. 1870, H. 1288/M. 1871 ila H. 1317/M. 1899, H. 1318/M. 1900 tarihli **Erzurum vilayeti Salnameleri'ne göre Erzurum vilayetinin eğitim durumu**. *YILMAZ, Ayfer*. Yüksek Lisans. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993. 154 s., 50 ref.
Danışman:Prof.Dr.Kazım Yaşar Kopraman. Dili:Tr.

20 MAYIS 1998

10 OCAK 1994

050953 ERZURUM AT.Ü. Tarih A.L.İS.

123. "Erzurum ve Çevresinde İlk Rus İşgali (1828-1829)", İbrahim Aykun, Erzurum 1991, X + 118 s. (Danışman: Prof.Dr Enver Konukçu)

Erzurum

Ziya Kazıcı

• Osmanlı Vesikalarına Göre Erzurum'daki Vakıf Hizmetleri,
12 Mart 1987. Tarihi Akış İçinde Erzurum Sempozyumu, Erzurum.

20 NISAN 1993

4879. **Atılcan, Ihsan C.:** Erzurum barları ve yöresel giysileri / Ihsan Coşkun Atılcan. - 1. baskı. - İstanbul, 1991. - 157 S. : Ill., Notenbeisp. - (Erzurumlular Kültür ve Dayanışma Vakfı yayınları ; 1)
Inhalt: Der »bar« genannte Volkstanz von Erzurum u. die Erzurumer Trachten. - Text türk. 32 A 784

- OYUN
- ERZURUM

- Trabzon
- Erzurum
- Doğubayazıt

Selahattin Tozlu: "Trabzon-Erzurum-Bayezid Yolu (1850-1900)".
Danışman: Prof.Dr. Enver Konukçu.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Doktora Tezi. Tarihsiz

MÜTEAKİP YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
06 TEMMUZ 1998

C.K.

23 SUBAT 1994

1799 ERIM,Neşe Trade, traders and the state in eighteenth-century Erzurum. *New Perspectives on Turkey*, 5-6 (1991) pp.123-149

ERZURUM

4851 Fındıkoğlu, Z. F. Quelques observations économiques et sociales à Erzurum. *Rev. Fac. sci. écon. Istanbul* 6 (1944-5), pp. 219-220

Erzurum

Erzurumda iktisadi ve sosyal bazı müşahedeler.

- Erzurum

SAFRAN, Mustafa (Arş. Gör.), "XI - XIV Yüzyılda Erzurum'un Ticari ve Tarihi Önemi", **Tarihi Akış, Erzurum Sempozyumu, Erzurum, 1987, Atatürk Üniversitesi.**

26 MAYIS 1993

- Erzurum

26 MAYIS 1993

TÜRKDOĞAN, Orhan (Prof. Dr.), "1906 - 1907 Erzurum Hürriyet Ayaklanması ile İlgili Belgeler", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,** Sayı : 47, (Nisan 1987), 23 - 72 S.

Erzurum

Mehmet Yumak; "Eski Çağlarda Aşkale ve Yöresi".
Danışman: Doç.Dr. Mahmut Pehlivan.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
..Master.... Tezi. Tarihsiz

08 HAZIRAN 1996

26 MAYIS 1993

GÜNDOĞDU, Hamza (Yrd. Doç. Dr.), "Erzurum'da Osmanlı Dönemi Eserleri", **Kaynaklar,** Sayı: 5, İstanbul, (1987), 41 - 49.

26 MAYIS 1993 - Erzurum

DOĞANAY, Hayati (Doç. Dr.), "Erzurum'un Turizm Potansiyeli", **T.C. Turizm Bankası A Turizm Yıllığı,** (1986), 188 - 206.

Erzurum

Selahattin Tozlu; "Zivin Savaşından Berlin Andlaşmasına Kadar Erzurum (1877-1878)", 1991, X + 89 s.
Danışman: Prof.Dr. Enver Konukçu.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Master..... Tezi.

08 HAZIRAN 1996

Erzurum

İ.Sabri Balkaya: "Eski Çağlarda Pasinler ve Yöresi",
Danışman: Doç.Dr. Mahmut Pehlivan.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Master..... Tezi. Tarihsiz

08 HAZIRAN 1996

16 OCAK 1997

14495
Zivin Savaşı'ndan Berlin Antlaşması'na kadar Erzurum 1877-1878. TOZLU, Selahattin. Master. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991. 98s.
Danışman: Prof.Dr.Enver Konukçu. Özet dili: En.

MAVİ KİTAP ARŞİVİ'DEN
SONRA GELEN DOKUMAN

Kirzioğlu, Doç. Dr. M. Fahrettin
"1753 ve 1846 yıllarında Erzurum şapkalan ile esnafını tanıtan Kapıcıbaşızâdeler'in ilk vakfiyesi", Atatürk Üh. Ed. Fak. Araştırma Dergisi, Erzurum.
1976 sayı 7 sf. 25_86

Erzurum

26 MAYIS 1993

TURAN, Refik (Yrd. Doç. Dr.), "Selçuklular Döneminde Erzurum", **Tarih İçinde Erzurum Sempozyumu, Erzurum, Mart 1987, Atatürk Üniversitesi.**

26 KASIM 1992

+ Erzurum
- Muş
- Diyarbakır
- Bireçik
- Halep

SAVILE, J.C.G. Notes on a journey from Erz-Rûm, by Mûsh, Diyâr-Bekr, and Bireh-jik, to Aleppo, in June 1838, by viscount Pollington. Journal of the Royal Geographical Society 10 (1841), 445-454.

Erzurum

İbrahim Aykun; "Erzurum ve Çevresinde İlk Rus İşgali (1828-1829)", 1991, X + 118 s.
Danışman: Prof.Dr. Enver Konukçu.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Master.. Tezi.

08 HAZIRAN 1996

- Erzurum

1924

Erzurum çevresinin Ön-Urartu yerleşim birimleri ve seramiği. GÜNERİ, A. Semih. Bil. Uz. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1987. 92s.
Danışman: Prof.Dr.Fahri Işık.

10 MAYIS 199

10 OCAK 1996

050953 ERZURUM AT.Ü. Tarih Dok.

114. "En Eski Çağlardan Urartu'nun Yıkılışına Kadar Erzurum ve Çevresi", Mahmut Pehlivan, Erzurum 1984, XXXI + 91 s. + 24 levha. (Danışman: Doç.Dr. M.Taner Tarhan)

10 OCAK 1996

050953 ERZURUM AT.Ü. Tarih Y.Lis.

131. "Zivin Savaşı'ndan Berlin Andlaşması'na Kadar Erzurum (1877-1878)",Selahattin Tozlu, Erzurum 1991,X + 89 s. (Danışman: Prof.Dr. Enver Konukçu)

915.611604
AT.E Atatürk Üniversitesi (Erzurum)

50. yıl armağanı/ by Atatürk Üniversitesi.- Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1973.
3 vol.; 24,5 cm.- (Atatürk Üniversitesi yayınları)
Contents: vol. 1. Erzurum ve çevresi - vol. 2. Genel konular
Library has vol. 1, 2 only

1. Description and Travel, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Title II. Title: Erzurum ve çevresi III. (Series)

7561

MADDE TAYİN EDİLDİKTEN SONRA GELEN DOKÜMAN
18 OCAK 1997

14490

Erzurum ve çevresinde ilk Rus işgali (1828-1829). AYKUN, İbrahim. Master. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991. 119s.
Danışman: Prof.Dr.Enver Konukçu. Özet dili: En.

- Erzurum Coğrafya

SÖZER, A. Necdet. Types d'habitat et repartition géographiques des villages dans le Plaine d'Erzurum. (Anatolie Orientale). *Rev.Geog.Inst., Univ.Istanbul* 13(1970-71), pp. 113-118

956.116
BE.E Beygu, Abdürrahim Şerif

Erzurum: tarihi, anıtları, kitabeleri / by Abdürrahim Şerif Beygu.-İstanbul: [s.n.], 1936. (İstanbul: Bozkurt Basımevi)
264 p.: ill.; 24 cm.

1. History, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Title

3866

09 MAYIS 199?

- Erzurum - Sivas

6186

Erzurum ve Sivas Kongreleri. ŞENGİL (KARAÇAM), Mizyal. Bil. Uz. İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens., İstanbul, 1989. 215s.
Danışman: Prof.Dr.İlhan Akın.

10 OCAK 1996

050953 ERZURUM AT.Ü. Dok.

Lütfi Sezen; "Erzurum Şehir Folklorü", 1993, 2 Cilt 512 s.
Danışman: Prof.Dr. Muhan Bali. Türk Dili ve Edebiyatı

10 OCAK 1996

050953 ERZURUM AT.Ü. Tarih Y.Lis.

127. "General Harbord'un Erzurum Gezisi", Ali Karayaka, Erzurum 1991, VII + 96 s. + 10 levha. (Danışman:Doç.Dr. D.Ali Akbulut)

123. "Hüsrev Bey Hey'et-i Nasihası (Nisan-Haziran 1920)", Günay Çağlar, Erzurum1985,VI + 91 + 11 s. (Danışman: Doç Dr. Enver Konukçu)

5115. Karpuz, Haşim: Erzurum evleri / Haşim Karpuz. - 1. baskı. - Ankara, 1989. - 64 S. : zahlr. Ill. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 1051 ; Tanıtma eserler dizisi ; 15)
Inhaltsang. d. türk. Werkes: Erzurumer Häuser
ISBN 975-17-0376-X 8 E 4945

03 OCAK 1994

Erzurum

Ali Karayaka; "General Harbord'un Erzurum Gezisi", 1991, VII + 96 s. + 10 levha.
Danışman: Doç.Dr. D.Ali Akbulut.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Master..... Tezi.

26 MAYIS 1993 -Erzurum

NİŞANCI, Ahmet (Doç. Dr.), "Erzurum'da Halkın Hava Kirliliğine Bakışı", **Atatürk Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi**, 2, 15, (1986), 313 - 318.

MADDE YAKIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN 18 OCAK 1997

15425

General Harbord'un Erzurum gezisi. KARAKAYA, Ali. Master. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991. 95s.
Danışman: Doç.Dr.Dursun Ali Akbulut.

956.116
UL.Ç
Ulusal Verem Savaşı Derneği Kongresi (21st: 1968 June 27 - 30: Erzurum)

Çeşitli yönleri ile Erzurum ve çevresi / edited by Nusret Karasu and Nihat Özyardımcı.- Ankara: Ulusal Verem Savaşı Derneği, 1968.
326 p.: ill.; 24,5 cm.

1. History, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Karasu, Nusret (ed.) II. Özyardımcı, Nihat (ed.) III. Title
1059

956.116
KO.A
Konyalı, İbrahim Hakkı

Abideleri ve kitabeleri ile Erzurum tarihi / by İbrahim Hakkı Konyalı.- İstanbul: Erzurum tarihini Araştırma ve Tanıtma Derneği, 1960.
594 p.: ill.; 25 cm.- (Erzurum Tarihi Araştırma ve Tanıtma Derneği yayınları; no. 2)

1. History, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Title II. Title: Erzurum tarihi III. (Series)
5084

C.16

1631. **Dursunoğlu, Cevat:** Millî Mücadelede Erzurum / Cevat Dursunoğlu. - Ankara, 1946. - 170 S. ERZURUM - İSTİKLAL HARBİ

Inhalt: Die türk. Stadt Erzurum z.Z. des Befreiungskrieges. - Text türk. 31 A 8545

06 MART 1994

Erzurum

Mahmut Pehlivan; "En Eski Çağlardan Urartu'nun Yıkılışına Kadar Erzurum ve Çevresi", 1984, XXXI+ 91+24 s.
Danışman: Doç.Dr. M.Taner Tarhan.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
..Doktora.. Tezi.

06 MAYIS 1993

10990

Vilayatı Şarkiye Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti "Erzurum şubesi". ŞEN, İsmail. Bil. Uz. Ankara Üniversitesi, Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens., Ankara, 1989. 164s.
Danışman: Doç.Dr.M. Abdulhaluñk Çay.

10 MAYIS 1993

09 MAYIS 1993

ERZURUM

12275

1919 yazında Erzurum. AKTAŞ, Hayati. Bil. Uz. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1990. 64s.
Danışman: Y.Doç.Dr.Hayati Hazır.

Erzurum

Erol Kaya; "I.Dünya Savaşında Erzurum ve Çevresinden Göç Eden Müslümanların Dönüşleri ve İskânları", 1993, 167 s.
Danışman: Yrd.Doç.Dr. Günay Çağlar.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
..Master.. Tezi.

08 HAZIRAN 1990

26 MAYIS 1993 -Erzurum

NİŞANCI, Ahmet (Doç. Dr.), "Belli Hava Durumlarında Erzurum'un Hava Kirliliği", **Atatürk Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2, 15, (1986), 319 - 324.

-Erzurum

Rabia Hatun Türbesi (Erzurum)

Doç. Dr. Bilge Seyidoğlu

Kaynaklar
s.3, (Bahar), 1984, sf.67

26 MAYIS 1993 -Erzurum

DOĞANAY, Hayati (Doç. Dr.), "Erzurum'da Sanayileşme ve Şehirsel Arazi Kullanılı: Kentleşme - Sanayileşme Etkileşimi : Eskişehir Örneği Kollokyumu, 6 - 8 M sım 1986, 106 - 127.

26 MAYIS 1993 - Erzurum

SEYİDOĞLU, Bilge (Doç. Dr.), "Türk Folklorunda Erzurum", **Tarih Akış İçinde Erzurum, Sempozyumu, 11 - 14 Mart 1987, Erzurum.**

27 MAYIS 1993 x Erzurum - Diyarbakır

Schreiben aus Amasia über eine Reise von Erzurum durch das Dudschikgebirge nach Dyarbekir. **Das Ausland** 18 (1845), 1363-1364, 1367-1368.

Küçük, Cevdet
"Tanzimat devrinde Erzurum'un Asfalt durumu" / C. Küçük. -- s.185-214
II basm.; 24cm.
Tarih Enstitüsü Dergisi -- VII-VIII
1976-1977 (İSTANBUL, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi)
I. Makale ek.

08 KASIM 1993 x Erzurum - Muş - Diyarbakır - Halep - Birecik

SAVILE, J.C.G. Notes on a journey from Erz-Rûm, by Mûsh, Diyár-Bekr, and Bîreh-jik, to Aleppo, in June 1838, by viscount Pollington. **Journal** of the Royal Geographical Society 10 (1841), 445-454.

- Erzurum

KONUKÇU, Enver (Doç. Dr.), "Erzurum'da Üç Seyyâh", **Milletin Sesi,** (1986), 2.

08 KASIM 1993.

x Erzurum - İstanbul - Tiflis - Diyarbakır - Trabzon - Bağdad - İzmir

Description de la ville d'Arz-roum, suivie de six itinéraires de cette ville à Constantinople, Tiflis, Diarbekir, Trébizonde, Bagdad et Smyrne par le colonel***, 1826, JA 9 (1826), 223-230.

ERZURUM KONGRESİ

956.07.SEY-D

Eddeolet-i Osmâni. I, 258

1058. **Karpuz, Haşim**: Erzurum evleri / Haşim Karpuz. - L... baskı. - Ankara, 1989. - 64 S. : zahlr. Ill. - (Kültür Bakan... ligi yayınları ; 1051 : Tanıtma eserleri dizisi ; 15)
Inhaltsang. d. türk. Werkes: Erzurumer Häuser
ISBN 975-17-0376-X

50953

8 E 4945

07 OCAK 19..

09 KASIM 1993 x Erzurum - Tahran - Şiraz

SERRISTORI, L. Itinéraire de Constantinople à Abouchir par Arz-Roum, Tauris, Téhéran, Isfahan et Chiraz, rédigé dans les années 1828 et 1829. **Bulletin** de la Société de géographie, 2e série, 2 (1834), 358-384.

27 MAYIS 1993 x Erzurum - Erzincan

STRECKER, W. Topographische Mittheilungen über Hocharmenien: (1) Erzinjan und seine Ebene; (2) Straße von Erzinjan nach Erzerum; (3) Routen durch das Liwa Dersim; Nachwort von O. Blau. **Zeitschrift für allgemeine Erdkunde,** neue Folge, 11 (1861), 258-279, 341-367.

08 KASIM 1993 x Erzurum - Trabzon - Sivas - Tokat - Samsun

SUTER, H. Notes on a journey from Erz-Rûm to Trebizond, by way of Shebb-khâneh, Karâ Hişâr, Sivâs, Tôkât, and Şamsûn, in October, 1838. **Journal** of the Royal Society 10 (1841), 434-444.

KARAHİSAR anadolu pişetine ... kenarı

Erzurum Efsaneleri

Doç. Dr. Bilge Seyidoğlu

Kaynaklar

s.3, (Bahar) 1984, sf.66-68

-Erzurum

KONUKÇU, Enver (Doç. Dr.), "Erzurum Viiayet Kongresi", **Milletin Sesi,** (1986), 1.

18 MAYIS 1995

R.Yılmaz

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

1747 PAMUK, Bilgehan. Harmonious life in seventeenth century Erzurum: Turkish-Armenian togetherness. *Turkish Review of Eurasian Studies,* 7 (2007) pp.91-113.

Erzurum

Erzurum

Hasan Şahin; "1855 Erzurum Harekatı",
Danışman: Prof.Dr. Enver Konukçu.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Doktora... Tezi. Tarihsiz

08 HAZİRAN 1990

Erzurum

Lütfi Sezen; "Erzurum Şehir Folkloru", 1993, II Cilt 512 s.
Danışman: Prof.Dr. Muhan Bali.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
..Doktora..Tezi.

08 HAZİRAN 1990

Erzurum

Dilaver Düzgün; "Erzurum Dramatik Köylü Oyunları Üzerinde Bir Araştırma",
Danışman: Prof.Dr. Muhan Bali.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora.....Tezi. Tarihsiz.

08 HAZİRAN 1990

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

SCHOFIELD, R.N. Interpreting a vague river boundary delimitation: the 1847 Erzerum Treaty and the Shatt al-Arab before 1913. *The boundaries of modern Iran.* Ed. K.McLachlan. London: UCL Press, 1994 (SOAS/GRC Geopolitics Series, 2), pp.72-92

Sh.-al-Arab
Erzurum

27 ARALIK 199

22 TEM 2009

398.09561
BA.I Başar, Zeki

İçtimai adetlerimiz-inançlarımız ve Erzurum ilindeki ziyaret yerlerimiz / by Zeki Başar.- Ankara: Ankara Üniversitesi, 1972.
xiv, 226 p: ill.; 24 cm.- (Ankara Üniversitesi yayınları; no. 222. Tıp Fakültesi Yayınları; no. 14. Araştırmalar Serisi; no. 14)

3284 1. Folklore, Turkey I. Title II. (Series)

720.9561
KA.E Karpuz, Haşim

Erzurum'da Türk-İslâm yapıları / by Haşim Karpuz.- Ankara: Kültür Bakanlığı, 1976.
24 p.: 12 ill.; 23,5 cm.- (Kültür Bakanlığı iller serisi; no. 1)
Bibliography: p. 24

1. Turkish Architecture I. Title
7892 II. (Series)

728.8309561
KA.T Karpuz, Haşim

Türk İslam mesken mimarisinde Erzurum evleri / by Haşim Karpuz.- Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984.
184 p.: ill. (some col.); 27,5 cm.- (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları; no. 562. Sanat eserleri dizi; no. 5)
Bibliography: p. 85 - 89

1.Mansions and Manor Houses, Turkey I. Title
7426 II. (Series)

720.9561
UN.M Ünal, Rahmi Hüseyin

Les monuments Islamiques anciens de la ville d'Erzurum et de sa région / by Rahmi Hüseyin Ünal; introduction by Janine Sourdel-Thomine.- Paris: Librairie Adrien Maisonneuve, 1968.
ix, 166 p., 50 p. of plates: ill.; 27 cm.- (Bibliothèque Archéologique et Historique de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul; 22)

1. Turkish Architecture I. Sourdel-Thomine, Janine (introd.) II. Title III. (Series)
1200

915.611605
TU.E Turkey [Yearbooks]

Erzurum il yıllığı 1973.- İstanbul: [T.C. İçişleri Bakanlığı Erzurum Valiliği], 1974.
446 p., [13] leaves of plates: ill. (some col.), maps; 28,5 cm.
Title on addeg t.p.: Cumhuriyetin 50. yılında
Bibliography: p. 445 - 446

1. Erzurum I. Title
7030

915.6116
UN.E Ünüvar, İhsan

Erzurum vilâyeti / by İhsan Ünüvar.- [İstanbul: s.n., 1954] (İstanbul: Duygu Matbaası)
182, [66] p.: ill.; 23,5 cm.

1. Geography, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Title
4428

Konyalı, İbrahim Hakkı : Erzurum Tarihi. İstanbul 1960.

915.6116
AK.E Akgün, Tahsin

Erzurum / by Tahsin Akgün.- İstanbul: [s.n.], 1955 (İstanbul: Tan Matbaası)
54 p.: 9 ill.; 19,5 cm.

1. Geography, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Title

956.116
AT.D Atak, M. Sadık

Doğunun Kilidi Aras / by M. Sadık Atak.- Ankara: [Güzel İstanbul Matbaası], 1953
152 p.: ill., maps; 24,5 cm.

1. History, Turkey - Erzurum 2. Erzurum I. Title
3969

20 HAZİRAN 1991

DALYELL, A. D. Earthquake of Erzerûm, June 1859. **Journal** of the Royal Geographical Society 33 (1833), 234-237. Erzurum

TTM
05 KASIM 1991
madde : Erzurum
A. Br. : c. VIII, s. 291-284
B. L. : c. VI, s. 3799-3801
F. A. : c. , s.
M. L. : c. IV, s. 346-354
T. A. : c. XV, s. 363-379

853 MENZ, Astrid. The dialects of Erzurum: some remarks on adverbial clauses. *Turkic Languages,* 6 ii (2002) pp.199-213. Erzurum

574. **Gündoğdu, Hamza**: Erzurum Lala Paşa Külliyesi / Hamza Gündoğdu. – Ankara, 1992. – 102 S. : zahlr. Ill. – (Kültür Bakanlığı yayınları ; 1408 : Tanıtma eserleri dizisi ; 50). – (Kültür Bakanlığı yayınları ; 1408) Erzurum
MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

- بنو سلدق في أرضروم ٧٧٠
- أسرة سلدق ٧٧٠
VVI
Erzurum.
MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

19 KASIM 1992 Erzurum

SCHULZ, F.E. Extraits des lettres pendant son séjour à Constantinople et à Arzroum; (German translation entitled "Briefe aus Constantinopel und Arzroum", *Das Ausland* 1 (1828), pp. 157-158.) **Journal asiatique** 2e sér., 1 (1828), 68-84, 125-138.

19 KASIM 1992 Erzurum

BELIN, F.A. Extrait du journal d'un voyage de Paris à Erzeroum. JA 4e sér., 19 (1852), 365-378.

شاكرمصطفي، موسوعة العالم الاسلامي ورجالها،
مج . ٢، بيروت ١٩٩٣، İSAM KTP DN. 24598

19 KASIM 1992 - Erzurum

Aus dem Tagebuch einer Reise von Trapezunt nach dem westlichen und nördliche Persien: Beschaffenheit der Straßen auf der Strecke zwischen Trapezunt und Erzerum; Post= und Karawanenstraße von Erzerum nach Persien. **Das Ausland** 23 (1850), 261-262, 281-283, 286-287, 290-291, 294-295, 321-322, 326-327, 330-331, 334-335, 339-340.

204 SAGONA, Claudia. An archaeological survey of the Erzurum Province, 1999: the region of Pasinler. *Ancient Near Eastern Studies,* 36 (1999) pp.108-131. [Briefly mentions findings from the medieval period.] Erzurum

Karamağaralı, Halûk : Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Banisi Hakkında Bazı Mülahazalar/Selçuklu Araştırmaları Dergisi. III. Ankara 1971.

26 HAZİRAN 1991

HUFFMANN, L.F. Le vilayat d'Erzeroum, d'après M. Vital Cuinet. **Bulletin** / Société de Géogr. de Genève 30 (1891), 74-101, 222-233. Erzurum

Beygu, Abdurrahim Şerif : Erzurum Tarihi Anıtları, Kitâbeleri İstanbul 1936.

Bu ildeki cami, kuran kursu, din görevlisi, öğrenci v.s konusundaki bilgiler için "CAMİ" poşetine müracaat ediniz.

27 MAYIS 1993

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ'NDE HAZIRLANAN DOÇENTLİK TEZLERİ

ERZURUM GÜNAY, Ünver	Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat	Din Sosyolojisi	Erz.,1979

27 MAYIS 1993

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ ELEMANLARINCA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ'NDE YAPTIRILAN YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

KARPUZ, Haşim ERZURUM	a) Türk-İslâm Yapıları	Türk-İsl. San.Tar.	Erz.,1977
	b) Erzurum'da Selçuklu Çağında Yapılardaki Figürler	Türk İsl. San. Tar.	Erz.,1977

3495 *Tanzimat devrinde Erzurum*, 1975, 588 sh. Haz. Cevdet Küçük, M. 12211 G. 42 S. 2627

İ.Ü. E. Fak. Tarih Bölümü Tezleri

(Doktora) Haz. Abdülkadir ÖZCAN.

s. 251, İstanbul-1984.

12 NİSAN 1995

23 HAZİRAN 1993

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ'NDE HAZIRLANAN DOKTORA TEZLERİ

ERZURUM İLİ KARPUZ, Haşim	Erzurum Evlerinde Türk İslâm Mesken mimarisi	Türk-İslâm Sanat Tarihi	Erz.,1979

19 KASIM 1992

– Erzurum

Von Trapezunt nach Erzerum. **Globus** 27
(1875), pp. 209-215, 225-232.

19 KASIM 199

– Erzurum

KOTSCHY, T. Neue Reise nach Klein-Asien: von Trapezunt nach dem Wan-See und Rückreise nach Erzerum. **Petermanns Mitteilungen** 6 (1860), 68-77.

BROOME, M.R. Some silver dinars of the Seljuqs of Erzerum. *Num.circ.* 84 (1976), pp. 54-56.

Erzurum Selçuklularına
Bazı gümüş dinarları

180) Arikan, Osman:
Erzurum Şehrinin Ekonomik Esaslari. Ankara, 1973. 111 S..
(Atatürk Üniversitesi Yayinlari : 268, Işletme Fakültesi : 30.22)
(Erzurum)
Sign.:58712

28 SUBAT 1992

181) Türkdoğan, Orhan:
Erzurum ve Çevresinde Sosyal Araştirmalar. Ankara, Ankara Üniversitesi Basimevi, 1965. 107 S..
(Atatürk Üniversitesi Yayinlari : 40; Fen Edebiyat Fakültesi Araştirmalar : 15)
(Erzurum)
Sign.:57759

182) Erzurum Il Yilliği : 1967:
Istanbul, 1968. 536 S. + zahlr. Abb. + Tab. + Karten.
(Erzurum)
Sign.:58881

Erzurum

17888 ÖGEL, B. Riddles from Erzerum. *J. Amer. Folklore* 63 (1950), pp. 413-424

Erzurum'dan muammalar

Darkot, Besim : Erzurum/İslâm Ansiklopedisi. Cilt : 4

MIDDLE EASTERN STUDIES

Editor: ELIE KEDOURIE

Associate Editor: SYLVIA G. HAIM

Editorial Advisory Board:

J.N.D. ANDERSON, H. BOWEN-JONES, C.H. DODD, E. GELLNER, R.L. HILL, A. HOURANI, A.K.S. LAMBTON, B. LEWIS, E.T. PENROSE, P.J. VATIKIOTIS, G.E. WHEELER

Manuscripts and all editorial correspondence should be addressed to Professor E. Kedourie, London School of Economics, Houghton Street, Aldwych, London WC2 2AE.

Notice to contributors: Before commencing the final draft of their article, prospective contributors are advised to consult the notes on the inside back cover.

While every effort will be made for the safe keeping of manuscripts and articles, the Editor cannot accept responsibility for any damage or loss which may occur. Manuscripts are returned only if accompanied by a stamped addressed envelope (or International Reply Coupons). Authors should keep at least one copy of their article.

Books for review should be sent to Professor E. Kedourie, LSE.

Advertisement enquiries should be sent to Publicity Manager, Journals Advertising, Frank Cass & Co. Ltd., 11 Gainsborough Road, London E11 1RS.

Subscription orders and enquiries should be sent to the Journals Subscription Department, Frank Cass & Co. Ltd., 11 Gainsborough Road, London E11 1RS.

© Frank Cass & Co. Ltd. 1986

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission of Frank Cass and Company Limited.

Annual Subscription: Institutions £58.00 post paid; Individuals £33.00
Single Issues £13.00
Payment may be made in dollars at the currently prevailing rate.

Published in January, April, July, October by
FRANK CASS AND COMPANY LIMITED
Gainsborough House, 11 Gainsborough Road,
London E11 1RS, England

31. Atatürk, *Nutuk*, Vol. 2, pp. 596–601.
32. Tunaya, op.cit. pp. 537–9. Frederick W. Frey, *The Turkish Political Elite*,(Cambridge, MA: MIT, 1965), pp.306–23. Mete Tunçay *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulmase (1923–1931)* (Ankara: Yurt, 1981), pp. 42–7.
33. Cf. Sami Sabit Karaman, *Trabzon ve Kars Hatiralari: Istiklâl Mücadelesi ve Enver Pasa* (Istanbul, 1949). Also Paul Dumont, 'La fascination du bolchévisme. Enver Pacha et le Parti des Soviets Populaires. 1919–1922, *Cahiers du Monde Russe et Soviétique* 16/2 (1975), pp. 141–66.
34. Cf. Dumont, op. cit. and Paul Dumont, 'Bolchévisme en orient. Le Parti Communiste Turc de Mustafa Suphi. 1918–21, *Cahiers du Monde Russe et Soviétique* 18/4 (1977), pp.377–409. Also Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet Iliskileri. Ekim Devriminden Milli Mücadeleye.* (Istanbul: Gözlém, 1979).

MIDDLE EASTERN STUDIES

VOLUME 22 OCTOBER 1986 NUMBER 4

'INDIAN MONEY' AND THE SHI'I SHRINE CITIES OF IRAQ, 1786–1850 — **Juan R.I. Cole** 461

THE DEVELOPMENTAL IMPACT OF EGYPT'S IMPORT LIBERALIZATION — **Rodney Wilson** 481

GREAT BRITAIN AND ABDULLAH'S PLAN TO PARTITION PALESTINE: A 'NATURAL SORTING OUT' — **Richard L. Jasse** 505

YOSEF WEITZ AND THE TRANSFER COMMITTEES, 1948–49 — **Benny Morris** 522

YOUNG TURK MEMOIRS AS A HISTORICAL SOURCE: KAZIM KARABEKIR'S ISTIKLAL HARBIMIZ — **Erik Jan Zürcher** 562

TWO LETTERS FROM ERZERUM — **A.L. Macfie** 571

REVIEW ARTICLE
BETWEEN ARABISM AND ISLAM — **P.J. Vatikiotis** 576

BOOK REVIEWS 587

INDEX TO VOLUME TWENTY-TWO 599

Published by

FRANK CASS & CO. LTD.
GAINSBOROUGH HOUSE, GAINSBOROUGH ROAD
LONDON E11 1RS

Two Letters from Erzerum

A.L. Macfie

The following letters were written by James Denniston MD, a Scottish doctor, who on the outbreak of war between Russia and the Ottoman Empire in 1877 volunteered for service with one of the numerous medical missions despatched to Turkey by the Stafford House Committee, a committee established in December 1876 by the Duke of Sutherland and others for the relief of suffering among the Turkish soldiery. Following his arrival in Constantinople, Denniston was posted, as part of Lord Blantyre's section, to Erzerum, where he was to remain for nearly five months, witnessing the worst of the fighting and the final surrender of the town, which, on the conclusion of an armistice, was commenced on 17 February 1878.

Denniston was born in Greenock, on the west coast of Scotland, on 5 June 1854. After studying in Edinburgh, he attended Glasgow University, where he qualified as an MD in 1875. Following his return from Turkey, he practised medicine for some years in Dunoon, where he founded a cottage hospital, and in Bowden, Cheshire. In 1890, however, when his health deteriorated, as a result of the tuberculosis which he believed he had contracted in Turkey, he was obliged to give up his practice and take a long sea voyage, as ship's doctor, on the *Torrens*, a three-masted sailing ship, bound for Australia. In 1894, on the return leg of a second such voyage, he died of pneumonia, and was buried at sea.

The Stafford House Committee, in the 16 months or so of its operation, raised more the £43,000 for the relief of the Turkish soldiery. Contributions included a gift of £6,000 from the Duke of Portland, £5,300 from the inhabitants of Hyderabad, £3,357 from Lord Blantyre, a member of the committee, £1,100 from a committee organised by Lord Stanley of Alderley, £1,000 from the Earl of Sheffield, and numerous smaller donations from societies, clubs, working men's clubs and individuals. In addition to such contributions, money was raised in a variety of ways, including amateur and professional concerts, recitals and lotteries. The Duke of Sutherland offered Stafford House (now Lancaster House), one of the most splendid residences in London, for a concert, organized by Mr Borthwick, who guaranteed to raise £250. A concert was given at St. James' Hall, under the patronage of the Earl of Dunmore, and a performance of the 'Assault on Plevna' at the Canterbury Music Hall, under the patronage of the Duke and Duchess of Sutherland, and attended by the Duke of Teck and Princess Mary, Duchess of Teck. The 'Inseparables', in a 'dramatic entertainment', raised £49.10s., Beerbohm Tree, the actor-manager, in a 'dramatic performance', raised £7.17s, while Henry Irving, the great actor-manager, gave a recitation. Finally, Mrs Pratt raised £23 from an amateur concert held at Ryston Hall, Norfolk; and Mrs Mills organized a lottery with jewellery, china and lace as prizes, contributed by, among others, Lady Augusta Cadogan. The money raised by the committee was spent primarily on the despatch of 50 surgeons to

1-4
1966-67

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

İKTİSAT FAKÜLTESİ MECMUASI

REVUE
DE LA FACULTÉ DES SCIENCES ÉCONOMIQUES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

YAZI İŞLERİ HEYETİ
Commité de Rédaction :

Ord. Prof. Ömer Lûtfi BARKAN
Prof. Dr. Sabri F. ÜLGENER
Prof. Dr. Orhan TUNA

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ

İSTANBUL DEVLET [illegible]
[illegible] YAYINLAR No. K. 43
TASNİF No. 33(05)=01

26 ncı Cilt	Ekim 1966 — Eylül 1967	No. 1-4

ETÜTLER

Erzurum Şehirleşmesi ve Gecekondu Problemi

Z. F. Fındıkoğlu

GİRİŞ

Son zamanlarda yeni bir İçtimaiyat dalının az zamanda kendi kültürel ölçümüz nisbetinde gelişmesi vakıası ile karşılaşıyoruz:

Türk Şehir Sosyolojisi.

Bir bakıma sosyal ilimlerin mevcut olduğu günlerden beri şehir sosyolojisi, onunla beraber köy sosyolojisi de vardır. Birkaç sene evvel İktisat Fakültesi sosyoloji öğretimine yardım etmek üzre davet edilen Harvard Sosyoloji Profesörlerinden C. C. Zimmerman tanınmış Müslüman Tarihcisi İbn-i Haldun'u köy ve şehir sosyolojilerinin de ilk kurucusu olarak selâmlamış ve meşhur «Mukaddime» nin bu konu ile alâkalı fasıllarının İngilizcesini neşretmiştir.

Bununla beraber XX. asırda hızlı şehirleşme hareketlerinin doğurduğu modern köy ve şehir sosyolojilerinin ayrı hususiyetlerinin bulunduğu şüphesizdir. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği şehirleşme problemi, vakıa olarak değil, problem olarak nihayet asrımızla yaşıt sayılabilir. Yeni olan şey konu —yani köyden şehre akın, şehirleşme— değil, hâdisenin eski devirlerde mevcut olmıyan illiyeti —yani sanayileşme— dir.

1) Bk. Sorokin/Zimmerman/Galpin : A systematic book in rural s iology, 1929, Minneapolis, V. I-III.

95286

Publications of the
Institute for the History of
Arabic-Islamic Science

Edited by
Fuat Sezgin

NUMISMATICS
OF THE
ISLAMIC WORLD

Volume 25

Coins and Coinage
of Pre-Ottoman
Asia Minor

Studies
Collected and Reprinted

I

2003

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

50 copies printed

ISSN 1611-1869
ISBN 3-8298-8032-4 (Coins and Coinage of Pre-Ottoman Asia Minor, Vol. I-II)
ISBN 3-8298-8030-8 Coins and Coinage of Pre-Ottoman Asia Minor, Vol. I)

© 2003

Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften
Westendstrasse 89, D-60325 Frankfurt am Main
www.rz.uni-frankfurt.de/fb13/igaiw
Federal Republic of Germany

Printed in Germany by
Strauss Offsetdruck, D-69509 Mörlenbach

NUMISMATICS OF THE ISLAMIC WORLD

Volume
25

COINS AND COINAGE OF PRE-OTTOMAN ASIA MINOR

I

Studies
Collected and Reprinted
by
Fuat Sezgin

in Collaboration with
Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer,
Mazen Amawi

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 95286
Tas. No: 737-4
NUM.1

2003

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

TABLE OF CONTENTS

Fraehn, Christian Martin: *Aufklärung über die zwei von Oetter edirten arabischen Münzen.*
Bulletin Scientifique publié par l'Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg 2. 1837. cols. 334-335. Reprint in: Fraehn, Christian Martin: *Sammlung kleiner Abhandlungen, die muhammedanische Numismatik betreffend.* Leipzig 1839. pp. 83-86. 1

Fraehn, Christian Martin: *Über eine bisher verkannte Ortokiden-Münze.*
Bulletin Scientifique publié par l'Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg 2. 1837. cols. 355-357. Reprint in: Fraehn, Christian Martin: *Sammlung kleiner Abhandlungen, die muhammedanische Numismatik betreffend.* Leipzig 1839. pp. 87-90. 7

Fraehn, Christian Martin: *Ein paar Worte über die Trauermünze des Ortokiden-Königs Juluk Arslan, und Berichtigung eines bisher in Bezug auf eine andere, demselben zugeschriebene Münze bestandenen Irrthums.*
Bulletin Scientifique publié par l'Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg 4. 1838. cols. 355-357. Reprint in: Fraehn, Christian Martin: *Sammlung kleiner Abhandlungen, die muhammedanische Numismatik betreffend.* Leipzig 1839. pp. 113-117. 11

Lane-Poole, Stanley: *On the coins of the Urtukīs.*
The Numismatic Chronicle (London), N.S. 13. 1873. pp. 254-301, 342-387; 1 pl. 16

Blau, O[tto]: Review of: Lane-Poole, Stanley: *On the coins of the Urtukīs.* London 1873. *Catalogue of the Collection of Oriental Coins belonging to Col. C. Seton Guthrie.* Fasc. I: *Coins of the Amawī Khalīfehs.* Herford 1874. *The Coins of the Eastern Khaleefehs in the British Museum.* London 1875.
Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft (Leipzig) 29. 1876. pp. 659-663. 111

THÉOPHILE DEYROLLE

Genel Kitaplığı
No. 35267

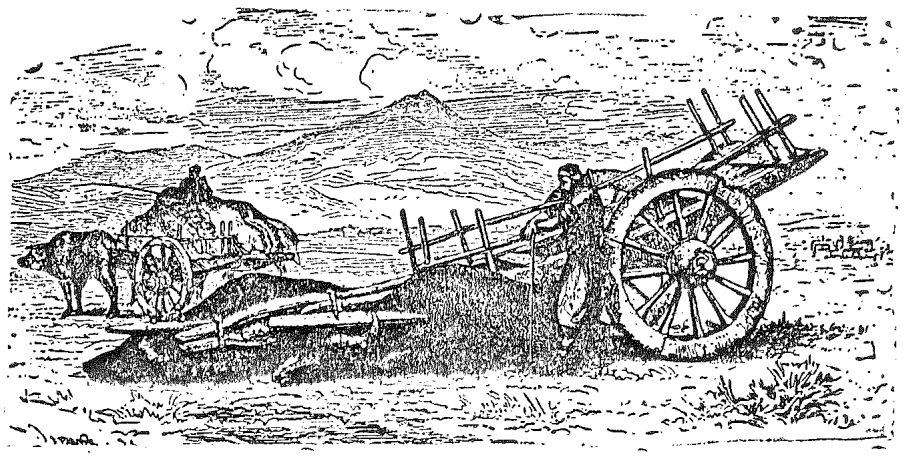
1869 DA

TRABZONDAN ERZURUMA

Türkçeye çeviren :

Reşad Ekrem Koçu

İçinde muharririn tabiat üzerinden yaptığı 31 resim vardır.

İSTANBUL
ÇIĞIR KİTABEVİ
153 Ankara caddesi 153

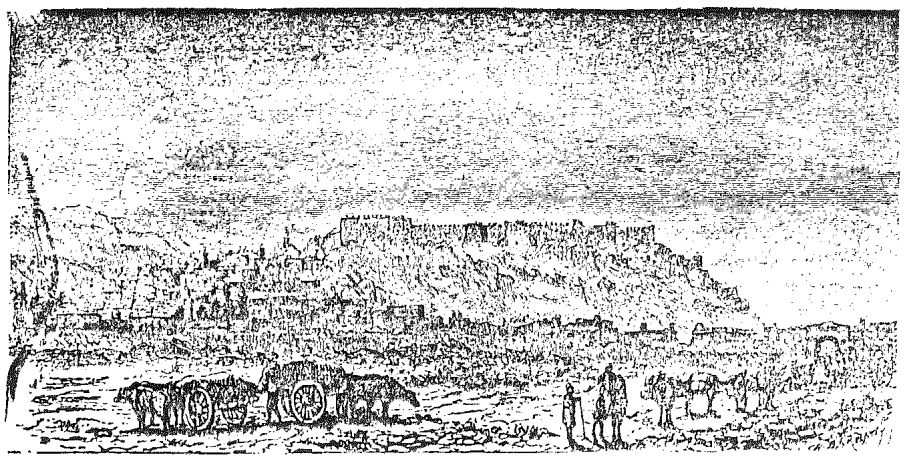
mek istedim. Fakat ne muhtarı nede çavuşu buldum. Telgraf memuru olan bir Türk bana kendi atını verdi. On sekiz kilometroluk bir yol içinde bir lira istedi. Çok para idi. Fakat şehre kadar attan inmiyecektim, o, yanımda yaya gideceti; bu şartla kabul ettim ve kendisine teşekkür ettim. Bizim hayvanlarımıza gelince, bitik bir halde idiler.

Bununla berabe gece büyük bir Ermeni köyünde kalmağa mecbur olduk. Kâhya, beni konsolosluğun müşavirlerinden biri zannederek fevkalâde hürmetle mısafir etti. Bütün gece politikadan bahsetti amma nasıl !!

Yakında hudutları muhafaza etmek üzere altmış bin Fransızın Ermenistan ve Kürdıstanda yerleşmek üzere geleceğini işitmişti. Zira İranlılar bu memleketleri Türklerden almak istiyorlarmış. Kendi memleketinin politikasını bu ermeniye anlatabilmek için çok yoruldum. Bu adam, «Ruslar bizi kendilerine çekmek için her şeyi yapıyorlar, buraya Rus memurları geliyor, bize en cazip şeyler vadederek Kafkas eyaletlerine hicret etmemizi teklif ediyorlar. Bu muhacerete bilhassa bizim rahiplerimiz bizi teşvik ediyor» dedi.

Nihayet 24 Nisanda Erzuruma geldik. Üç yüz elli kilometroyu on iki günde almıştık ki güzel bir mevsimde haydi haydi bir haftalık yoldur.

13 SUBAT 1996
MADDE YAYIMLANDIKTA
SONRA GELEN DÖKÜM

Hasankale

Erzurum

Erzurumu, bir kaç ay evvel bıraktığım halde buldum. Kar ve şiddetli soğuklara rağmen Türk asker kıt'aları büyük bir faaliyetle tahkimatı bitirmeğe çalışıyorlardı. Erzurum istihkâmları Alman sistemine göre yapılıyor; görünüşleri pek heybetli.

Bir kaç kilometro uzaktan Erzurumun görünüşü lâtifti. Şehre hâkim dağların açık renk fonu üzerinde evlerinin hemen hepsi ayni renkte boyanmış olan şehrin esmer şeridi çok karakteristik bir siluet vücuda getiriyor. Şehre yaklaştıkça bu güzellik kayboluyor.

Erzurum bereketli bir ovanın, bir çok yolların kavşağı olan bir köşesinde kurulmuştur. Transit ticareti ehemmiyetlidir. Sanayi namına pekâz şey zikredebiliriz. Demir ve bakır işçiliği, vilâyet halkının ihtiyacını karşılayan basit aletlere inhisar etmiştir. Erzurum sokaklarında şimalden, cenuptan, şarktan ve garptan gelmiş bir kalabalığa rastlanır ki kıyafetleri ve tipleri tamamen farklıdır.

Erzurumda silâh yapılır; kalkanlar küçüktür, kuturları ancak otuz santim kadardır, öküz derisinden yapılır, küçük bakır levhalar, tezyinatta kullanılan paralarla tezyin edilir. Hatta bir kalkanda XIV üncü Louis'nin, bir diğerinde Marie Thérèse d'Autriche'in bakır sikkelerine tesadüf ettim.

Erzurumda keçe halı yapılır. Bu müzeyyen keçeler pek latiftir. Yapılmasıda gayet basittir :

Yere, yapılacak halıdan daha büyük bir örtü serilir. sonra, renkli yünlerle, serpilip konmak suretile bu örtünün üzerine bir takım nakışlar yapılır. Bunun üzerinede gayet ince didilmiş beyaz yünden ikinci bir

Tercüme: Yard. Doç. Dr. Veysel Usluer
Id: 3105312/289

KAYNAK: Revue Géographique de l'Est - 1969 . 3 . 4
Extrait

ÉTUDES SUR LES VILLES DU MOYEN-ORIENT

ERZURUM

B. - KONUM: ANA GEÇİT YOLU

Pek elverişli olmayan bu manzara içinde önemli bir şehrin gelişmesi, kısmen konumun avantajlarıyla açıklanır (fig. 2): Karasu ve Aras vâdilerinin sıralanması, Murat Su vadisi ve daha güneyde Van Gölü[11] havzası (çöküntüsü) ekseni ile, Doğu Anadolu'daki yegâne iki ana geçit yolundan biridir. Yol güvensizliği Bereketli Hilâl'in ve Suriye Çölü'nün[12] daha güneydeki yolları terk edildiği zaman, bu geçitler izlenmiştir. Böylece Erzurum bir taraftan Batıda Sivas, Kayseri, Adana ve Akdeniz kıyısıyla, diğer taraftan Ankara ve Doğu Anadolu ile, Kopdağı ve Zigana boğazlarıyla Trabzon'a ve oradan da deniz yoluyla İstanbul'a bağlanmıştır. Doğu yönünde ise hem Kars ve Gürcüstan, hem de Ağrı, Tebriz ve Tahran ile bağlantılıdır.

Ayrıca Erzurum Fırat (Karasu) ve Aras (Araxe) arasında tam suların dağılım noktasında bulunmaktadır: Ticarî avantaja bir de Doğu-Batı arasındaki bir geçit yolu üzerindeki stratejik kilit olma konum da eklenmektedir. Nihayet Tortum Çayı'nın hemen yakınındaki vâdi (fig. 1) Kuzey istikametine, Çoruh ve Kara Deniz'e doğru götürmektedir.

Günümüzde bu geçit yolları demir yollarıyla değerlendirilmiştir (Batı'da Sivas-Kayseri-Ankara- İstanbul'a doğru giden demiryolları ve Malatya, Samsun ve Adana istikametine açılan demir yolu kolları vardır. Doğu'da ise Kars'a ve Sovyet sınırına doğru açılırlar). Bütün olarak karayolları kullanılmaktadır ve bu yolların en iyisi Trabzon yoludur.

C. - TARİH: KALE VE TİCARET MERKEZİ

Şehrin konumundan doğan bu iki fonksiyon, şehrin bütün tarihi boyunca esaslı ve önemli bir rol oynaşmıştır:

450'de imparator Théodose II, imparatorluğun doğu sınırında, Ermeni diyarında, bir askerî merkez kurdu: Théodosiopholis, ya da Ermenice Garin, denilen bu merkez, bütün Erken Ortaçağ boyunca, bir taraftan Bizanslılar ile Sâsânîler, diğer taraftan daha sonra

---

11. LYNCH'in ifadelerine bkz., *Armenia, travels and studies*, c. II, s.198 vd.
12. Özellikle TOURNEFORT bu hususu belirtmektedir. Bkz., *Relation d'un voyage au Levant*, s. 261.

Türk Coğrafya Dergisi
Sayı: 24-25 Ankara 1967-1968

ERZURUM'DA ŞEHİRLEŞME HAREKETLERİ ve GECEKONDU PROBLEMİ

Dr. Necdet SÖZER
(Atatürk Üniversitesi)

Memleketimizde şehirleşme hareketlerinin son onbeş yıldan beri büyük bir hız kazandığı bilinmektedir. 1950'de şehirsel nüfusumuzun Türkiye genel nüfusundaki payı %22.0 iken, bu oran 1965'te %31.9'a yükselmiştir[1]. Kısa bir zaman içerisinde kır nüfusu aleyhine cereyan eden bu %10 oranındaki değişme, köyle şehir arasındaki nüfus dengesinin bozulmasına ve birçok şehrimizin nüfus ve alan bakımından plânsız bir şekilde büyümesine yol açmıştır. Aşırı nüfus temerküzü dolayısıyla, şehirlerimizin idarî, iktisadî ve toplumsal yapısında ortaya çıkan problemlerin sayısı da, şehirleşme[2] hareketlerinin tabiî sonucu olarak her gün biraz daha artmaktadır.

Biz bu yazımızda Erzurum'daki şehirleşme hareketlerini araştırmak ve gecekondu problemini etraflı bir şekilde ortaya koymak istiyoruz.

1 Türkiye nüfusuyla ilgili araştırmalarda kır ve şehir nüfusu ayırımı için çok çeşitli kıstaslar kullanılmakta ve 2000, 3000, 5000 veya 10.000'den fazla nüfuslu yerleşmeler şehirsel nüfus için en alt seviye olarak ele alınmaktadır. Biz bu incelememizde böyle bir ayırım için 5000 nüfus miktarını esas kabûl etmiş bulunuyoruz. Kır ve şehir yerleşmelerini ayırmak konusunda ileri sürülen nüfus miktarları için bk.: Tunçdilek, N. - Tümertekin, E.: Türkiye Nüfusu, İstanbul 1965.

2 Şehirleşme kavramı için bk.: Keleş, Ruşen Y.: Şehir ve Bölge Plânlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri. Ankara 1961, s. 26-31.

A. Şehirleşme Hareketleri:

a) **Genel Durum:** Erzurum'u bir bütün olarak ele alır ve il nüfusunu şehirleşme hareketleri bakımından incelersek şu sonuçlar ortaya çıkar:

1. Son sayıma göre Erzurum il sınırları içinde yaşıyan nüfus sayısı 628.856'dır (1965).

2. Bu miktar, Türkiye toplam nüfusunun %2.0'sine tekabül etmektedir.

3. İl sınırları içinde, Erzurum şehri hariç, hiçbir yerleşme merkezinin nüfusu 10.000'in üstünde değildir. 10.000 rakamını, köy ve şehir arasında bir sınır olarak kabul edersek, şehirsel nüfusun toplam il nüfusuna göre %17 oranı ile temsil edildiği görülür. Şehirli nüfusa 5.000 ve daha fazla nüfuslu yerleşme merkezleri (Hasankale: 9.242, Aşkale: 6.944, Oltu: 6.047, Horasan: 5.264, Hınıs: 5.261) ni de ithal ettiğimiz takdirde bu oran %22'ye çıkar. Aynı ölçüler içinde Türkiye'nin şehirli nüfus oranı ise %32'dir. Demek oluyor ki Erzurum ilinde şehirli nüfus oranı, Türkiye'deki şehirli nüfus oranından daha düşük seviyededir.

CETVEL — 1

TÜRKİYE'DE ŞEHİR VE KIR NÜFUSU (1935-1965)

Sayım yılı	Genel nüfus	a				b			
		Şehir nüfusu	%	Kır nüfusu	%	Şehir nüfusu	%	Kır nüfusu	%
1935	16.158.000	3.262.000	20.2	12.896.000	79.8	3.803.000	23.5	12.355.000	76.5
1940	17.821.000	3.792.000	21.3	14.029.000	78.7	4.346.000	24.4	13.475.000	75.6
1945	18.790.000	4.045.000	21.5	14.745.000	78.5	4.687.000	24.9	14.103.000	75.1
1950	20.947.000	4.607.000	22.0	16.340.000	78.0	5.244.000	25.0	15.703.000	75.0
1955	24.065.000	6.144.000	25.5	17.921.000	74.5	6.927.000	28.9	17.138.000	71.1
1960	27.810.000	7.961.000	28.6	19.849.000	71.4	8.858.000	31.9	18.952.000	68.1
1965	31.391.000	9.981.000	31.9	21.410.000	68.1	10.809.000	34.4	20.582.000	65.6

Not: (a) sütununda şehir olarak 5000 ve daha fazla nüfuslu yerleşmeler, (b) sütununda ise il ve ilçe merkezleri gözönünde bulundurulmuştur.

MADDE FAK. ... KÜTÜPHANESİ - Erzurum
SUNAN GELEN DOKÜMAN

۱۴۵۹/۱۱ - ۱۴۶۱ ؛ سفرنامهٔ ابن‌بطوطه، ۲۵۰/۱، ۳۳۰ ؛ قاموس الاعلام، ۸۲۳/۲ ؛ مطلع سعدین و مجمع بحرین، ۸۲، ۱۳۱، ۱۴۰، ۲۰۵، ۲۳۵ ؛ مناقب‌العارفین، ۹۷۸/۲ ؛ مولویه بعد از مولانا، ۱۳۱، ۱۳۳ ؛

Encyclopaedia of Islam, 2/705-707.

رشنوزاده

ارزروم (ar.ze.rum)/ارزنة‌الروم/ارزن‌الروم/ارض روم، شهر و استانی در شمال شرق ترکیه. ارزروم در چهل درجه و پانزده دقیقه تا چهل‌ودو درجه و سی‌وپنج دقیقهٔ طول شرقی و سی‌ونه درجه و ده دقیقه تا چهل‌درجه و پنجاه‌وهفت دقیقهٔ عرض شمالی، با مساحت بیست‌وپنج‌هزاروشصت‌وشش کیلومتر مربع در غرب منطقهٔ کوهستانی ارمنستان و انتهای رشته‌کوه‌های مین‌گول‌داغ و پونتوس شرقی و کوه قندیل نهاده است. استان ارزروم از شمال با استان‌های آرتوین و ریزه، از جنوب با بینگول و موش، از شرق با قارص و آغری و از غرب با گوموش‌خانه و ارزنجان همسایه است. هفتادویک‌وچهاردهم‌درصد از نواحی ارزروم در ارتفاعی میان هزاروپانصد تا دوهزاروپانصد متر قرار دارد. ارزروم تابستان‌هایی کوتاه و زمستان‌هایی طولانی و بسیار سرد دارد. بالاترین دما در مرکز استان (ارزروم) به سی و چهار درجهٔ صدبخشی (سانتی‌گراد) و پایین‌ترین دما به سی درجهٔ زیر صفر می‌رسد. میانگین بارندگی در ارزروم پانصدوچهل‌و هشت میلی‌متر است که در نواحی کوهستانی (در بهار) به یک متر می‌رسد. از بزرگ‌ترین رودهای ارزروم می‌توان چوروخ، قراسو و ارس را نام برد. جغرافیانویسان اسلامی سرچشمهٔ رودهای فرات، ارس و کر را از ارزروم نوشته‌اند. در شمال این استان جنگل‌های وسیع کاج وجود دارد. استان ارزروم دارای معادن غنی، مانند زغال‌سنگ و سنگ نمک، است. مارکوپولو، سیاح ونیزی، ضمن شرحی دربارهٔ ارزروم از معادن نقره در این سرزمین یاد کرده است. اقتصاد ارزروم بر پایهٔ کشاورزی و دامداری است. در ارزروم محصولاتی چون گندم، جو، چاودار، لوبیا، ذرت، سیب‌زمینی و انواع میوه تولید و دام و اسب پرورش داده می‌شود. ارزروم دارای کارخانه‌ها و تأسیسات صنعتی از قبیل تولید پارچه و کفش، فرآورده‌های گوشتی، کارخانهٔ قند، موادغذایی و لبنی است. از شهرهای مهم این استان می‌توان ارزروم (مرکز استان)، اشکاله، چات، هینیس، هوراسان، ایسپیر، قارایازی، نارمان، اولتو، پاسین‌لر، شنکایا، تکمان، تورووم و اولور را نام برد. بر اساس سرشماری عمومی ۱۹۹۰م جمعیت این استان هشت‌صدوچهل‌وهشت‌هزارو دویست‌ویک تن و جمعیت شهر ارزروم دویست‌وچهل‌و دوهزاروسی‌صدونودویک تن بوده است. به گفتهٔ تاریخ‌نویسان ارمنی، نام کهن ارزروم، کارین/کرنه/کارنوی‌کالاک، از دژهای ارمنستان که در سده‌های چهارم تا ششم میلادی رفته‌رفته به صورت شهری درآمده، بوده است. در سدهٔ پنجم میلادی بیزانسی‌ها آن را تئودوسیوپولیس نامیدند و به گفتهٔ برخی منابع دیگر شهر تئودوسیوپولیس در ارزروم که مرکز بخشی از ارمنیه بوده، قرار داشته است. از کارنوی کالاک بعدها در متون اسلامی با نام قالیقلا یاد رفته است. لسترنج از ایالت قالیقلا در شمال ارزروم یاد کرده و دربارهٔ ارزروم آورده است: «این شهر مهم را اعراب ارزن‌الروم و ارمنی‌ها کرن و یونانی‌ها تئودوسیوپولیس می‌نامیدند که شهر اسلامی منطقهٔ قالیقلا و مرکز آن منطقه است.» ریشهٔ واژهٔ قالیقلا به درستی مشخص نیست و برخی مؤلفان در سبب نام‌گذاری این شهر و بنای آن روایت‌هایی به دست داده‌اند. برخی منابع به اشتباه ارزن و ارزروم را یکی دانسته‌اند و پاره‌ای نیز در وجه تسمیهٔ آن اختلاف کرده‌اند. مثلاً، رومیان این شهر را به سبب دیوارهای استوارش حصار رومیان می‌نامیدند. منابع جغرافیایی اسلامی دربارهٔ ارزروم اطلاعاتی اندک به دست داده‌اند و تنها به این‌که بخشی از ارمنستان و شهری کوچک و آبادان با آب و هوایی سرد بوده و باروی محکم داشته است، بسنده کرده‌اند و مختصری نیز دربارهٔ معادن، محصولات و رودخانه‌های آن گفته‌اند. نخستین آگاهی تاریخی که دربارهٔ ارزروم به دست آمده مربوط به لشکرکشی مارکوس آنتونیوس، سردار رومی (ح ۸۳ - ۳۰ ق‌م)، در ۳۶ ق‌م به آسیای صغیر و قفقاز و پیشروی تا ارزروم است. در ۵۰۲م قباد یکم ساسانی (۴۸۸ - ۴۹۶ ؟ - ۴۹۸/۴۹۹ - ۵۳۱م) به ارمنستان تاخت و ارزروم را تصرف و ویران کرد و مردمان شهر را به ایران کوچاند. در همین زمان استراتگوس اوگینوس، سردار رومی، به سپاهیان ایران یورش برد و شهر را به تصرف درآورد. این شهر تا زمانی که به تابعیت امپراتوری بیزانس درآید، مرکز نظامی و اداری بخشی از ارمنستان و پایگاه مهم امپراتوری روم شرقی

به سرپرستی: حسن انوشه، دانشنامهٔ ادب فارسی، جلد ششم ـ تهران ۱۳۸۳
ادب فارسی در آناتولی و بالکان

رود کورا احداث شده است («دائرة‌المعارف جدید»، همانجا). جنگل گلبرت و آبهای معدنی که در ۱۵ کیلومتری اردهان قرار گرفته، گردشگاه مردم این شهر است («دائرة المعارف ترک[1]»، III/273).

زمستان سخت و تابستان کوتاه مدت این منطقه، فصل زراعت را محدود ساخته و در آنجا فقط گندم، جو و مقداری سیب زمینی تولید می‌شود و به سبب علفزارهای فراوان دشت، معاش مردم آنجا از دامداری و جنگل تأمین می‌شود (YA, VI/4476). بهترین روغن ترکیه که به نام روغن قارص معروف است، از محصولات اردهان است. عسل نیز در آنجا فراوان به دست می‌آید. از صادرات آنجا گاو، گوسفند، روغن و پنیر را می‌توان نام برد («دائرة المعارف ترک»، همانجا).

مآخذ: اسعدی، مرتضی، *جهان اسلام*، تهران، ۱۳۶۹ ش؛ سامی، شمس‌الدین، *قاموس الاعلام*، استانبول، ۱۳۰۶ ق؛ ووسینیچ، وین، *تاریخ امپراطوری عثمانی*، ترجمهٔ سهیل آذری، تبریز، ۱۳۴۶ ش؛ نیز:

Census of Population, 1990, Ankara, 1991; *Documents diplomatiques ottomans*, ed. B. N. Şimşir, Ankara, 1985; EI²; *Grand Larousse*; *Türk ansiklopedisi*, Istanbul/Ankara, 1968-1984; *Türkiye dianet İslâm vakfı ansiklopedisi*, Istanbul, 1991; YA; *Yeni Türk ansi-klopedisi*, Istanbul, 1985.

ابوالحسن دیانت

اُرْدیبِهِشْت، نام دومین ماه از سال و دومین ماه از فصل بهار در سال شمسی در تقویم کنونی ایرانی و نام سومین روز از هر ماه شمسی در تقویم ایرانیان قدیم. نام این ماه در پهلوی به دو صورت اَرْدْوَهِشْت (بندهشن، 35، سطر 8) یا اُرْدْوَهِشْت («بندهش»، ۱۸، سطر ۲) آمده، و این صورتها خود از صورت فرضی ایرانی باستان اَرْته وَهیشْته[2] یا رْته‌وَهیشْته[3] (در *اوستا* اَشه وَهیشته[4]، نام دومین امشاسپند) مشتق شده است.

در اواخر دورهٔ ساسانیان به سبب رعایت نکردن کبیسه‌ها، اردیبهشت در جای طبیعی خود قرار نگرفته بود و این وضع ادامه یافت تا در زمان ملکشاه سلجوقی در ۴۶۷ق/۱۰۷۵م که تقویم جلالی وضع شد، اردیبهشت نیز ماه دوم تعیین گردید. در دورهٔ ساسانیان روز سوم ماه اردیبهشت را که روز تقارن نام ماه و نام روز بود، جشن می‌گرفتند و آن را اردیبهشتگان می‌نامیدند (بیرونی، ۲۱۹). ماه اردیبهشت به عنوان زیباترین و خرم‌ترین ماه سال در شعر فارسی مکرر آمده است (نک: *لغت نامه*).

مآخذ: «بندهش»، متنهای پهلوی، تهران، بنیاد فرهنگ؛ بیرونی، *الآثار الباقیة*، به کوشش ادوارد زاخاو، لایپزیگ، ۱۹۲۳ م؛ *لغت‌نامهٔ دهخدا*؛ نیز:

Bundahišn, TD₂, Bombay, 1908.

احمد تفضلی

اُردیبِهِشْت نامه، نک: سروش اصفهانی.

اَرْزاق، نک: رزق.

اَرْزِروم، نام استانی در شمال شرق ترکیه که مرکز اداری آن نیز شهری به همین نام است. این منطقه بخشی از ارمنستان بزرگ بود و ارمنیان آن را کارین می‌نامیدند که در برخی مآخذ این نام به صورت کرنه[5] و کارنوی[6] نیز آمده است (خورنی، 201؛ یاقوت، *بلدان*، ۲۰۶/۱؛ *پاولی*، LIX/1924؛ IA,IV/341). در زبان ارمنی این نام به صورت کارنوی کالاک بوده که به شکل قلق یا قلغق[7] نیز نوشته شده است (همانجا؛ یوزباشیان، 145، حاشیهٔ 18؛ برای نام دیگر آن، نک: بیوار، 59). به گفتهٔ یوز باشیان، کارنوی کالاک همان است که بعدها در متون عربی آن را قالیقلا نوشته‌اند (همانجا)، ولی لسترنج معتقد است اصل نام قالیقلا که جغرافی نویسان عرب بارها از آن نام برده‌اند، به درستی مشخص نیست (ص 117).

بلاذری (۱۹۷/۱)، دربارهٔ این نام می‌نویسد: چون ارمنیاقُس پادشاه رومیان درگذشت، همسرش قالی، به پادشاهی رسید و او شهری بنا کرد و آن را قالی قاله نامید که معنای آن احسان قالی است. پس قالی قاله در عربی قالیقلا گفته شد (نیز نک: ابوالفدا، ۲۷۹؛ یاقوت، همان، ۱۹/۴). در زبان یونانی این شهر را کالونی کالا[8] می‌نامیدند (*پاولی*، همانجا). شاید نام قالیقلا تصحیفی از نام یونانی آن بوده باشد. این شهر در روزگار تئودُسیوس دوم (صغیر)، امپراتور روم شرقی (حک ۴۰۱-۴۵۰م) به نام او، تئودسیوپولیس نامیده شد. موسیٰ خورنی ماجرای این تغییر نام را به شرح آورده، و نوشته است که آناتولیوس، سردار رومی به فرمان امپراتور به کشور ما آمد و ایالت کارین را برای بنای شهر برگزید. او در دامنهٔ کوهی خوش منظره با چشمه‌سارها، شهری با دیوارهای استوار، برجهای بسیار بلند و خندق عمیق دور حصار پدید آورد و نخستین برج را به پاس احترام امپراتور، برج تئودسیوس و شهر را تئودسیوپولیس نامید (ص 202-201؛ *پاولی*، همانجا). پروکوپیوس می‌نویسد که در این محل از دیر باز قصبه‌ای وجود داشت که امپراتور روم آن را وسعت بخشید و به صورت شهر درآورد و آن را به نام خود خواند (I/81,83). فائوستوس بوزند مورخ سدهٔ ۵م از این شهر تنها با نام کارین یاد کرده، و از تئودسیوپولیس نامی نبرده است (ص 196, 83). گانزاکتسی مورخ ارمنی سدهٔ ۱۳م در کتاب «تاریخ ارمنستان» اشاره دارد که این شهر در کارین بنا شد و اکنون باز همین نام را دارد (ص 58). معلوم می‌شود که پس از فتوح مسلمانان، ارمنیان بار دیگر شهر را به همان نام کهن نامیده‌اند. از مطالب او می‌توان دریافت که کارین محلی مسکونی بوده، و در عهد تئودسیوس دوم به شهر بدل شده است.

در سده‌های نخستین اسلامی این شهر قالیقلا نامیده می‌شد (نک: ابن خردادبه، ۱۲۲؛ قدامه، ۴۶، ۷۴؛ اصطخری، ۱۱۱)، ولی با گذشت زمان در متون جغرافیایی دربارهٔ هم نامی قالیقلا با ارزن الروم مطالبی آمده است. ابن خلکان در شرح حال ابوعلی اسماعیل بن قاسم قالی لغوی، به نقل از کتاب *تاریخ السلجوقیهٔ* عمادالدین کاتب اصفهانی نوشته است

1. ...k... 2. arta vahišta 3. ṛta vahišta 4. Aša Vahišta 5. Karana 6. Karnoi 7. Kal(gh)ak
...qala

Madde 11 — Bu Kanun Hükmünde Kararname yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 12 — Bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Süleyman DEMİREL
CUMHURBAŞKANI

Prof. Dr. Tansu ÇİLLER
Başbakan

E. İNÖNÜ
Devlet Bakanı ve Başb. Yrd.

İ. TEZ
Devlet Bakanı

N. KURT
Devlet Bakanı

E. ŞAHİN
Devlet Bakanı

N. AYAZ
Milli Savunma Bakanı

N. MENTEŞE
Milli Eğitim Bakanı

M. KÖSTEPEN
Ulaştırma Bakanı

M. T. KÖSE
Sanayi ve Ticaret Bakanı

A. ATEŞ
Turizm Bakanı

N. CEVHERİ
Devlet Bakanı

B. S. DAÇE
Devlet Bakanı

M. KAHRAMAN
Devlet Bakanı

A. ŞANAL
Devlet Bakanı

M. GAZİOĞLU
İçişleri Bakanı

O. KUMBARACIBAŞI
Bayındırlık ve İskan Bakanı

R. ŞAHİN
Tarım ve Köyişleri Bakanı

V. ATASOY
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

H. EKİNCİ
Orman Bakanı

Y. AKTUNA
Devlet Bakanı

E. ŞAHİN
Devlet Bakanı V.

C. ERHAN
Devlet Bakanı

Ş. ERDEM
Devlet Bakanı

H. ÇETİN
Dışişleri Bakanı

M. GÖLHAN
Devlet Bakanı

G. MÜFTÜOĞLU
Devlet Bakanı

M. ÇİLOĞLU
Devlet Bakanı

M. S. OKTAY
Adalet Bakanı

İ. ATTİLA
Maliye Bakanı

R. SERDAROĞLU
Sağlık Bakanı

M. MOĞULTAY
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

D. F. SAĞLAR
Kültür Bakanı

R. AKÇALI
Çevre Bakanı

Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Karar Sayısı : KHK/504

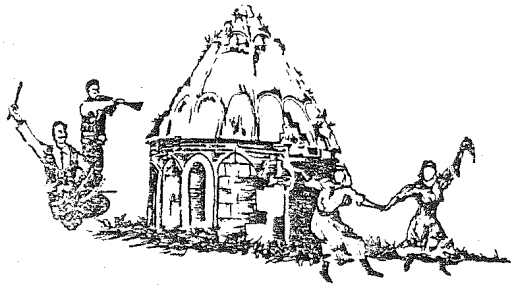
Yedi ilde büyükşehir belediyesi kurulması; 24/6/1993 tarihli ve 3911 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'nca 2/9/1993 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Madde 1 — Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmit, Mersin ve Samsun Belediyeleri hakkında 27/6/1984 tarihli ve 3030 sayılı Kanun hükümleri uygulanır ve bu illerin merkez belediyeleri aynı isimleri taşıyan büyükşehir belediyelerine dönüşür.

Ancak bu belediye sınırları içinde ayrıca ilçeler oluşturulmaz. Hangi alt kademe belediyelerinin kurulacağı, bunlara verilecek ad ile sahip olacakları nüfus ölçüleri ve sınırlarının tespiti esasları Bakanlar Kurulu'nca belirlenir.

19 ŞUBAT 1993
Belgelere Dini Tarih Dergisi, c.1/8 1108 İstanbul
Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

ŞEHİR TARİHİ

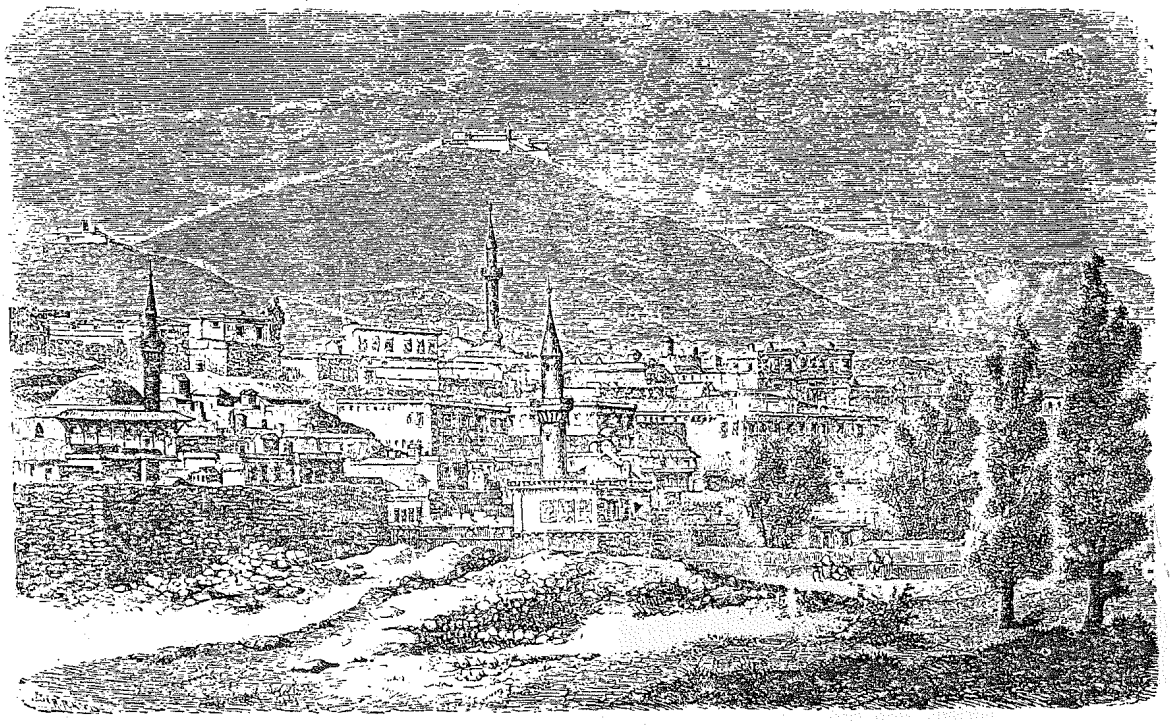

XVI. yüzyılda ERZURUM

Mithat SERTOĞLU

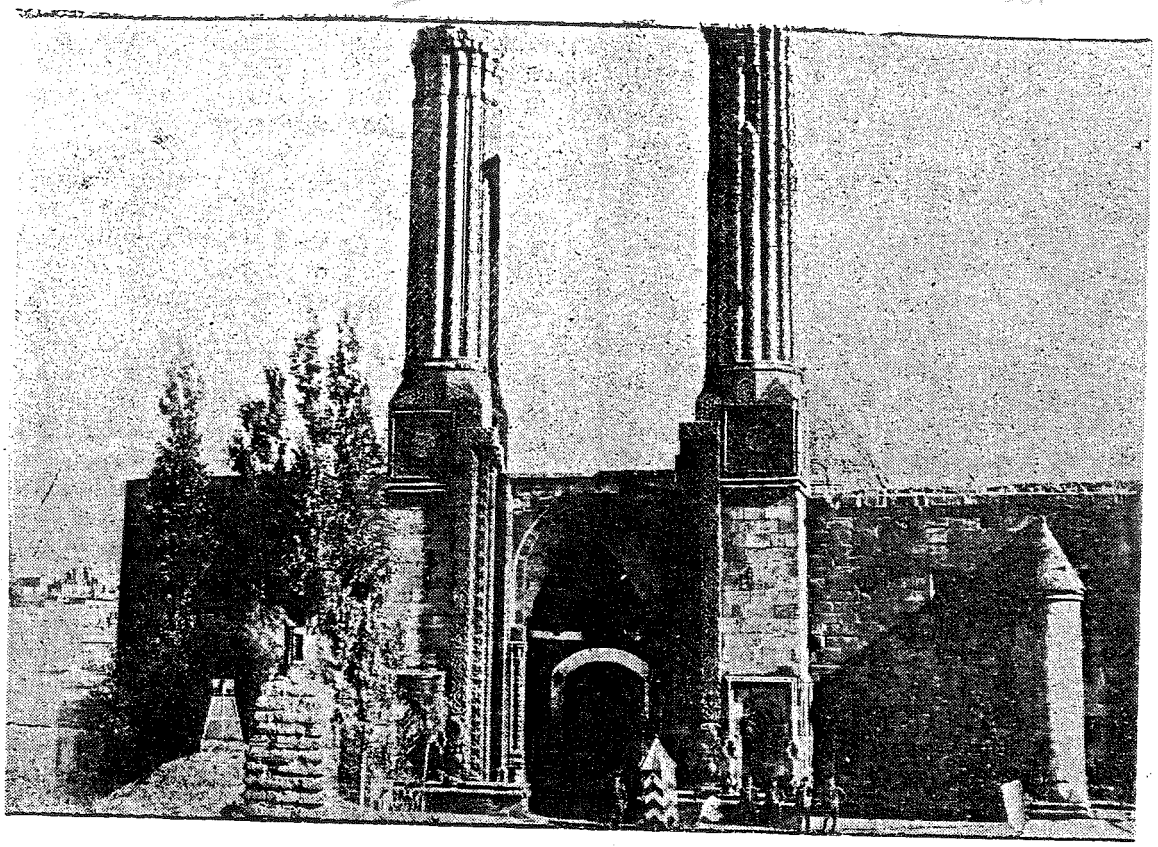
Anadolu'da Eti devrinde ve M.Ö. 1500 tarihlerinde Karasu (Fırat) ın yukarı havzasındaki geniş ovanın güney doğusunun ucunda ve Eğerlidağ'ın eteğinde deniz yüzünden ortalama 1800 metre yüksekliğinde Azzi şehri kurulmuştur. Bu şehir, zamanla Arze ve Arzen = Erzen diye anıldı. Daha sonra, yani Büyük Eti İmparatorluğunun dağılmasını müteakip Urartu'lar bu civar'a sonradan Karin veya Garin = Karana diye anılmış olan ve arablarca Kalikala Rumlarca Karintis adı verilen Karnoi Kalaghak şehrini kurmuşlardı. Ancak, bu iki şehrin birbirine pek yakın olmakla beraber aynı yerde kurulmadıkları bilinmektedir.

Romalılar 415-422 yıllarında Erzen'in güney batısında doğudan gelecek İran saldırılarına karşı koymak için müstahkem bir şehir kurarak adını ikinci Teodosyus'un ismine izafeten Teodosiopolis adını verdiler. Şehir, 502 tarihinde İranlıların eline geçti ise de geri alındı. 504 yılında yeniden tahkim olundu. Bu iş, 530 yılında tekrarlandı. 572 yılında İran İmparatoru Hüsrev Nuşirevan'ın şiddetli muhasarasına karşı koydu. İki yıl sonra bir İran hücumu yine akim kaldı.

Eski Erzurum'dan bir görünüş

02 AĞUSTOS 1991

Hatuniye Medresesinin bundan 50 yıl önceki resmi.

Anıtlarımızı Tanıyalım :

HATUNİYE MEDRESESİ

Halim Baki KUNTER

Hatuniye, Erzurum'daki Türk anıtlarının en güzellerindendir. Kapısı üzerinde bulunan iki minareden dolayı bu esere halk arasında Çifte Minare denilmektedir.

Birinci Keyhüsrev'in oğlu olan Alaettin Keykubat'ın kızı Hundî Hatun tarafından XIII. yüzyılın ortasında (Hicretin 651 inci yılında) iç kalenin içerisine yaptırılmıtır.

Bu anıtta iki mimarlık devri ayırdedilmektedir:

a) Erzurum Kalesinin suruna bitişik olan kuzeydoğu duvarı Saltuklar devrinde yapılan ikinci surun duvarıdır. Bundan başka bugün eyvan olarak kullanılan ve medrese ile türbeyi birbirine bağlıyan kısım da Saltuklar devrinden yani XII. yüzyıldan kalmadır.

b) Hundî Hatun zamanında yaptırılan medrese ve künbet kısmı XIII. yüzyılın ortasında inşa olunmuştur. Burada dışarıda çok süslü bir kapı, içeride muhteşem revaklar göze çarpmaktadır.

Plânı ve özellikleri: Bu medresenin plânı dörtgendir. İki katlı bir bina olup 19 u yukarıda, 18 tanesi aşağıda olmak üzere 37 odası vardır. Bugün künbet tarafında, kuzeydoğu kısmında her iki kat da yıkılmış durumdadır. Medrese içerisinde, Bay Yusuf Akyurt'un aldığı ölçülere göre, odadan odaya mesafe 19,47; her odanın uzunluğu 4,47 metredir. Medrese avlusuna girince birinci direkten türbenin duvarına kadar olan mesafe 18,07 metredir. Medrese ile türbeyi birbirine bağlıyan eyvanın eni boyu ise 9,25×15,87 metredir.

ÜLKÜ "Halkevleri ve Halkodaları Dergisi", c.1, sayı: 5, s.17-19, Mayıs-1947 (Ankara)

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

YENİÇERİ AĞASI ZAĞARCI(BAŞI) ALİ AĞA'NIN VAKFİYESİ*

THE CHARTER OF PİOUS FOUNDATİON OF ZAGHARJİBASHİ ALİ AGHA, THE AGHA OF JANİSSARİES

** Dr. Ahmet AYDIN - *** Dr. Bilgehan PAMUK

ÖZET

XVII. yüzyılda Erzurum Şehri'nin mamur bir hale gelmesinde vakıf müesseselerinin önemli pay sahibi olmuştu. Şehirdeki sosyal hayatın düzenli olarak işlemesi ve kamusal hizmetlerin gerçekleşmesinde vakıfların göz ardı edilmeyecek ölçüde katkıları olmuştu. Nitekim yüzyıl başlarında Yeniçeri Ağası Zağarcıbaşı Ali Ağa'nın tesis ettiği vakıf müessesesinin de şehrin gelişimine katkı sağlamıştı. Ali Ağa, yeni kurulmuş olan İlyâs Kâtib(el-Hâc İlyâs) Mahallesi'nde bir cami yaptırdığı gibi caminin masrafları için de şehrin muhtelif yerlerinde de gayr-i menkuller temin etmişti. Gerek cami için ve gerekse vakfın işlerini de yapacak görevliler istihdam edilmişti. Bu vakıf ile ilgili olarak ilgi çeken bir husus ise; XVI. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Yeniçeri-Halk gerginliğinin olduğu sıralarda tesis edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Yeniçeri, Vakfiye, Erzurum, XVII. yüzyıl

ABSTRACT

The pious foundations played an important role in the constructional development of the city of Erzurum in the seventeenth century. Besides, they had also an important function in organising the normal flow of social life and public services. The pious foundation, established by the Agha of the Janissaries Zagharjibashi, Ali Agha at the turn of the century, was also effective in the

---

* Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi'nin 2003/94 numaralı "Osmanlılar Zamanında Erzurum ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Durumu" isimli araştırma projesi kapsamında hazırlanmıştır. Çalışmanın hazırlanması sırasında katkılarından ötürü. Yrd. Doç.Dr. Selami Bakırcı'ya teşekkür ederiz.

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

*** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

Tarihi Akış İçinde Erzurum

Sempozyumu 6-11 Mart 1987 Erzurum

İSAM Kütüphanesine Alınmıştır 6 Ekim 2001

İBRAHİM HAKKI ERZURUMİ'NİN TESBİTİYLE XVIII.YÜZYILDA ERZURUM'DA YÜKSEK ÖĞRETİM

ÖMER ÖZYILMAZ
U.Ü.İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğ.Gör.
BURSA

Hızlı bir sosyal ve kültürel değişmenin başlangıcı olan Tanzimat dönemine kadar Osmanlı eğitim ve öğretim kurumları iki bölümde incelenebilir:

I) Sıbyan Mektebleri(İlkokullar)

2) Medreseler(Üniversiteler)(I)

Medreseler,Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan tanzimat dönemine kadar memleketin irfan ve adalet hayatına doğrudan doğruya;sivil ve askerî hayatın istediği idarecileri,hekimleri,hâkimleri ve diğer uzmanları yetiştirmek suretiyle de dolaylı olarak vatana yararlı hizmetlerde bulunmuşlardır.Bu durum,Osmanlılar döneminde de önemli bir ilim,siyaset ve ticaret merkezi olan Erzurum ve oradaki eğitim kurumları için de geçerlidir.Yani orada da sübyan mektebi ve medreseler şeklinde örgütlenen eğitim kurumları,yukarda sayılan yararlı hizmetler yapmışlardır.

Biz bu tebliğimizle güzide ilim adamı ve mütefekkir İ.Hakkı Erzurûmî Hazretlerinin "Tertib-i Ulûm" isimli eserine dayanarak 18.YY-da Erzurum Medreselerinin bilhassa takip edilen eğitim programları yönünden bir incelemesini yapmak istiyoruz.

TERTÎB-İ ULÛM:

Erzurumdaki Yükseköğretim Müesseselerinin yani Medreselerin program yönünden incelemesine geçmeden önce,bu tebliği hazırlarken büyük ölçüde istifade ettiğimiz İ.H.Erzurûmînin "Tertîb-i Ulûm" isimli eseri hakkında kısa bir malumat vermek istiyoruz.

"Tertîb-i Ulûm" Üstâdın basılmamış eserlerinden olup 1752 yılında manzum olarak kaleme aldığı bir eserdir.Erzurumun tarihi için bir kültür ölçüsü olarak elimizde bulunan eserin dört ayrı nüshasını temin etmiş bulunuyorus.(2)Eser yükte hafif,pahada ağır,vecizesinde belirtilen kıymet hükmü çerçevesinde,yazı tekniğine göre bazı nüshalar 7,bazıları ise 8 varaktır.Eserimiz bir giriş,12 bölüm ve bir sonuçtan müteşekkildir.

---

(1)Koçer,H.Ali;Türkiyede Modern Eğ.Doğ.ve Gel.s 6,M.E.Bas.İst-1974

(2)a-Süleymaniye Ktp.I)Nafiz Paşa 1447/2,2)İzmir 741,3)Esad Ef.1438
b-İst.Ün.Ktp.Halis Efendi Bölümü 3653

MADDE KAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

شش جلد که هرجلد آن نام خاصی دارد (قطف‌الزهر؛ زهر-الریاض؛ الحدائق ذات‌الاکمام؛ الحدیقة‌المبهجة؛ الریاض-الزاهرة؛ زهرالربی). این مجموع از منابع آقا بزرگ تهرانی در طبقات و الذریعة و شامل شرح حال بسیاری از علمای شیعه است؛ حیاة ابراهیم بن مالک‌الاشتر؛ حیاة سبع‌المجیل؛ سبیک‌النضار فی‌شرح حال شیخ الثار المختار؛ الکلمات-التامات؛ ردالبهائیة؛ الرد علی‌ابن بلیهدالقاضی که ردیه‌ای است بر وهابیان؛ الانوارالساطعة؛ علی ولیدالکعبة؛ حیاة‌الامام-المجددالشیرازی؛ سبک‌التبر فیما قیل‌فی‌الامام‌الشیرازی در ۶۰۰ صفحه شامل اشعاری است که دربارهٔ میرزای اول شیرازی سروده شده است؛ دیوان شعر که غالباً در مدح اهل‌البیت(ع) است و تفسیر قرآن که فقط یک جلد آن پایان یافته است. جمعی کثیر از علما از وی دارای اجازاتی هستند که بعضی از اجازات وی مفصل و خود کتابی مستقل است و ارزش رجالی دارد.

منابع: ادب الطف اوشعراء الحسین، ۱۵۰/۱۰-۱۵۲؛ اعیان-الشیعة، ۴۳۸/۹؛ الذریعة، ۲۸۶/۶، ۳۸۹؛ شهداء الفضیلة، ۳۴۵؛ مصفی‌المقال فی مصنفی علم‌الرجال، ۳۰۷-۳۰۸.

اردیبهشت، یا اردیبهشت نامه، منظومه‌ای است حماسی ـ دینی در بحر متقارب مثمن محذوف مقصور (هموزن شاهنامهٔ فردوسی) از سروش اصفهانی، مدیحه‌سرای عصر قاجار، در بیان احوال حضرت رسول اکرم (ص) از تولد تا وفات و شرح غزوات حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) در عهد پیغمبر (ص). این منظومه چهار بخش دارد. در بخش نخست، از جمله از زادن حضرت رسول (ص) از آمنه بنت‌وهب، نیز ازدواج پیامبر (ص)، تولد فاطمه (ع) و زادن حضرت علی بن ابی طالب (ع) سخن رفته است. بخش دوم، اختصاص دارد به‌بقیهٔ احوال پیغمبر (ص) و بعثت و معجزات و معراج و پاره‌ای مسایل دیگر. در بخش سوم، وقایع سال سوم هجرت بیان می‌شود. بخش چهارم، شرح غزوهٔ احد وحوادث دیگر وکتاب با ارسال نامه از سوی پیغمبر (ص) به پادشاهان عصر پایان می‌گیرد. قرار بوده بخش پنجمی هم در شرح احوال ائمهٔ اطهار(ع) بسراید که گویا مجال اتمام آنرا نیافته و منظومه ناتمام مانده است. این منظومه از نظر مضمون مقتبس از حیات القلوب مجلسی است و سروش در سرودن آن به خداوند نسامهٔ صبا نیز نظر داشته است. شاعر کوشیده است از لغات عربی کمتر سود جسته و حتی المقدور منظومه‌ای خالی از واژه‌های عربی بسراید. این منظومه حدوداً در ۹۲۰۰ بیت سروده و به ناصرالدینشاه اهدا شده است. نسخهٔ خطی آن، تحت شمارهٔ ۱۳۲۷ (فارسی) در کتابخانهٔ ملی ایران و نیز کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات تهران و کتابخانهٔ سلطنتی سابق موجود است.

منابع: حماسه سرائی در ایران؛ دیوان سروش اصفهانی، مقدمه؛ فهرست نسخ خطی فارسی کتابخانهٔ ملی، ج ۳.

اَرْزِروم، [= ارزنة الروم، ارض‌روم، قالیقلا]، شهری در شمال غربی ترکیه. این شهر مهم را جغرافی نویسان اسلامی متفقاً قالیقلا نام برده‌اند. ارمنی‌ها آنجا را کرن و غارین نامیده‌اند و یونانیهای قدیم بدان نام گارانیتس، و تئودوسیو-پلیس داده‌اند. جغرافی نویسان اسلامی هم بر آن نام ارزن-الروم، ارزنة الروم گذارده‌اند، و گاه نیز ارز روم، ذکر کرده‌اند، که به‌صورت «ارض روم» هم ذکر گردیده است. ارز روم و قسمتهای مجاور آن در زمان خلیفهٔ دوم بدست عیاض ابن غنم فتح شد. ابن خردادبه در قرن سوم هجری قالیقلا را جزء تقسیمات ارمنیهٔ چهارم نامبرده است. این شهر در قرن چهارم هجری بسیار کوچک ولی آبادان بوده است. یاقوت در قرن هفتم می‌نویسد: نزدیک به ارمنیه می‌باشد. یک قرن بعد ابن بطوطه که از آنجا دیدن کرده می‌نویسد: ارز روم تحت حکومت پادشاه عراق و شهری بزرگست، اما اکثر قسمتهای آن به‌واسطهٔ اختلافاتی که میان دو طایفه از بزرگان شهر اتفاق افتاده دچار ویرانی گردیده است. زمانیکه ابی الفدا کتاب خود را می‌نوشته جزء دیار بکر محسوب می‌شده است. مستوفی هم ضمن بیان طول و عرض شهر از کلیسا و مسجدی که به‌شکل کعبه در آنجا ساخته شده و نموداری از کعبه بوده نام می‌برد. ارزروم در سال ۸۸۶ ق توسط شاه اسماعیل فتح و جزء بلاد ایران گردید، و به‌احتمال قوی طایفهٔ قزلباش شیعی مذهب نیز از همان زمان در آنجا سکنی گزیدند. این شهر در ۹۲۰ ق توسط سلطان سلیم اول فتح شد و جزء ممالک عثمانی گردید. شیروانی که در دورهٔ قاجار آنجا را دیده می‌نویسد: شهریست بزرگ و سترک، هوایش سرد و آبش دلپسند، مشتمل است بر نواحی مشهوره و قرای معموره، مردمش ترک‌زبان و حنفی مذهب و قلیلی شیعهٔ امامیه و اندکی غالی در آن ساکنند، و قزلباش آنجا همان سپاه شاه اسماعیل صفوی بوده که در آناطولی شرقی ساکن شده و قزلباش در آن نواحی، در واقع اسمی است برای کسانی که مذهب شیعه دارند.

منابع: بستان السیاحة، ۶۹؛ تقویم البلدان، ۳۱۱؛ سرزمینهای خلافت شرقی، ۱۲۵؛ سفرنامهٔ ابن بطوطه، ۳۳۰/۱؛ صورة الارض، ۹۱؛ مسالک، ابن خردادبه، ۱۲۲؛ مسالک، اصطخری، ۱۵۹؛ معجم البلدان، ۱۹/۴؛ نزهة القلوب، ۱۱۰.

ارسباران ← **اهر**.

ارسلان طوسی، قاسم مشهدی (م لاهور ۹۹۵ ق) متخلص به ارسلان، از شعرای شیعی ایران. اصلاً از مردم طوس بود، اما در ماوراءالنهر نشوونما یافت. خود را از نوادگان ارسلان جاذب، از امرا و سرداران نامی سلطان محمود غزنوی می-دانست و تخلص او به «ارسلان» نیز از این دعوی نشأت می‌یافت. به‌گفتهٔ امین احمد «در دقایق خط‌شناسی و خوش-نویسی فایق بر اقران و در شیوهٔ تاریخ و شعر فهمی راجح بر همگنان» بود. ارسلان به هند مهاجرت کرد و به انجمن

23 OCAK 1991

Kültür Bakanlığı
50953

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1457
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Sanat-Sanat Tarihi-Dizisi / 28-3

22 OCAK 1996

Erzurum

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

ERZURUM TABYALARI

Doç. Dr. Nusret ÇAM

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Demirbaş No: 123424
Tasnif No:

Ankara - 1993

Dr. Haşim KARPUZ

Kapağı çıktı

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

-Es
-Erzurum

29 TEMMUZ 199

Türk İslâm Mesken Mimarisinde

ERZURUM EVLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
Kütüphanesi

Kayıt No. :	2596
Tasnif No. :	728.3582 5 KAR. T

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 562
SANAT ESERLERİ DİZİSİ : 5

Selçuklu Araştırmaları Merkezi
SELÇUK Dergisi, sayı: 2 (Ocak-1988)
Sayfa: 171-191 22 ARALIK 1992

ERZURUM ŞEHRİNİN TARİHİ DOKUSU VE TÜRK-İSLAM YAPILARININ ÇEVRE DÜZENLEMELERİ

THE STRUCTURE OF THE ERZURUM CITY, RESTORATION AND ABRANGAMENTS OF TURKO-ISLAMIC MONUMENTS

Yrd. Doç. Dr. Haşim KARPUZ

Erzurum is a city in the eastern part of Turkey which has very important cultural, artistic and commercial centre. In Erzurum, during the Seljuk and Ottoman period, there were built many historical monuments. The most famous examples of these monuments are Kale Mescidi, Great Mosque, Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medrese, Lalapaşa Mosque and Rüstem Paşa Bedesten.

These monuments and others have come down to us by some restorations and environmental arrengaments. But many of these monuments have destroyed and perished. Historical environment haven't been preserved. In this study historical structure, restoration of monuments and environmental arrangaments of Erzurum have been disclosed.

∴

Erzurum, Doğu Anadolu'nun yüksek ovalarından birisi olan Erzurum ovasının güney doğusunda yer alır. M.S. 5. yüzyıl başlarında kurulan şehir 1071 yılından sonra Saltuklu-Selçukluların, 1514 yılında da Osmanlıların yönetimine girmiştir. Bulunduğu bölge, coğrafi konum bakımından tarihi gelişimi süresince önemli bir kültürel, siyasi ve askeri merkez olmuştur. Öte yandan, doğudan gelen ipek (kervan) yolunun üzerinde bulunması her zaman ekonomisini canlı tutmuştur. En parlak dönemlerini Selçuklu ve Osmanlılar zamanında geçiren Erzurum, bugün de Türkiye'nin önemli bir kültür, sanat ve ticaret merkezidir.

İç kale ve çevresinde şehrin ilk önceleri nasıl bir

05 MAYIS 1993

ERZURUM'DA OSMANLI DÖNEMİ ESERLERİ

Doç. Dr. Hamza Gündoğdu

Doğu Anadolu'nun en önemli merkezlerinden biri olan Erzurum, 1071 yılından Türklerle Bizanslılar arasında cereyan eden Malazgirt savaşından sonra Türklerin eline geçmiş ve çevresiyle birlikte Türkler tarafından iskân edilerek bir Türk yurdu olmuştur. Anadolu'nun önemli giriş kapılarından biri olan Erzurum ve çevresinde 1080 M. yılından itibaren Ebul Kasım ve torunu Emir Saltuk tarafından Büyük Selçuklulara bağlı bir beylik olan Saltukoğulları Beyliği kurulmuştur.

İslamî karakterde ilk önemli yapım faaliyetine Saltukoğulları zamanında başlanarak şehrin her tarafı bu tarihî yapılarla süslenmiştir. Çeşitli baskınlar, istilâlar,, kuşatmalar ve savaşlarla birlikte pek çok tabiî âfete de uğrayan Erzurum'da bu dönemden kalan bazı yapılar, bugün bile sağlam mimarileri ile ayaktadırlar. Başta kale olmak üzere Saltuklu dönemine bağlanan bu yapıların bazıları; Kale Camii, Tepsi Minare, Ulu Camii ve içerisinde beyliğin kurucusu Emir Saltuk'un Türbesinin de bulunduğu üç Kümbetlerdir. Bu yapıların fonksivon, üslûp ve yapım teknikleri arasında birtakım farklılıklar olsa da çoğunun XII. vüzvıl içerisinde yapılmış oldukları kabul edilmektedir.

Saltukoğullarının zayıflaması üzerine, merkezi Konya'da bulunan Anadolu Selçuklularına Rükneddin Süleyman Şah tarafından 1201 yılında bağlanan Erzurum, 30-40 yıl kadar Anadolu Selçuklularının elinde kalmış ve

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi.

KAYNAKLAR, sayı:5 (1987) Ankara, s. 41-49.

KIRKBİR

Dergi / Kitap Kütüphanede Mevcuttur

sonra yönetimi üstlenenlerin omuzlarına daha büyük bir yük binmektedir. Bugün gerekli görüldüğü için yapılan bir toplu konut projesinin, karayolunun veya raylı sistemin 40-50 sene sonraki konumunu görmeden atılan adımlar gelecekteki yerel yönetimlerin başını ağrıtacaktır. Örneğin trafik yoğunluğunun olmadığı bir dönemde yapılan İstanbul'daki Vatan ve Millet caddeleri, daha sonraki dönemlerde tarihî yarımada dışındaki hareketliliği de kendisine çekerek alternatifi olmayan caddeler konumuna gelmektedir. Sorunun çözümü; üretilen projelerin sadece bugünün değil, 40-50 yıl sonrasının şartlarında dahi hizmet verebilmesi veya projelere kolayca alternatif üretilebilmesi ve başta şehir plancıları ile yerel yönetimler olmak üzere, planlama konusundaki tüm karar organlarının bu birikimden istifade etmesi ile mümkündür.

Congress for Urbanism in Turkey

Evren AYDIN

Abstract

In addition to Town Planning Day meetings which have been held every year since 1977, various conventions concerning several issues closely related to town planning are organized in Turkey. Town planners, local governors and lots of people from different professions benefited from the share of experiences here. In this study, I will mention the history of World Town Planning Day meetings in Turkey. The Turkey Town Planning congresses which are organized as an activity on the World Town Planning Day are reviewed, before the issues that had been discussed in the Habitat II summit are reminded.

Keywords: City, Public Improvements, Culture, Residence, Environment.

Türkiye'de Şehircilik Kongreleri

Evren AYDIN

Özet

Türkiye'de, 1977'den bu yana her sene düzenlenen şehircilik günü toplantılarının yanı sıra, şehirciliğimizi yakından ilgilendiren birçok konuda seminer, sempozyum ve kongreler düzenlenmekte ve başta şehir plancıları, yerel yönetimler olmak üzere birçok meslek grubunun istifade edeceği birikimler bir araya getirilmektedir. Bu çalışmada Dünya Şehircilik Günü toplantılarının Türkiye'deki kısa geçmişi, Dünya Şehircilik Günü etkinliği olarak düzenlenen ve şehircilik ile ilgili önemli konuların tartışıldığı Türkiye Şehircilik Kongreleri ile Habitat II Kent Zirvesinde tartışılan konulara kısaca değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şehir, İmar, Kültür, Konut, Çevre.

25 TEM 2006
MADDİ SONRA

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, 2005, 633-688

D 2512
Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi

Erzurum Şehir Tarihinin Kaynakları ve Literatürü

Bilgehan PAMUK*

Giriş

ANADOLU'NUN EN ESKİ ve en büyük şehirlerinden birisi olan Erzurum; Fırat Nehri'nin yukarı havzasında geniş bir ovanın kenarında, Palandöken Dağı'nın eteğinde meyilli bir satıh üzerine kurulmuştur. Şehir, kuruluştan itibaren tarihî süreç içerisinde, dönemin önemli siyasî, sosyal ve ekonomik olayların yaşandığı bir yerleşimdir. Anadolu tarihi açısından ehemmiyetli bir konuma sahip olan Erzurum şehrinin tarihi kaynakları ve literatürü konusuna girmeden önce belirtilmesi gereken husus; şehirlerin tarihsel boyutta incelenmesinde belli tarihsel dönüm noktaları göz önünde bulundurulması gerektiğidir. Şehir araştırmalarında belirlenecek dönemler içerisinde şehrin tarihi planlanıp ortaya konulmalıdır. Zira böyle bir ayırım yapmaksızın uzun bir geçmişin gelişmelerini kesintisiz izlemek mümkün olmayacaktır.[1] Bu çalışmada, tarihî süreç içerisinde pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan, önemli ticaret yolları üzerinde bulunan ve stratejik ve coğrafî konumu dolayısıyla savunmaya elverişli bir mevkiye sahip Erzurum şehrinin tarihine ilişkin kaynaklar, yukarıda sözü edilen gerekçe nedeniyle, iki ana başlık altında incelenmiştir. Şehir ile ilgili kaynakların genelde kaynak eserlere dayandığı ilk aşamada, şehrin kuruluşundan Osmanlı idaresinin tesis edildiği zamana kadar olan kısım değerlendirilmiştir. Daha ziyade arşiv vesikalarından alınan bilginin etkin olduğu ikinci aşamada ise Osmanlı hâkimiyeti ile başlayıp günümüze kadar olan kısım irdelenmeye çalışılmıştır. Arşiv ve yazma eserler bölümündeki tasniflenmenin bir benzeri, Erzurum literatürünün değerlendirilmesi kısmında yapılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki literatür yirmi yıllık zaman dilimleri halinde ele alınmıştır. Son

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

1 Özer Ergenç, "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Düşünceler", *Belleten*, 1998, c. LII, sy. 203, s. 672.

21 KASIM 2006

Çeşitli Yönleri İle

ERZURUM

VE

ÇEVRESİ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 144924
Tas. No: 956.16
ULU.Ç

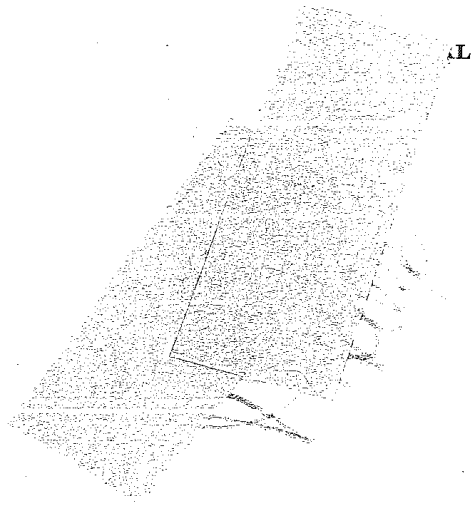
Hazırlıyan ve Tertipleyenler :

Prof. Dr. Nusret **KARASU**

Dr. Nihat **ÖZYARDIMCI**

Sahibi ve Neşreden :

...L VEREM SAVAŞI DERNEĞİ

ULUSAL VEREM SAVAŞI DERNEĞİ

XXI. KONGRESİ

27 - 30 HAZİRAN 1968

ERZURUM

AKTİF YAYINEVİ

136629

ANADOLU SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE

ERZURUM

(1202-1318)

Dr. Osman GÜRBÜZ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 136629
Tas. No: 956.16
GÜR.A

Ankara - 2004

Edit. Hayashi Kouyoko, Mahir Aydın; The Ottoman State and Societies in Change: A Study of the Nineteenth Century Temettuat Registers; London 2006, s. 173-209.
İSAM 135269

Chapter 6

Erzurum: A Border City of East Anatolia

Haydar ÇORUH

1. Setting the Scene

The city of Erzurum, on the down slopes of Mount Palandöken, lies over an inclined territory at an altitude of from 1850 to 1900 meters. The Romans probably built the castle of the city during the years 415-422 AD in defense against Persian attacks directed at Anatolia. The city, called Karin by the Armenians, was later named Theodosiopolis after the Byzantine Emperor Theodosios. In 653, during the time of the Caliph Uthman, his army conquered the city, and it is cited as Kalikala or Kali in the Islamic Source readings.

Dominated by Turks after the Battle of Malazgird, Erzurum has undergone various conquests throughout history. Ruled by the Mongols in the year 1242, by Eretnaoğulları in 1360, and by the Karakoyunlu Beyliği in 1387, it was likely conquered by the Ottoman Empire in 1518-1519.[1] Under Ottoman domination, Erzurum remained a strategically important city because of its location on the Iranian border. The Russians occupied it on July 8, 1829. This last occupation forced some residents to move to other

[1] Cevdet Küçük, "Erzurum," *İslam Ansiklopesidisi*, Vol.11, Türkiye Diyanet Vakfı: Istanbul, 1995, p. 322.

144660

21 KASIM 2006

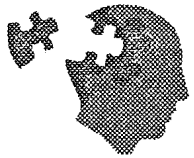
XVII. Yüzyılda Bir Serhad Şehri

ERZURUM

Dr. Bilgehan Pamuk

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	144660
Tas. No:	956.16 PAM.O

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK

2006 İstanbul

Hayat Tarih Mecmuası, yıl: 3 / sayı: 7, 1 Ağustos 1967, s. 49-59
D.1053

XVIII. yüzyılda Paris'te bir sokağın durumu.

hizmetkârlar, ortalığı ellerinden geldiği kadar temizlemeye çalışırlardı.

Tuilleries sarayının koridorları da aynı haldeydi. Hele birinci kattaki koridorlardan yükselen tahammül edilmez koku, saray halkının kendi oturdukları koridorları demir parmaklıklı kapılarla kesip, yabancıların girmemesini sağlamaya mecbur etmişti.

Bir defasında, ikinci kat penceresinden aşağıya boşaltılan bir oturak, veliahtın tahtırevanını taşıyan adamlarından birinin üzerine dökülmüş, adam da, tahtırevanı orada terkederek, üzerindekileri değiştirmek için dairesine gitmek zorunda kalmıştı.

VİYANA SOKAKLARINDA

Versailles Sarayı, bütün ihtişamına rağmen, pislik kokusundan, yanına yaklaşılır gibi değildi. Parklar, bahçeler, hattâ koridorlardan yayılan pis koku, insanın içini kaldıracak derecede müthişti. Nazırların bulunduğu kanadın hemen yanında bir kasap, sabahları domuz keser, Paris'in en büyük caddelerinden olan Saint-Cloud'da da çirkef suları içinde kedi ölüleri yüzerdi.

Sarayda, kral rahatsız olmasın diye tütün içmek yasaklanmıştı, ama kraliyet ailesinin prens ve prensesleri, sabahları taze süt içmek için, dairelerinde inek, keçi, hattâ eşek beslemek müsaadesi almışlardı. Bunun neticesi olarak da, sarayın bir çiftlik, bir mandıradan farkı kalmamıştı.

Şehrin bu pisliği, pek çoklarını tedirgin etmekten geri kalmıyordu. Halkın ihtiyacını etrafı kirletmeden gidermesi için çeşitli fikirler ortaya atılıyor, fakat bunların hiç biri pratik bir çare olamıyordu. Önce, sokaklarda el arabası şeklinde taşınabilen seyyar helâlar gezdirilmesi denenmiş, daha sonraları, sokaklara birer, ikişer variller konmuştu.

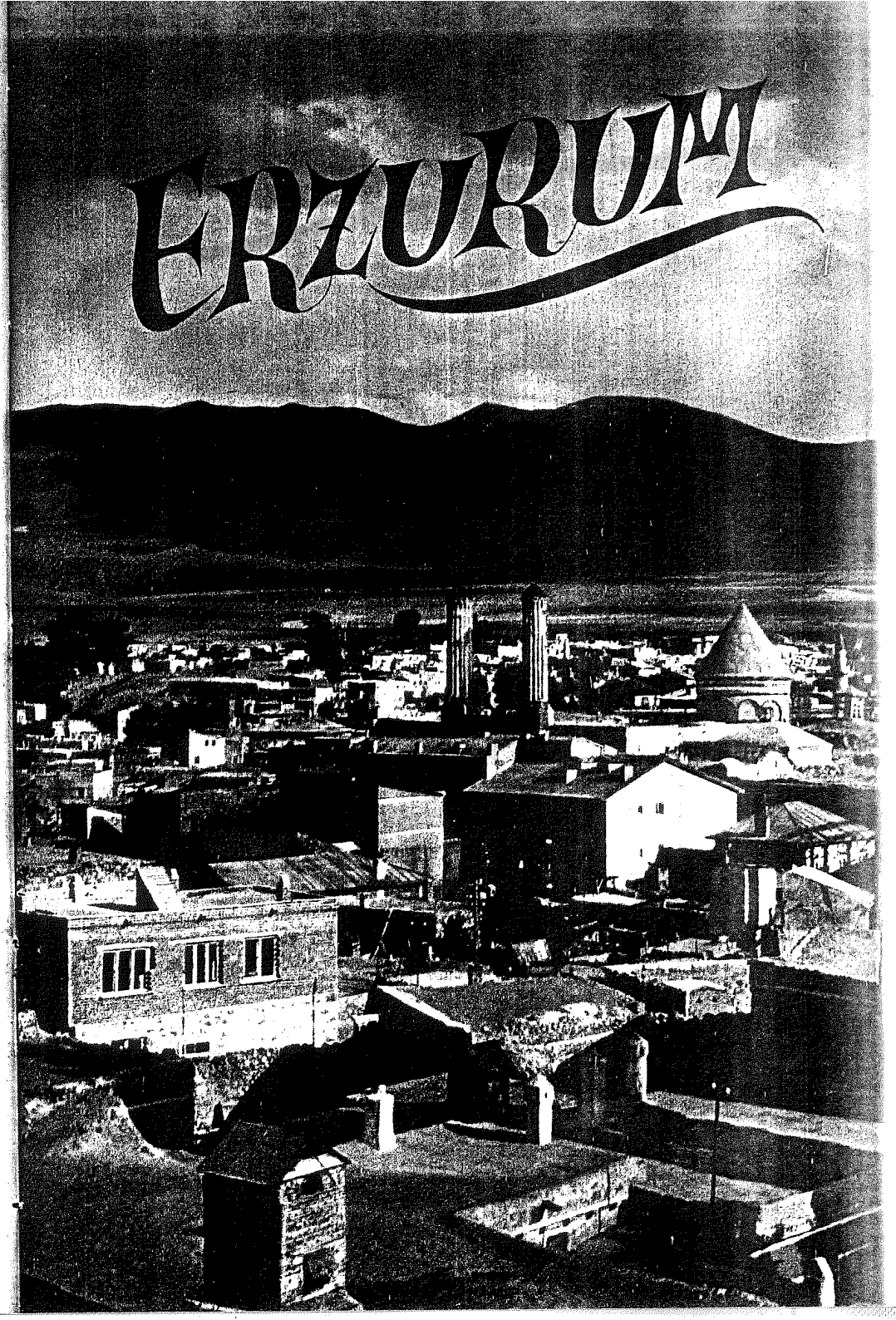
ACAYİP BİR İCAT

Bu arada, Viyana'da bazı kimseler gerçekten ilgi çekici bir icatta bulunmuşlardı. Bunlar, ellerinde bir kova, bir de geniş bir pelerinle geziyorlar, bir yandan da «İhtiyacı olanlara kolaylık! Gelin, oturun ve rahatlayın!» diye bağırıyorlardı. İhtiyaçları olanlar, kovayı yolun tenha bir kenarına koyuyor, pelerini de başından aşağıya geçirerek, içinde soyunabiliyor ve rahatlıyordu. Yerlere kadar inen pelerin, o şahsın, mükemmelen gizlenmesini sağlıyordu.

Avrupa şehirlerindeki bu pislik, bir müddet daha sürdü, gitti. Ağaçlıklı caddeler, parklar, şehir kıyıları, umumî helâlar halindeydi. Bütün yasaklara rağmen halk, alenen ihtiyacını görmekte âdeta şehevî bir zevk duyuyor gibiydi. Fakat, umumî helâların yapılması ve alınan tedbirlerle, Avrupa şehirleri, yavaş yavaş bu pislikten kurtuldu.

Öyle ki, geçen yüzyılın ikinci yarısında Paris, büyük caddeleri ve belli başlı sokakları her sabah sabunlu sularla yıkanan bir şehir haline geldi.

Avrupa'da, Ortaçağ'dan sonra başlayan bu akıl almaz pislik hüküm sürerken, Türk dünyası tam bir temizlik içindeydi. Bir defa her yerde hamamlar vardı. Ayrıca, sayısı pek kabarık olan cami ve mescidlerin tuvaletleri aynı zamanda umumî helâ vazifesi görürdü. Halk ise, zaten İslâm'ın gerektirdiği temizliği sağlamayı başlıca vecibe sayardı. Saraylarda, konaklarda hamamlar ve helâlar vardı. Daha küçük evlerin tuvaleti de dışarıda bulunurdu. Hemen her evde küçük bir banyo yeri «gusülhane» olarak ayrılırdı.

H.988 (M. 1580-1581) TARİHLİ
ERZURUM EVKAF DEFTERİNE GÖRE

ERZURUM VAKIFLARI

Yrd. Doç. Dr. Hamza KELEŞ

Ankara - 2000

İSAM : 76381
10 ARALIK 2001
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Atatürk Üniversitesi 1960 Yıllığı
Erzurum - 1961, s. 119 - 141.
D. 2342
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN BÖLÜMAN

ERZURUM HAKKINDA YAZILMIŞ YAZILARIN BİBLİYOGRAFYASI

Derleyen : İLHAN AKÇAY

Kısım 1

Cumhuriyet devrinde yeniden gelişmeğe başlayan ve bilhassa Atatürk Üniversitesi kuruluşu ile büyük mikyasta ilmi faaliyete sahne olan Erzurum hakkında zamanımıza kadar yazılmış eserlerin bir bibliyoğrafyasını hazırlamak ve Üniversite Kütüphanesi'ne bu kitap ve makaleleri temin etmek kütüphanecilerin başlıca vazifelerinden biri olmalıdır.

Erzurum evveldenberi bir transit merkezi olması hasebiyle birçok seyyahlar bu bölgeden geçmiş ve eserlerinde Erzurum'a da yer vermişlerdi. Fırat nehrinin kaynağı bu bölgede olduğundan coğrafyacılar da Erzurum hakkında bizlere epeyi malûmat verirler. Bilhassa harp alanı olması hasebiyle de bu civarlardaki muharebelere dair eserlerde bilgilere rastlamak kabildir. Bibliyoğrafya hazırlanırken, ya o kitabı görmek ve yahut da kitap hakkında tam bir bibliyografik künyeye sahip olmak lâzımdır. Bu araştırma yapılırken, eksik malûmat havi kitap ve makalelere yer verilmemiş olup ileride daha tam bibliyografik künyeleri tesbit edilince ikinci bir ilâve çıkarmak gaye ve emeliyle bu etüdümüzü hazırlamış bulunuyoruz.

Erzurum hakkında yazılmış türkçe eserleri bile bir arada Erzurum Kütüphanelerinde bulmak imkânsızdır. Çalışmalarımızı yaparken Ankara Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü ve Alman Kütüphanelerinin kolleksiyonlarından istifade edilmiştir. Ayrıca Library of Congres British Museum, ve Bibliotheque Nationale'in matbu kataloklarından da fadalanılmıştır. Erzurum hakkında yazılmış makaleler hakkında birçok eksiklikler olması dolayısiyle okuyucularımız bu hususta bizleri ikaz ederlerse ikinci bibliyografyayı daha da tam çıkarmak kabil olacaktır.

Bibliyografya yazar adına göre alfebetik olarak sıralanmıştır. Yazarın doğum ve ölüm tarihleri mümkün olduğu kadar verilmeğe çalışılmıştır. Ayrıca yabancı dildeki yazıların bir analitik bibliyografyası verilmiş olup türkçeleri de notlar hanesinde belirtilmiştir.

BİBLİOGRAPHİE DER ERZURUM BETREFFENDEN VERÖFFENTLİCHUNGEN.

Teil 1

Erzurum, das im Zeitalter der Republik in neuem Wachstum begriffen ist, wurde besonders seit Gründung der Atatürk-Universitaet zum Schauplatz reger wissenschaftlicher Taetigkeit. Es muss daher eine Hauptaufgabe der Bibliothekare sein, eine Bibliographie aller seit vergangenen Tagen bis in unsere Zeit über Erzurum geschriebenen Bücher und Abhandlungen aufzustellen und diese Werke zu beschaffen.

OSMANLI ARAŞTIRMALARI
XVI, İstanbul-1996, D.96.

Sahibi: ENDERUN KİTABEVİ adına İsmail ÖZDOĞAN
Tel.: (0212) 518 26 09
Yazı İşleri Sorumlusu: Nejat GÖYÜNÇ
Adres: İmam Hüsnü Çıkmazı 35/3, 81130 Üsküdar - İST.
Tel.: (0216) 333 91 16
Dizgi: İlhami SORKUN
Tel.: (0212) 511 04 26 - 62
Basıldığı Yer: FATİH OFSET
Tel.: (0212) 501 28 23
Adres: ENDERUN KİTABEVİ, Beyaz Saray No. 46, 34490 Beyazıt - İST.

1997

İÇİNDEKİLER (Table of Contents)

Zeki ARIKAN — Tahrir defterlerinde geçen deyimler 1-13
Wolf HÜTTEROTH — Was erwartet man von einer defter-e mufaṣṣal Edition? 15-25
Cristina FENEŞAN — Research on the Tahrir Defterleri on Roumania ...25-36
Feridun M. EMECEN — Mufassaldan İcmale 37-44
Yılmaz KURT — Osmanlı Tahrir Defterlerinin onomastik değerlendirilmesine uygulanacak metod 45-59
Hasan BAHAR — Osmanlı Tahrir Defterleri çalışmalarındaki gelişmeler üzerine gözlemler 61-66
Alâaddin AKÖZ — XVI. asrın ilk yarısında Aladağ Kazası (1501-1540) 67-84
Alpay BİZBİRLİK — 16. yy.'da Tercil Sancağı üzerine notlar 85-120
İbrahim YILMAZÇELİK — Amid Sancağı (1567 tarihli Tahrir Defteri'ne göre) 121-162
Evangelia BALTA — Composition démographique et structure de l'habitat dans la ville de Serrès aux XVe et XVIe siècles 163-187
Neşe ERİM — Erzurum Gümrüğü, as an international Transit Center, and some Problems of Administration ..189-197
Nejat GÖYÜNÇ — Die Begriffe "Türke, Kurde" und "Araber" in einigen osmanischen Geschichtswerken und Urkunden 199-207
Sabine PRÄTOR — Wege ins osmanische Parlament 209-223

ERZURUM'DA İLK OSMANLI YAPILAŞMASI

PROF. DR. HAMZA GÜNDOĞDU

1950 Konya'da doğumlu. İlk, ortaokulu Konya'da, Liseyi K. Maraş'ta Maraş Lisesi'nde tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden 1973'te mezun olmuştur. 1988'de doçent 1984 tarihinde de profesör ünvanlarını almıştır. Evli ve 3 çocuk babasıdır.

30 HAZİRAN 2000
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

(28-30 Mayıs 1999) Tebliğler, İstanbul-2000, s. 380-389

DN:73504

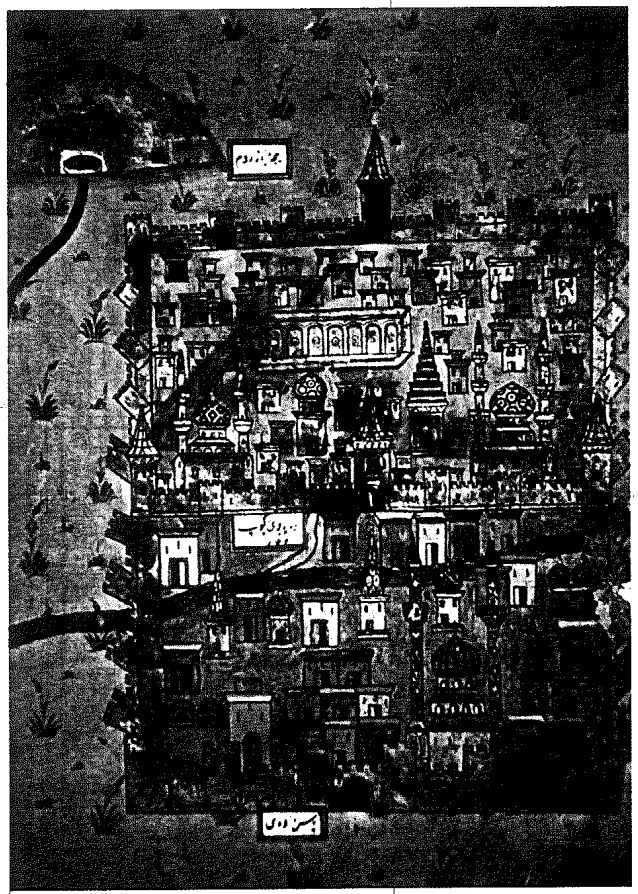
Tarihin derinliklerinde ilkin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu tam olarak bilinmeyen Erzurum'un, bu bölgede yapılan bilimsel kazı ve araştırmalarda M.Ö.IV. Binden itibaren yerleşim bölgesi ve kültürel veriler bakımından aktif olduğu tesbit edilmiştir. Ancak bugünkü yerleşim merkezi bakımından da Erzurum'un İran'dan gelen saldırılara karşı koymak üzere Bizans İmparatoru **Theodosius** tarafından 415-422 yılları arasında kaleli, surlu bir kent haline getirildiği bilinmektedir. Bu tarihden sonraki dönemde de **Theodosiopolis** olarak adlandırılan Erzurum'un zaman zaman **Bizans, Sasani ve Araplar** arasında el değiştirdiği, Milâdi I. Binin sonlarına doğru Bizansın kontrolünde doğunun en önemli ve müstahkem kalelerinden biri olduğu tarihi kaynaklarda yer almaktadır.

1048 yılında Bizanslılarla Türkler arasında meydana gelen **Pasinler Savaşı** sonrası Türkler, Erzurum Ovası'nda bulunan eski yerleşim merkezi **Karaz**'ı yakıp yıktıktan sonra, Karaz'dan kaçan halk, hemen yakındaki kaleli, surlu, daha büyük ve müstahkem kent görünümündeki Theodosiopolis'e gelerek sığınmışlardır. İşte bu tarihden sonra Theodosiopolis kaynaklarda **Erzen, Erzen-i Rum ve Erzurum** olarak adlandırılmıştır.

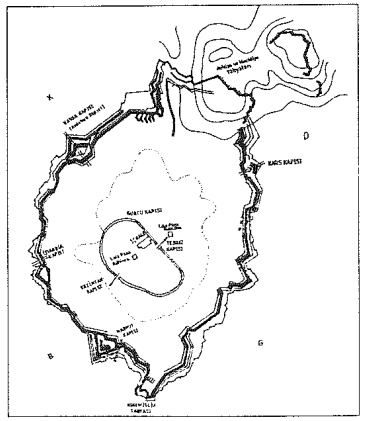
Malazgirt Zaferini takibeden yıllarda Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah zamanında 1080 tarihinde Gürcülerin elinden alınarak Selçuklu komutanlarından Ebü'l Kasım'a verilen Erzurum'da **Saltukoğulları Beyliği** kurulmuştur.

1201 yılından 1242 yılına kadar merkezi Konya'da bulunan **Anadolu Selçuklu Devleti**'nin serhat şehri olarak yönetilen Erzurum, 1242 yılında **Moğol** ordularının eline geçmiş ve pek büyük ölçüde tahribat görmüştür.

Moğolları takiben Erzurum'a **İlhanlılar** sahip olmuş ve kenti yeniden mi-

Resim 1: Matrakçı Nasuh'un minyatüründe Erzurum

Çizim 1: XIX. yüzyıl sonunda Erzurum (Şehir-kale, genişletilen surlar, tabyalar)

D.2185.

Sosyoloji

Osman SEZGİN
Uyuşturucu ve Gençlik 211-242

Tercüme

Muharrem KESİK
Cenâbî'ye Göre Dânişmendliler 243-266

Kitap Tenkidi

Tuncay ÖĞÜN
"İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu-İttihat Terakkiden Kurtuluş Savaşına"
Adlı Eserin İddiaları Hakkında Bazı Tenkitler 267-304

14 AGUSTOS 2001
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKUMAN

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 4, İstanbul 2001, 9-32

1642 TARİHLİ AVÂRIZ DEFTERİNE GÖRE ERZURUM ŞEHRİ

Mehmet İNBAŞI[*]

ÖZET

Osmanlılarda klâsik dönem olarak nitelendirilen XVI. yüzyılın en önemli kaynakları olan ve ait olduğu bölge ile ilgili olarak sosyal ve ekonomik yapı, toprak sistemi hakkında önemli bilgiler veren Tapu-Tahrir Defterleri'nin yerini, XVII. yüzyılda kısmen de olsa Avârız Defterleri almıştır. Nüfus verilerini sağlıklı olarak yansıtmasa bile, Avârız Defterleri, XVII. yüzyıl için önemli kaynak niteliğindedirler. 1642 yılına ait bu Avârız Defteri'nde Erzurum Eyâleti'nin idarî yapısı, şehrin idarecileri, meslekî ve askerî sınıflar, dinî ve sosyal kurumlar hakkında önemli bilgiler vardır.

Anahtar Kelimeler
Erzurum, eyâlet, XVII. yüzyıl, avârız, Erzurum vakıfları, Erzurum Şehri, Doğu Anadolu, Erzincan, Bayburt.

Bu çalışmada, 1642 tarihli bir avârız defterinden elde edilen bilgilerden istifade ile, XVII. yüzyıl Anadolusu'nun doğusunda yer alan ve stratejik bir konumda bulunan Erzurum şehrinin ictimaî, iktisadî ve idarî yapısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Osmanlı Fethine Kadar Erzurum

Coğrafî konumu itibariyle, en eski devirlerden beri Mezopotamya, İran, Kafkasya ve Anadolu arasında devamlı bir hudut konumunda bulunan bölge, tarih boyunca her yönden gelen çeşitli milletlerin tesirinde kalmış, hatta bu kavimler tarafından yer yer iskân edilmiştir.

Bölgede bu kavimlerin meydana getirdiği en eski devlet, Hayaşa ve Azzi krallığıdır. Daha sonra sırasıyla Hurri ve Sami, M.Ö.1200'de Urartu, müteakiben Büyük İskender, M.S. I. yüzyılda ise Roma hakimi-

[*] Yard. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

KAYSERI
ERZURUM ERZURUM
050957
Erzurum
makale KAYSERI posetinde.
KAYSERI

19 EKIM 1993

Int. J. Middle East Stud. 7 (1976), 21–57 *Printed in U.S.A.*

Ronald C. Jennings

URBAN POPULATION IN ANATOLIA IN THE SIXTEENTH CENTURY: A STUDY OF KAYSERI, KARAMAN, AMASYA, TRABZON, AND ERZURUM

The rapid rise in the population of the Ottoman Empire in the sixteenth century is well known.[1] Ömer Lütfi Barkan long ago published a table showing that twelve important Ottoman cities grew from a combined population of 142,562 in 1520/1530 to a population of 271,494 in 1571/1580; likewise he has shown that the population of five major provinces in Anatolia grew 59·9 per cent in the same period, from 872,610 to 1,360,474.[2] Fernand Braudel supports the thesis that there was a general 100 per cent population growth throughout the Mediterranean basin in the sixteenth century, and Barkan claims that growth at the Ottoman end of the Mediterranean was even more dynamic.[3] However, there is still need for specialized studies of Ottoman population and its flux in the sixteenth century.

One aim of this study is to present some new data on the population of five cities of Ottoman Anatolia, tracing their flux and considering the nature of the urban growth. A second aim is to try to correlate the population flux with local and imperial events in the hope that population figures and their change may help explain the course of sixteenth-century Ottoman history. At the same time a consideration of local and imperial events may help explain the population flux.

The data for this study comes from provincial surveys of heads of households (hane) and adult males (nefer) taken periodically in the sixteenth century for the Ottoman government. It was on the basis of these surveys that taxes were levied

[1] I wish to thank the directors and staffs of the Başbakanlik Arşivi in Istanbul and the Kuyud-i Kadime Arşivi of the Tapu ve Kadastro Dairesi in Ankara for their generous hospitality. The research for this paper was done with grants from the American Research Institute in Turkey and from the Center for Asian Studies, University of Illinois at Urbana-Champaign. I wish to thank Professor Andreas Tietze for helpful suggestions.

[2] Tables most recently published in 'Research in the Ottoman Fiscal Surveys', in M. A. Cook (ed.), *Studies of the Economic History of the Middle East* (London, 1970), pp. 163–71, at pp. 168, 169.

[3] See F. Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, trans. S. Reynolds (London, 1972), vol. 1, 402 f., 326 f.

Araştırma Dergisi "Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi" Erzurum, c. I/s. 1 (1970), s. 101-114.

ERZURUM ŞEHRİ'NİN OSMANLI FETHİNİ MÜTEAKİP YENİDEN İMARI, İSKÂNI VE İLK SAKİNLERİ

Dündar AYDIN

A- TARİHÇE (1)

Doğudan gelen İran saldırılarına karşı, Roma'lılar tarafından, 415-422 yılları arasında kurulan ve imparator Teheodosius II'nin adına izafeten Thedosiopolis adı verilen, Bizans (Doğu Roma), Sasanî (İran), müslüman - arap ve sonra tekrar Bizans hâkimiyetine geçen Erzurum, kuruluşundan itibaren bölgenin müstahkem şehirlerinden biri olarak önem kazanmıştır.

Eski çağlardan beri meskûn olan ovadaki Erzen (Karaz) şehrinin, 1049 yılında Selçuklu Türkleri tarafından tahrip ve yakılmasıyla buranın kurtulabilen halkı Theodosiopolis şehrine sığındı. Bu tarihten ve bilhassa Türk idaresine geçmesinden sonra Theodosiopolis, Erzen, Erzen-i Rum, daha sonra Erzurum diye adlandırıldı.

Erzurum, doğu Anadolu'da Türklerin en son fethettiği yerlerden biridir. Diğer bir ifade ile, doğu Anadolu'nun Türkler tarafından fethi, ancak Erzurum'un fethi ile tamamlanmıştır denilebilir.

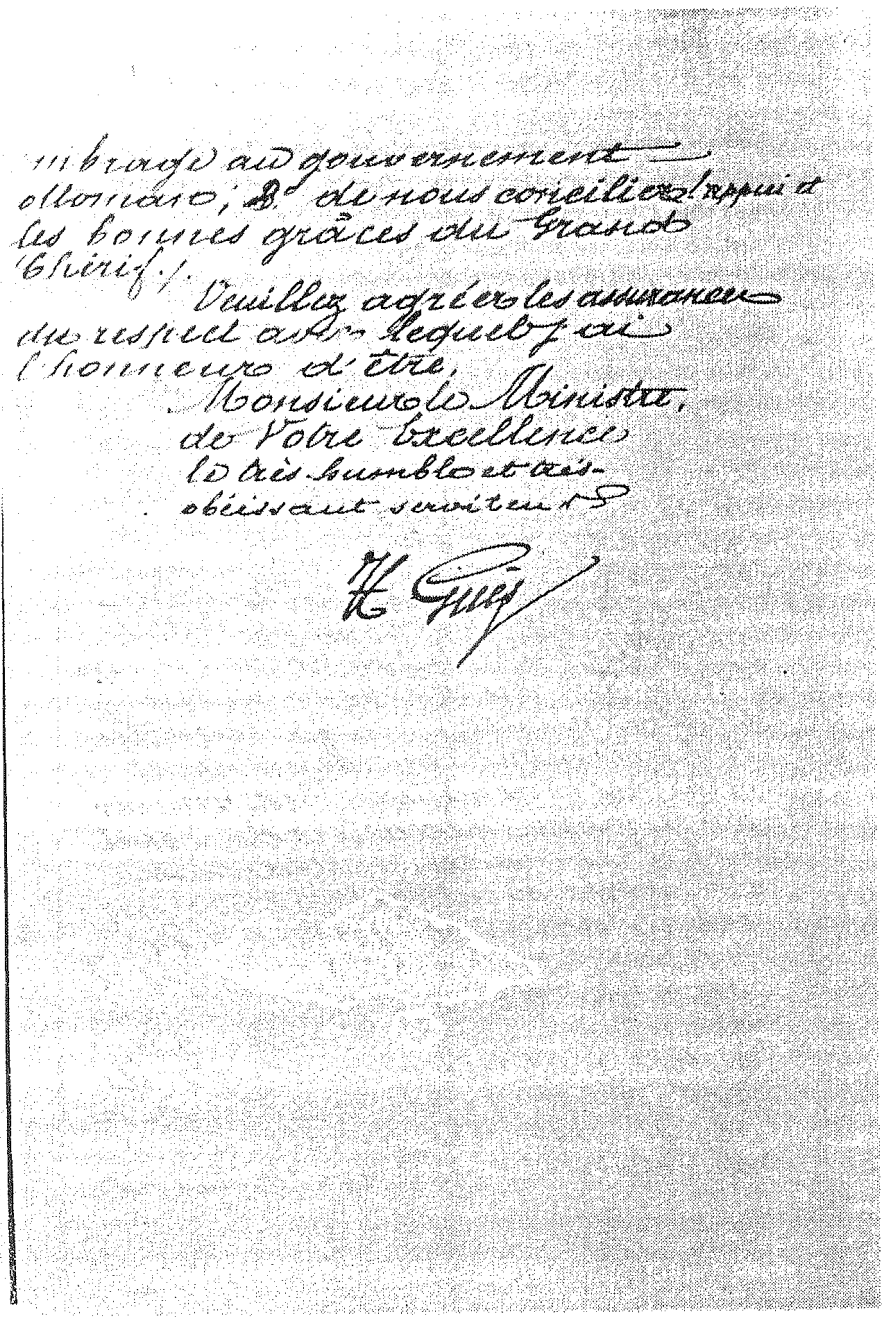
Gerek 1049 yılından sonra bölgeye yapılan sayısız akınlar ve gerekse 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da Türklerin karşısına çıkan mukavemet kırılmıştı. Bununla beraber, doğu Anadolu ile birlikte diğer yerlerin kesin olarak Türk hâkimiyetine geçmesi için daha birçok askerî harekâta mecburiyet vardı. Nitekim, Sultan Melikşah'ın 1076 ve 1078/79 yıllarındaki Gürcistan seferine rağmen, doğu Anadolu'nun fethi tamamlanamamış, Erzurum ve civarı 1080 yılına kadar Bizans genarallerinden aslen gürcü olan Grigor Bakuryan idaresinde kalmıştı. Melikşah'ın bu sebeple Gürcistan'a sevketmek zorunda kaldığı Emîr Ahmed komutasındaki Türkmen kuvvetleri 1080 yılında Kars, Oltu ve Erzurum'u fethettiler. Fetihten sonra bölgesiyle birlikte Erzurum, Selçuklu sultanı tarafından, komutanlarından Ebu'l Kasım'ın idaresine verilmesiyle burası, "Saltuk- Oğulları Emirliği"nin merkezi olmuştu.

1- Tafsilat için bk. BEYGU, Abdurrahim Şerif, Erzurum Tarihi anıtları kitâbeleri, İstanbul 1936 s. 9 vd. ; Yinanç, Mükrimin Halil, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul 1944; Darkot, Besim, Yınanç, Mükrimin Halil, Erzurum, İA (1947); Spuler, B,, İran Mogulları, Ankara 1957, İndeks'e bakınız; Konyalı, İ. H., Abidleri ve kitâbeleriyle Erzurum, İSTANBUL 1960 s. 9 vd., Kafesoğlu, İbrahim, Sultan Melikşah devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, İstanbul 1953 S. 113 vd.

19 ŞUBAT 1993

Tarih Dergisi, cilt, 1977 İstanbul, s.189-234

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

TANZÎMAT'IN İLK YILLARINDA ERZURUM'UN CİZYE GELİRİ VE REÂYÂ NÜFÛSU

Cevdet Küçük

Gayr-i müslim tebeadan askerî hizmetlere karşılık olarak, 14-75 yaşları arasında bulunan sağlam erkek nüfustan alınan cizye vergisi, önemli bir gelir kaynağı idi. Şer'î bir vergi olan cizye'nin tarh ve taksiminde tanzîmata kadar herhangi bir değişiklik yapılmadı. Yalnız tevziinde ve tahsilinde bazen ıslahat yapıldı. Mükellefler, zengin, orta halli ve fakir oluşlarına göre alâ, evsat ve ednâ diye üç sınıfa ayrılır, alâdan 30, evsattan 20 ve ednâdan 10 akçe alınırdı[1]. Fakat bu her yerde aynı değildi. Meskûkât fiatı düştükçe verilen fetvalarla cizye miktarı tayin edilirdi. III. Murat zamanında devletin varidâtı arttırıldığı sıralarda cizyeye de zam yapılarak alâ 45, evsat 30 ve ednâ 15 akçeye yükseltildi[2].

Cizye hakkında önemli ıslahat Köprülü-zâde Mustafa Paşa'nın sadâreti sırasında yapıldı. Cizye eskiden olduğu gibi yine üç sınıf üzerinden alâsından 48, evsatından 24 ve ednâsından 12 dirhem gümüş alınması kararlaştırıldı. O sıralarda Şerîfî adı verilen altın, 12 dirhem gümüşe eşit olduğundan alâdan 4, evsattan 2 ve ednâdan 1 altın alınması ve memleketin her yerinde eşit şekilde toplanması nizâma bağlandı[3]. Fakat en önemli ıslahât cizyenin toplanması usûlünde yapıldı.

Cizye, eskiden mahallerince toplanır ve hazineye gönderilirdi. Ancak, verginin gerek tahakkukunda ve gerekse tahsilinde çeşitli yolsuzluklar ve şikâyetler olmaktaydı. Vergi mükelleflerinin düzenli bir şekilde sayımları yapılmıyor ve gerçek mükellefler tesbit edilemiyordu. Bu yüzden bir taraftan

1 Cizye hakkında geniş bilgi için bk. C.H. Becker, *Cizye* mad. *İA;* Boris Christoff Nedkoff, *Osmanlı İmparatorluğunda cizye,* (trc. Şinasi Altundağ), *Belleten* 32, Ankara 1944.

2 Mehmet Zeki Pakalın, *Cizye* mad. *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü,* İstanbul 1946, c. I, s. 301.

3 Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukūât,* İstanbul 1327, c. I, s. 100,

Erzurum

29 TEMMUZ 1993

Din kitapları
5. Kısım

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

50. YIL ARMAĞANI

ERZURUM VE ÇEVRESİ

CİLT : I

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Demirbaş No: 12135-1

Tasnif No: 956.08
YIL.A

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ — ERZURUM, 1973

ENCYCLOPAEDIA IRANICA, Vol.VIII,1998 CALIFORNIA, PP. 562

(The art of gardens and parks in Central Asia during the period of Timur and the Timurids), *Trudy Sredneaziatskogo gosudarstvennogo universiteta* 23, 1951, pp. 143-68; repr. in idem, *Iz khudozhestvennoi sokrovishchnitsy Srednego Vostoka* (From the artistic treasury of the Middle East), Tashkent, 1987, pp. 172-85. M. E. Subtelny, "A Medieval Persian Agricultural Manual in Context: The *Irshād al-zirāʿa* in Late Timurid and Early Safavid Khorasan," *Stud. Ir.* 22/2, 1993, pp. 167-217. Idem, "Mīrak-i Sayyid Ghiyās and the Timurid Tradition of Landscape Architecture: Further Notes to a Medieval Persian Agricultural Manual," *Stud. Ir.* 24/1, 1995, pp. 19-60. N. N. Tumanovich, *Gerat v XVI-XVIII vekakh* (Herat in the 16th-18th centuries), Moscow, 1989. M. Ullmann, *Die Natur-und Geheimwissenschaften im Islam*, *HO* I, 6/2, Leiden, 1972. Ž. Vesel, "Les traités d'agriculture en Iran," *Stud. Ir.* 15/1, 1986, pp. 99-108.

(MARIA E. SUBTELNY)

ERṮ. See INHERITANCE.

ERUANDAŠAT (Eruand-a-šat, "Joy of Ervand"), a city in Armenia located on a rocky hill at the juncture of the Akhurean and Araxes (q.v.; Aras) rivers. Founded by King Eruand (Orontes) of the Eruanduni (Orontid) Dynasty ca. 200 B.C.E. (Moses of Khorene, 2.39; tr. Thomson, pp. 181-82), Eruandašat remained the capital of Armenia until the royal residence was moved to the new center of Artašat (Artaxata, q.v.) by its founder King Artašēs (Artaxias, ca. 189-61 B.C.E., q.v.) and Eruandašat was briefly renamed Marmēt or Artamet (Moses of Khorene, 2.46; tr. Thomson, p. 187). Besides being strongly fortified with ramparts and a citadel, Eruandašat had a certain commercial importance (Manandyan, 1965, pp. 37-38, 96, 155) but, although we know that it had a considerable Jewish population, there is no firm evidence that it was a Hellenistic center and it is unknown to classical authors. In the 4th century C.E., Eruandašat was given by King Trdat the Great (Tiridates, 298-ca. 330) to the house of Kamsarakan, a branch of the Arsacid royal house of Armenia and, as such, was the center of the district of Aršarunikʿ (Moses of Khorene 3.31; tr. Thomson, pp. 287-88). The city was destroyed by Šāpūr II during the Persian invasion around 364 C.E. and its population (supposedly 20,000 Armenian families and 30,000 Jewish) deported to Persia (ps.-Faustus, 4.55). Eruandašat still existed in the seventh century, but never recovered its former importance. Its ruins lie unexcavated between the modern villages of Bakhchalar and Kherbeklu (Eremyan, p. 51).

Bibliography. S. T. Eremyan, *Hayastanē ēst "Ašzarhacʿoycʿ"-i*, Erevan, 1963. ps.-Faustus of Byzantium, *Buzanadran Patmutʿiwnk*, tr. N. G. Garsoïan as *Epic histories*, Cambridge, MA, 1989. H. Hübschmann, *Die altarmenischen Ortsnamen*, Strassbourg, 1904; repr. Amsterdam, 1969. H. Mandandyan, *O Torgovle i gorodakh Armenii v sviazi s mirovoĭ torgovlei drevnikh vremen*, 2nd ed., Erevan, 1954; tr. N.G. Garsoïan as *Trade and Cities of Armenia in Relation to Ancient World Trade*, Lisbon, 1965.

(ROBERT H. HEWSEN)

ERZENJĀN (Arzenjān; Armenian Erēz; modern Turkish Erzincan), a town in northeastern Anatolia (39° 45′ N, 39° 30′ E). See ARZENJĀN.

ERZURUM (known in ancient times as Karen and Kamoy K'ałak'; the Byzantine Theodosiopolis; Ar. Qālīqalā and Arzan al-Rūm; Pers. Arz-e Rūm), a town in eastern Anatolia (39° 50′ N, 41° 20′ E); see SUPPLEMENT.

See also BOUNDARIES i; THEODOSIOPOLIS.

ESʿAD DEDE, MEHMED (Moḥammad Asʿad Dada), Turkish author and Sufi poet of the Mawlawī order (b. in Salonika, 1257/1841; d. in Istanbul, 13 Šaʿbān 1329/9 August 1911). He received his primary education in Salonika. In 1280/1863 he went to Istanbul, where he received a good traditional education and attached himself to ʿOṯmān Ṣalāḥ-al-Dīn Dede, the shaikh of the Mawlawī lodge at Yenikapi. He studied Rūmī's *Maṯnawī* and Ebn al-ʿArabī's *Foṣūṣ al-ḥekam* under him and obtained the license (*ejāza*, q.v.) to teach these books. He then moved to Eskişehir, where the shaikh of the Mawlawī-ḵāna invested him with the Sufi mantle (*ḵerqa*) of succession. Esʿad Dede also joined the Sufi orders of Edrīsīya and Šāḏelīya. He taught Persian in several high schools and the *Maṯnawī* and *Foṣūṣ al-ḥekam* in a few mosques and madrasahs.

Esʿad Dede's principal works are Turkish translations of the *robāʿīyāt* of Abū Saʿīd Abi'l-Ḵayr (q.v.); of *Tārīḵ-e ḵʷājagān*; of ʿAbd-al-Raḥmān Jāmī; of Rūmī's *Maṯnawī*; and of Ebn al-Fāreż's *qaṣīda*, known as *Naẓm al-solūk* or *al-Tāʾīya al-kobrā*. His other works include *Nemūna-ye qawāʿed-e fārsī* (Istanbul, 1308/1891), and *Reṣāla-ye maʿād*, on the subject of *waḥdat-e wojūd*, and *Tawḥīd-nāma* (all in Turkish).

Bibliography: İ. Kemal, *Son asır Türk şairleri*, Istanbul, 1969, I, pp. 329-30. S. Ergun, *Türk şairleri*, Istanbul, n. d., III, pp. 1317-19.

(TAHSİN YAZICI)

ESʿAD EFENDİ MEHMED (Moḥammad Asʿad Efendi; b. Istanbul, 10 Moḥarram 978/14 June 1570, d. Istanbul, 14 Šaʿbān 1034/21 June 1625), Ottoman religious figure and author of both Persian and Turkish poetry. He was the second son of the famous historian Saʿd-al-Dīn Efendi (d. 1008/1599), who came from a Persian family. After completing his elementary education with his father, Esʿad Efendi studied with the well-known scholar Mollā Tawfīq Gīlānī and then taught in various *madrasa*s in Istanbul before embarking on a judicial career. In 1024/1615, after the death

TORTUM
KALKINMA DERNEĞİ
Neşriyatı
No. 5

Dr. Âmiran Kurtkan

Şehirleşen Erzurum
ve
Sosyal Mobilite

1681 SAYI 27 MAYIS

— Hasılatı tamamile Derneğe bırakılmıştır —

BEYAZIT U KÜTÜPHANESİ
Kitap No. 116054
Tasnif No. 711(566·11) = 94·35
301.36(566·11) = 94·35

SERMET MATBAASI
Şemsi Arkadaş
İstanbul — 1964

3180-64

KÜLTÜR BAKANLIĞI

İller Serisi : 1

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
222237
KÜTÜPHANESİ

ERZURUM'DA TÜRK-İSLAM YAPILARI

Arkeolog Haşim KARPUZ

(Erzurum Müzesi Asistanı)

27 MAYIS 1981

DEVLET KİTAPLARI

1 9 7 6

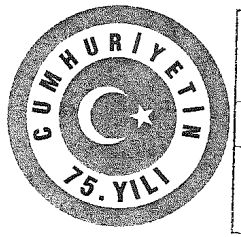
2039-76

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VII. Dizi — Sayı 151

ERZURUM BEYLERBEYİLİĞİ VE TEŞKİLATI

KURULUŞ VE GENİŞLEME DEVRİ (1535 — 1566)

DÜNDAR AYDIN

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 62144
Tas. No: 956.16
AYD.E

SONRA GELEN ZORUMAN
16 NISAN 19

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ - ANKARA
1998

Erzurum

EL-MEVSU'ATÜ'L-ARABİYYE, c. I, 1998 DIMAŞK, IRCICA KTP. 37716, s.

وهناك أنواع أخرى معدّة لأحوال غذائية خاصة كالحليب المنخفض الصوديوم المستخدم في «تدبير» الأطفال المصابين بقصور القلب الاحتقاني، ولكن يجب استعماله بحذر. وهناك الحليب المنخفض المحتوى من الفنيل آلانين الذي يعد أساسياً في تغذية الأطفال المصابين ببيلة الفنيل كيتون. ثم هناك الحليب المكثف condensed milk وهو عالي السكر منخفض الدسم والبروتين، ويلجأ إليه حينما تدعو الحاجة إلى حمية غنية بالحريرات. وهناك أيضاً الحليب المجفف الكامل الدسم dried whole milk وميزاته تفوق الحليب المبخر لكن تركيبه يتغير عند تعرضه للهواء. وهناك الحليب المجفف الخالي من القشدة dried skim m ومقدار الدسم فيه يساوي ٥ر٠٪ أما كمية الدسم في الحليب نصف الدسم فيقدر بـ٥ر١٪ وكلاهما متوافر ويستعملان للأطفال المصابين بعدم تحمل الدسم. أما الحليب المحمض والمخمر acid and fermented m فنادراً ما يستخدم في تغذية الرضع لأنه يميل إلى إحداث الحماض. وهناك حليب الماعز الذي يستخدم لمن يتحسس بحليب البقر، وهو أقل شيوعاً من حليب فول الصويا أو الحليب المشتق من لحم الخروف أو من حلالات الكازئين. ويحوي حليب الماعز بالموازنة مع حليب البقر نسبة أقل من الصوديوم ونسبة أعلى من البوتاسيوم والكلور وحمض اللينوليئي وحمض الأراكيدونيك، كما أن الدسم فيه أكثر قابلية للهضم، لكنه فقير بالفيتامين دُ والحديد وحمض الفولي، ولذلك فالاقتصار عليه يسبب فقر الدم الكبير الكريات macrocytic anemia إضافة إلى إمكان التعرض لداء البروسيلات [ر] عند تناوله وهو متوافر بنوعين مبخر ومسحوق. وهناك الحليب البروتيني ويجب أن يستخدم بحذر ولمدة قصيرة. يضاف إلى كل ما سبق بدائل الحليب والحليب المنخفض القدرة على توليد الحساسية: ويستعملان للأطفال الذين لديهم قابلية التحسس بحليب البقر، ومنها مستحضرات تحوي حلالات بروتينية، وبعضها لا يحوي لاكتوزاً وبالتالي فهي مفيدة للمصابين بالغالاكتوزيميا، كما أن بعضها خال من اللاكتوز ويحوي غليسريدات متوسطة السلسلة.

وثمة بدائل غذائية عنصرية أعدت لمواجهة المشاكل الغذائية عند الأطفال والكهول الذين يعانون من سوء الامتصاص بسبب مرض أساسي أو استئصال جراحي.

نصائح تتصل بالإرضاع الاصطناعي

تنصح الأمهات عند إرضاع أطفالهن بحليب غير حليبهن، تجنباً للاضطرابات الهضمية، باستخدام عدد من الزجاجات المقاومة للحرارة والملساء من الداخل والمرقمة وذات الفتحة الواسعة واستخدام عدد من الحلمات يزيد على عدد الرضعات، وغلي الزجاجات والأدوات مدة ١٠ دقائق. أما الحلمات المطاطية فتغلى ٥ دقائق فقط.

وأخيراً لا بد من التأكيد أن حليب المرأة هو المثالي لتغذية الرضيع في المراحل الأولى الحاسمة من تطوره ونموه السريعين، ولكن هذا لا يمنع من استخدام الحليب الاصطناعي غذاءً إضافياً عند عدم كفاية حليب الأم.

هاني مرتضى

الموضوعات ذات الصلة:

إسهالات الأطفال - الأطفال (طب -).

مراجع للاستزادة:

-WALDO E.NELSON, Textbook of Pediatrics (W.B.Sawnders, Philadelphia 1987).

■ أرضروم

مدينة تركية، تقع في هضبة ترتفع نحو ١٨٠٠م عن سطح البحر في هضبة الأناضول [ر] الشرقي، وهي أكبر مدينة في هذه الهضبة، وترتفع بعض أحيائها إلى ٢٠٠٠م فوق سطح البحر على نهر قره صو أحد روافد الفرات [ر] الشمالية. وتبعد أرضروم نحو ١٥٠كم إلى الشمال الغربي من بحيرة وان، وتقع عند تقاطع خط الطول الشرقي ٤١ درجة و٢٦ دقيقة وخط العرض الشمالي ٣٩ درجة و٥ دقائق عند جبل عال يدعى لاباس أو اكرلي داغ.

اسمها الحالي بالتركية أرزروم أو أرزن الروم، وانتقل الاسم إلى العربية بلفظ أرض الروم (أرضروم) من اللفظ التركي أرزروم. وقد وصل إليها ابن بطوطة سنة ١٣٣٣م ودعاها أرز الروم.

دخلها العرب في خلافة عثمان بن عفان سنة ٣٣هـ/ ٦٥٣م واستعادها البيزنطيون سنة ٦٧هـ/ ٦٨٦م ثم استعادها المسلمون سنة ٨١هـ/ ٧٠٠م وبقوا فيها حتى ١٣٧هـ/ ٧٥٤م. ووقعت بعد ذلك في يد الروم إلى أن زحف عليها السلاجقة فخربت واتخذها بنوسلدق (٤٩٦-٥٩٠هـ) مقراً لهم ثم عاصمة لهم نحو مئة عام. واحتلها العثمانيون سنة ٩٢٠هـ/ ١٥١٤م وفي سنة ٩٤١هـ/ ١٥٣٤م جعلتها الدولة العثمانية مركز الولاية. وشهدت المدينة ثورة أبازا محمد باشا الذي شاء الاعتراف بسلطة الانكشارية، واحتلها الروس ثلاث مرات في أعوام ١٨٢٨-١٨٢٩ و١٨٧٨ و١٩١٩ وتخربت على أيديهم. واختارها مصطفى كمال مركزاً لأول مؤتمر وطني عقد فيها في ٢٣ تموز ١٩١٩.

وترجع أهمية أرضروم إلى أنها من أهم المحطات التجارية بين الشرق والغرب، وخاصة بين تبريز وطرابزون قبل كشف رأس الرجاء الصالح، وإلى موقعها الاستراتيجي على الحدود مع روسية إذ كانت قاعدة عسكرية مهمة ومركزاً للجيش التركي الثالث في الحرب العالمية الأولى. وما زالت مكانتها العسكرية بالغة الأهمية حتى اليوم.

ولأرضروم سور تاريخي قديم له أبواب أربعة منها باب قارص وباب اصطنبول وباب أردهان، ويخترقها شارع الجمهورية من الشرق نحو الغرب، وهو عمودها الفقري، وفيه معظم الحوانيت والمخازن والمحال التجارية والمؤسسات المختلطة وهي مركز تجاري مهم له شهرة قديمة ومحطة على طريق تبريز - طرابزون التجاري.

تتمثل وظيفتها الصناعية بصناعة السكر وغيرها من الصناعات الغذائية. ولها دور ثقافي مهم في شرقي تركية ففيها جامعة أتاتورك وقد توسع عمرانها وأصبحت تضم نحو ٢٤٦,١٠٠ نسمة (١٩٨٦).

ومن أبرز معالمها قلعة أرضروم الرومانية الأصل ومدارسها الدينية الإسلامية وأهمها مدرسة المئذنتين والأحمدية والياقوتية وأضرحة الحكام القدماء والجامع الكبير وجامع لالا باشا. وربطت المدينة بخط حديدي تركي - إيراني منذ عام ١٩٣٩، وغدت من المدن المزدهرة في شرقي الأناضول.

ج.ت

الموضوعات ذات الصلة:

الأناضول - تركية.

07 EYLÜL 1999
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Erzurum

بعض مسائل فقه حنفی؛ دیوان اشعار بابر که بیشتر به ترکی و چند نظم آن به فارسی است و شامل غزل و قطعه و مثنوی و رباعیست.

بابر از بنیانگذاران روابط سیاسی و فرهنگی هند و ایران صفوی و مشوق شاعران و عالمان فارسی و مروج زبان و ادب و هنر ایران در هند بود. با اینکه مذهب حنفی داشت به رجال ایرانی و علمای امامی محبت و حرمت می ورزید. چندی هم در سمرقند شعار تشیع و وابستگی خود را به دولت صفوی آشکار نمود که با مخالفت اعضاء خانوادهٔ خود و رجال و سرداران ترک مواجه گردید. معذلك فتح باب ارتباط هند و ایران و تأسیس پایگاههای تشیع در هند تا حد زیادی مدیون حسن نیت بابر و اخلاف او می باشد.

منابع: *اکبرنامه*، ابوالفضل علامی، ۸۴؛ *تاریخ فرشته*، هندوشاه، ۳۷۰ به بعد؛ *تاریخ روابط سیاسی و فرهنگی ایران و هند در عهد شاه جهان*، م. م. فریدنی، فصل سوم، نسخهٔ ماشینی کتابخانهٔ دانشگاه تهران؛ *عالم‌آرای عباسی*، اسکندر منشی، ۳۰/۱؛ *تاریخ معصومی*، سید معصوم بهکری؛ *حبیب‌السیر*، خواندمیر، چاپ بمبئی، ۳۰۴/۳، ۳۲۰؛ *احسن‌التواریخ*، حسن روملو، ۴۹ به بعد؛ *طبقات‌الکبری*، نظام‌الدین تتوی، ۱/۲ـ۷؛ *منتخب‌التواریخ*، بداوونی، ۳۴۳/۱؛ *اردو دائرهٔ معارف اسلامیّه*؛ *بابرنامه*.

محمدحسین مشایخ فریدنی

بابرت، از شهرهای آسیای صغیر، مرکز استان و ایالت سنجق واقع در ناحیهٔ ارزروم. از وسط آن رود چوروق سو می گذرد، سرزمینی است سرسبز و آباد شامل چهار ناحیه و یك صد و نود و نه قریه که اکثریت مردم آن را شیعیان و نیز بعضی از غلات شیعه تشکیل می دهند. تا سالهای حدود ۹۲۰ق تابع حکومت ایران بوده و در جنگهای ایران و دولت عثمانی به امر و کمك و تحریك سلطان سلیم اول (م۹۲۶ق) این ناحیه را مصطفی کرد به محاصرهٔ خویش درآورد سپس آن را تصرف نمود و ادارهٔ این سرزمین را به دست گرفت. این ناحیه دارای تمدنی قدیمی است و خاك این منطقه برای کشاورزی بسیار مناسب است و اکثر سکنهٔ این سرزمین مشغول کارهای کشاورزی و نیز تربیت زنبور عسل هستند و صادرات آن به غیر از محصولات کشاورزی موم و شمع و قالی و قالیچه و ظروف نقره است.

منابع: *جغرافیه لغاتی*، ۱۵۳؛ *دائرةالمعارف الاسلامیة*، ۲۴۵/۳؛ تحقیقات شخصی.

عبدالحسین شهیدی

باب الساعات [=باب توما]، یکی از دروازه های شرقی دمشق که راه حلب و کوفه به این دروازه منتهی می گردد. پس از واقعهٔ کربلا و شهادت حضرت سیدالشهداء (ع)، عمربن سعد خاندان آن حضرت را اسیر نمود و آنها را با خود به کوفه نزد ابن زیاد برد و او خاندان امام را به شهر دمشق نزد یزید گسیل داشت. هنگامی که اسیران به دروازهٔ شام رسیدند، از شدت ازدحام جمعیت و مانور لشکر بنی امیه، ساعتها قافلهٔ اسرا در کنار دروازهٔ شام توقف کرد لذا شیعیان این دروازه را «باب ساعات» نامیدند. درعصر حاضر باب ساعات را باب توما می نامند و آنچه که امروزه از آثار این دروازهٔ قدیمی باقی مانده است در ورودی، دروازه و دیوار حصار سمت غرب درب به طول هشت متر و نیز قسمتی از دیوار شرقی حصار است. تمامی دیوارهای حصار و دروازه از قطعات بزرگ و قطور مرمر سفید بنا شده بوده است. عرض در ورودی دروازه حدود پنج متر است که با دو سکوی دو طرف در شش متر می گردد. ارتفاع در حدود چهار متر است و بالای سردر دروازه یك قطعه سنگ به طول تمام در به قطر بیش از نیم متر نصب گشته که تاریخ تجدید بنای حصار و دروازه برآن حك شده و تصریح شده که در سال ۶۲۵ق به امر سلطان ناصر داوود بن عیسی ایوبی حصار و دروازه تجدید بنا شده است. و در سه سطر به خط زیبای ثلث تمام القاب و عناوین سلطان الناصر حك شده است. امروزه باب توما از محله‌های مسیحی نشین شهر دمشق است و نسبت به دیگر نقاط شهر دمشق از هم پاشیده تر و کثیف تر به نظر می رسد. وجه تسمیهٔ این دروازه به باب توما چنانچه یاقوت حموی ضبط کرده به جهت قریه‌ای است به نام تومات که در نزدیکی این دروازه واقع است. حضرت زینب کبری (ع) پس از قحطی شدید در مدینه که ناچار گشت با همسر خود عبدالله بن جعفر به شام برود که در آنجا علاقهٔ ملکی داشت و مزرعهٔ راویه ملك شخصی وی بود، هنگامی که به دروازهٔ شهر شام رسید به همسر خود گفت که چون من خاطرهٔ تلخ از این دروازه دارم و یك روز با خواری و اسارت از آن وارد شهر شام شده ام دیگر طاقت دیدار و ورود از آن را به شام ندارم لذا از بیرون دروازهٔ شام در جهت جنوب شرقی شهر عازم قریهٔ راویه شدند و در این قریه تا پایان عمر سکنی گزیدند و آستانهٔ شکوهمند ایشان در همین قریه واقع است (← آستانهٔ زینب کبری).

منابع: *کربلا فی حاضرها و ماضیها* (خطی)؛ *مراصدالاطلاع*، ۱۴۳/۱؛ *معجم البلدان*، ۴۳۱/۲.

عبدالحسین شهیدی

بابکیه ← خرمدینیه.

بابِل، از اعلام جغرافیایی قرآن مجید. دربارهٔ کلمهٔ بابل که در آیهٔ ۱۰۲ سورهٔ بقره به کار رفته است سخنان گوناگونی گفته اند. مسعودی در *التنبیه والاشراف* می نویسد: بابل را در فارسی و نبطی بابیل می نامیدند. برخی از دانشمندان پارسی و نبطی گفته اند که نام بابل از نام ستارهٔ مشتری گرفته شده و آن به زبان نخستین ایشان، بیل نامیده می شده است. برخی این نام را از بلبلة الالسن یعنی به هم آمیختن زبانها دانسته اند که همان شهر بابل عراق خواهد بود؛ زیرا در این شهر بود که پس از طوفان نوح، زبانهای مردمان درهم آمیخت. شماری نیز این لفظ را نام بابل دماوند (بابن مازندران) گفته اند که البته صحیح نیست. قتاده گفته است: این محل از نصیبین تا رأس العین را دربر می گرفته است. شیخ فخر الدین طریحی از بابل به عنوان محلی شناخته شده در عراق که جادوگری و میگساری از آنجا برخاسته است یاد می کند. آنچه از آیهٔ یاد شده: «و اتبعوا ماتتلوا الشیاطین علی ملك سلیمان... و ما انزل علی الملکین ببابل هاروت و ماروت و مایعلمان من احد حتی یقولا انما نحن فتنة» برمی آید نیز این است که فن جادوگری از شهر بابل به سرزمین یهود رفته و در

14 AGUSTUS 1996

دایرة المعارف تشیّع ، جلد سوم ، تهران ۱۳۷۱، İSAM Ktp. 41383 / 1

D.1537

yıl:1, sayı:3, s.62-75. Erzurum.

ERZURUM İLİ'NDEKİ ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ

K.Serdar GİRGİNER*

Hocam Prof.Dr.Aykut ÇINAROĞLU'na

"Erzurum ve çevresinin dip tarihi çözülebilse, bu yalnız Doğu Anadolu için değil, komşu ülkeler, hatta Mezopotamya tarihi için de büyük bir kazanç olurdu."

H.Z.KOŞAY
(KOŞAY H.Z. 1984, s.7)

Coğrafi konumu açısından Doğu Anadolu Bölgesi, güneyde Mezopotamya, doğuda İran, kuzeydoğuda Kafkasya ve batıda da Orta Anadolu bozkırları arasında bir orta bölge teşkil eder. Bu nedenle Doğu Anadolu yüksek yaylası, bu bölgeler arasında binlerce yıl devam eden kültürlerin bir kavşak ve geçiş noktası olmuştur.[1] Doğu Anadolu Bölgesi'nin coğrafi açıdan en belirgin karakteri ise, ortalama yükseltisinin fazlalığıdır.[2]

Erzurum İli (**Hrt.1**)**, Doğu Anadolu'nun kuzeydoğusunda yer alır ve Erzurum-Kars coğrafya bölgesinin batı yarısını oluşturur. İlin kuzeyini Doğu Karadeniz Bölgesi'nin iç kesimleri, güneyini ise, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat ve Yukarı Murat bölümleri çevreler. İl arazisinin %61'ini 2000 m.den daha yüksek alanlar meydana getirir.[3] İlin kuzey kesiminde yükselen Rize Dağları ya da Doğu Karadeniz Dağları adıyla da anılan bu silsilenin en yüksek iki zirvesini Kaçkar (3937 m.) ile Verçenik (3711 m.) oluşturur. Rize ve Erzurum illeri arasındaki idari hudut, bu dağların su bölümü çizgisinden geçer.[4] Kuzey Anadolu dağlarının iç sıraları içinde incelenen Çoruh oluğu ile Aşkale-Erzurum ve Hasankale (Pasinler) depresyonları arasında yer alan dağların başlıcaları ise, Kop (2980 m.), Yeserçöp (3050 m.), Mescit (3255 m.) ve Kargapazarı (3288 m.)'dir.

Fırat'ın başlangıcı olan Karasu kaynaklarının çıktığı kuzeyde Dumlu (3200 m.), doğuda Kargapazarı (3288 m.), güneyde Palandöken (3124 m.), batıda Kop sıradağları (2980 m.) arasında kalan Erzurum Ovası'nın güneyinde ve Palandöken dağlarının kuzey eteğinde kurulan Erzurum şehri, 39,55° kuzey enlem, 41,16° doğu boylamı üzerindedir. Şehrin denizden yüksekliği 1950 m.'dir.[5]

Erzurum şehri birinci derecedeki yolların düğüm noktasında bulunması sayesinde, tarih boyunca önemli bir mevkiide olmuştu. Tiflis-Kars üzerinden gelen Kafkas[6] yolu ve Tebriz-Bayezid'ten gelen Kuzey İran yolu,[7] burada bir taraftan Sıvas üzerinden, Diyarbakır, Irak, Suriye, Basra Körfezi'ne ve Akdeniz'e giden yol ile birleşmekte, diğer taraftan da, Kuzey Anadolu dağlarını, Kop ve Zigana geçitleri üzerinden aşarak Trabzon ve Karadeniz'e bağlanmaktadır.[8] Gerçekten de, Erzurum, Kafkasya ve İran'dan gelen büyük yolların Anadolu'ya açılan önemli bir giriş kapısıdır.[9]

Yukarıda belirtildiği gibi, Erzurum yüzyıllardan beri transit önemde bir merkez olduğu için, çok sayıda seyyah bölgeden geçmiş ve eserlerinde bu çevreyi anlatmışlardır. Fırat'ın kaynağının da bölgede olması,

* ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Öğretim Elemanı. Erzurum.

** Erzurum ve çevresinin haritaları hazırlanırken görüşlerini belirten ve bölgeyi çok iyi tanımasından dolayı olumlu eleştirilerde bulunan Yrd.Doç.Dr.Mehmet KARAOSMANOĞLU'na teşekkür ederim.

1 ERZEN. A., 1986, s.7.

2 TARKAN, T., 1974, s.7 vd. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: SARAÇOĞLU, H., 1989 ve ERİNÇ, S., 1953.

3 SÖZER, A.N., 1974a, s.27 vd.; ACAR, A., 1974, s.23 vd.; ERİNÇ, op.cit., s.89 vd.

4 SÖZER, loc.cit.

5 AKGÜN, T., 1968, s.7 vd., Ayrıca Erzurum Ovası'nın morfolojik özellikleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: ACAR, op.cit., s.23-24 vd.; SARAÇOĞLU, op.cit., s.336 vd. Bölgesel coğrafya araştırmaları hakkındaki bibliyografya için bkz: SÖZER, A.N., 1974b, s.1 vd.; KÜÇÜK, C., 1995, s.321; 1973 İL YILLIĞI, s.51 vd. Ayrıca bkz: KONUKÇU, E.-GÜNDOĞDU, H., et al 1989, s.8; BEYGU, A.Ş., 1936, s.6 ve KONYALI, İ.H., 1960, s.9.

6 Erzurum'un Kafkaslar'a bağlanmasını sağlayan yol ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: BIRMINGHAM J.M., 1961, s.193; ERİNÇ, S., 1953, s.43; BURNEY, C.-LANG, D.M., 1971, s.6; KOŞAY, H.Z., 1984, s.10-11.

7 ERİNÇ, loc.cit., BURNEY-LANG, loc,cit., KOŞAY, loc.cit.

8 DARKOT, B., 1964, s.340-341; KONUKÇU-GÜNDOĞDU, op.cit., s.247. ERİNÇ, op.cit.,s.44; KOŞAY, op.cit, loc.cit.

9 DARKOT, loc.cit.; KOŞAY, op.cit, s.7-8,10-11, KONUKÇU-GÜNDOĞDU, op.cit., s.291. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: SÖZER, A.N., 1974a, s.28; SARAÇOĞLU, op.cit., s.33 vd., s.358-361.; AKGÜN, op.cit., s.7.; KOŞAY, H.Z.-TURFAN, K., 1959, s.351 vd.

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GİZLİ DOKÜMAN 03 TEMMUZ 1997

TMMOB Mimarlar Odası Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi

tmmob mimarlar odası

Yayına hazırlayanlar: Emre Madran, Zeynep Çiğdem Uysal
Grafik tasarım: H. Nilgün Kara Babacan
Grafik uygulama: Ümran Arslan
Baskı, cilt: Çizgi Basım Yayın Ltd. Şti. (0212) 251 83 13
Galipdede Cad. No: 77 Beyoğlu 34420 İstanbul
Yapım: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, (0212) 244 86 11
Mumhane Cad. No: 4 Kat: 2 Karaköy 34425 İstanbul
Birinci baskı: Ağustos 2009, 1000 adet

ISBN 978-9944-89-742-6
TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi Yayın Birimi tarafından yayına hazırlanmıştır.
Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar dışında, yayıncının izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

„Erzurum Kültür Mirası Panel (3 Temmuz 2007 Erzurum) İSAMDL-196696.

İÇİNDEKİLER

Açış Konuşmaları

Ufuk Deveci 7

Dr. Şahabettin Öztürk 8

Ana Sunuş

Doç. Dr. Emre Madran / "Kültürel Mirasın Korunması: Güncel Gelişmeler ve Değişmeler" 13

Panel

Prof. Dr. Hamza Gündoğdu / "Erzurum Kent Tarihi ve Kültür Varlıkları" .. 24

Ufuk Deveci / "Erzurum Kenti'nde Halen Yürürlükte Olan Nâzım ve Uygulama İmar Planlarıyla Kültür Varlıkları Arasında Olumlu-Olumsuz İlişkileri" 51

Saadet Sayın / "Erzurum'da Yapılan Koruma Uygulamaları Örnekleri" ... 55

Prof. Dr. Haşim Karpuz / "Erzurum Evleri ve Koruma Durumları" 74

Prof. Dr. Suphi Saatçi / "Erzurum'da Yaşam ve Kültür" 85

Konuşmacı Özgeçmişleri 113

Panel Hakkındaki Haber Kupürleri 120

Ekler

Erzurum Kenti Gravürleri 123

Erzurum Kenti Kaynakçası 129

167821

Erzurum (50953)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Bilgehan PAMUK

XVII. YÜZYILDA ERZURUM ŞEHRİ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	167821
Tas. No:	956.16 Pamuk

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç.Dr. Mehmet İNBAŞI

ERZURUM - 2002

M. SADIK ATAK

Bayazıt U. Kütüphane
Kayıt No. : 61352

DOĞUNUN KİLİDİ

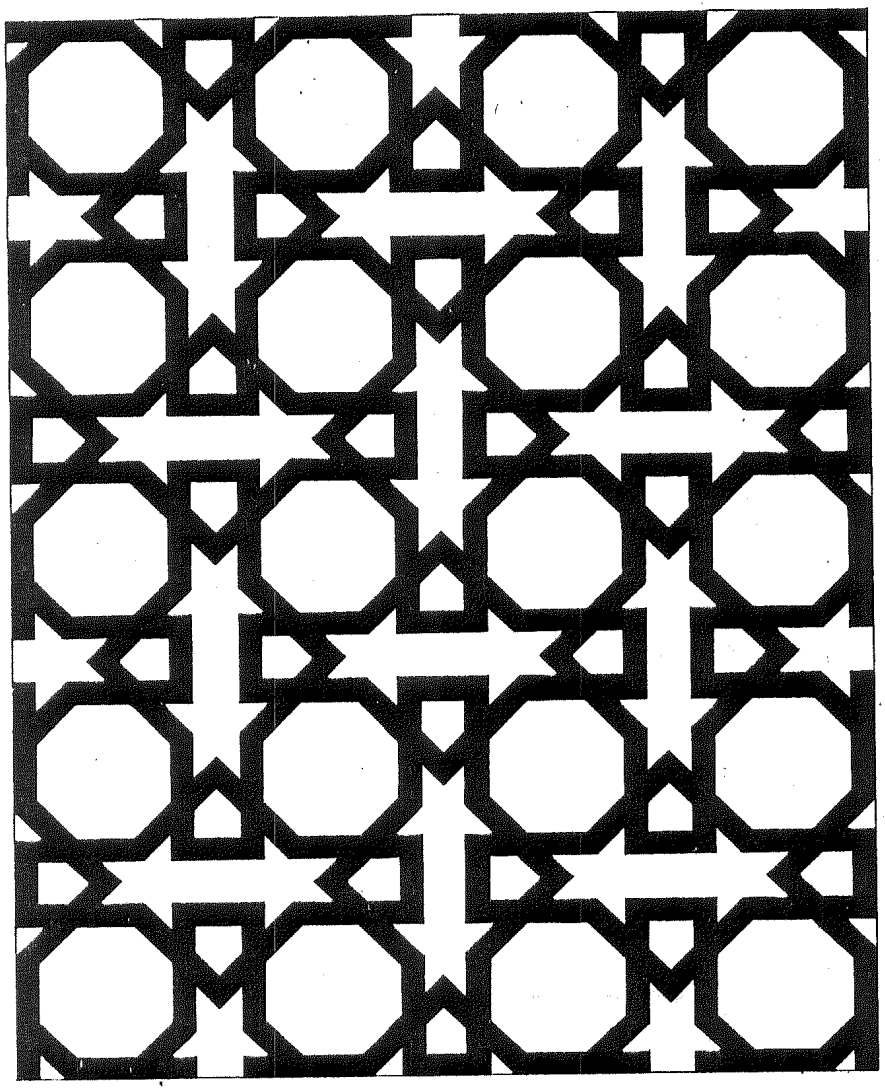
ARAS

(Erkâni Harbiye-i Umumiye Reisliğince incelenmiş ve 17 Mayıs 1951 gün ve H. Bşk. Eğitim D. VIII. Ş. 136825 - 137377 sayılı emirleriyle yayınlanması uygun görülmüştür.)

B. Devlet : 61352
-Erzurum-

ANKARA
1 9 5 3

I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti
Semineri Bildirileri, Konya-1993, s. 157-170.
DN: 30269-1.

Şekil 1. Kapak İç Kompozisyonu

16 MART 1995
Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi

ERZURUM VE ÇEVRESİNDEKİ BAZI SELÇUKLU KALELERİ

Doç. Dr. Haşim KARPUZ (*)

I. GİRİŞ

Erzurum ve çevresi Doğu Anadolu'nun en engebeli bölgesini oluşturur. Doğal yapısından dolayı burası Anadolu'ya yapılan askeri akınlarda savunmaya elverişli mevkilerden birisi olmuştur. Selçukluların Anadolu'yu fetihleri bu yolla olmuştur. Anadolu fethedildikten sonra diğer bölgelerde olduğu gibi buralarda da bir dizi kaleler inşa edilmiştir. Bildirimde Erzurum'un yakın çevresinden Selçuklu dönemine tarihliyebileceğimiz ve malzeme bulabildiğimiz bazı kaleleri tanıtmaya çalışacağım.

Doğu Anadolu bölgesi zengin bir tarihi geçmişe sahiptir. Bölgede paleolitik ve Tunç Çağına ait önemli buluntu merkezlerine rastlanmıştır. Erzurum ve çevresi M.Ö.2. binde Hurrilerin, M.Ö. 900 - 600 yılları arasında Urartu devletinin sınırları içinde kalmıştır. M.Ö. 6. yüzyıldan sonra Persler bölgeyi denetimleri altına aldılar. Hellenistik dönemde bölgeye Selevkos krallığı hakim oldu. M.Ö. 2. yüzyılda Erzurum ve yöresi Partların eline geçti. Bunu Roma Bizans dönemleri izledi.

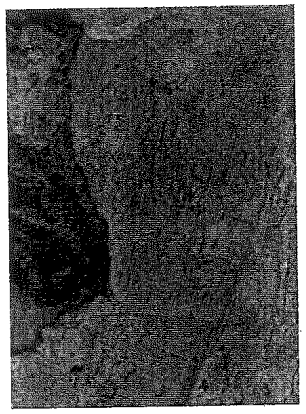
Selçukluların Anadolu'da keşif hareketleri Çağrı Bey tarafından başlatılmıştır. Önemli bir akın 1048 yılında gerçekleştirilmiştir. İbrahim Yinal ordusu ile Erzurum'a kadar gelmiş ve bölgeyi ele geçirmiştir. Sultan Alp Arslan zamanında başta Ani (1064) olmak üzere birçok şehir fethedilmiştir. Malazgirt Zaferiyle Türkler artık Anadolu'yu Türk Yurdu haline getirmişlerdir. Bu sırada bölgede eski kaleleri yenileyerek, genişleterek kullanmışlar veya tamamiyle yeniden kaleler inşa etmişlerdir.

1243 Kösedağ Savaşı'ndan sonra Doğu Anadolu'da bir dizi Türk beyliği kuruldu. Bu beylikler zamanında da buralardaki Selçuklu kaleleri onarılarak kullanıldı. Bu beylikler arasında Akkoyunluların etkinliği fazla olmuştur.

Doğu Anadolu'da coğrafya askeri mimari için elverişli bir yapıya sahiptir. Süphan ve Ağrı Dağları zirveleşen dağ dizileri batıya geçit vermez. Kuzeyde en müsait bölge Ani ve Kars çevresidir. Erzurum için birinci savunma hattı Kars - Arpaçay hattıdır. Bu hat geçildikten sonra ancak Erzurum ve çevresinde araziden yararlanarak stratejik mevkilerde savunma yapılabilmektedir. Bu savunma kademeleri Osmanlı - Rus savaşlarından ve özellikle 1877 / 78 yılında (93 harbinde) kullanılmıştır. Böylece Kars ve Erzurum çevresi Anadolu Türk tarihinde her zaman serhat (sınır boyu) olarak anılmıştır.

Bölgede Selçuklu dönemine dahil ettiğimiz kaleler Saltuklular, Erzurum

(*) Selçuk Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Resim 25- Merkez, Kemer Namazgâhı batı köşesinde pah üzerinde yer alan tarih ve yazı

Resim 26- Bozdoğan, Çamlıdere Köyü, Yayla Mevkii Namazgâhı'nın çeşme kitabesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18, Erzurum- 2007.

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
D. 2269

18 MAYIS 2010
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

(050953)

KLASİK İSLAM COĞRAFYACILARINA GÖRE 'ERZURUM'*

Doç. Dr. M. Hanefi PALABIYIK*

Özet

Bu makale, bazı Ortaçağ İslam coğrafyacıları ile Müslim ve gayr-i Müslim batılı bazı seyyahların Erzurum hakkında vermiş oldukları bilgileri içermektedir. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Klasik İslam coğrafyacıları ile seyyahların, Erzurum hakkında verdikleri malumat, genellikle birbirlerine yakındır ve diğer yandan yabancı diplomat ve seyyahların verdikleri malumatla da yaklaşık olarak onlarla örtüşmektedir.

1. Müslüman coğrafyacılar Erzurum için, 'Kâlîkalâ' ve 'Erzen-i Rum/Erzenu'r-Rum'dan başka isim kullanmamaktadırlar. Doğru imla da bunlardır.

2. Kâlîkalâ'nın Ermenistan veya Rum bölgesinde olduğuna dair ifadeler, Kâlîkalâ'nın bu beldelerin tam sınırında bulunduğunu, coğrafî veya yönetim bakımından bazen Ermenistan bazen de Bizans'a tâbî kabul edildiğini göstermektedir.

3. Bir sınır ve geçit bölgesi olarak Kâlîkalâ, birçok müellife göre Müslümanlar için 'suğur'dur, cihad bölgesidir. Ve Kâlîkalâ'daki mevcut kalede, tüccarlar kadar savaşçılar da vardır.

4. Erzurum, bol sulu, yeşil, yaşama standardı son derece normal ve elverişli olmakla birlikte, oldukça soğuk hatta dünyanın en soğuk yerlerinden biridir. Şehirde ticarî bir canlılık vardır.

5. Şehrin Kâlîkalâ olarak adlandırılmasının sebebini, Ermenice 'Karnoi-Kal(gh)ak'ın veya Yunanca Qalonigala'nın Arapçalaştırılmış hâli olduğunu düşünmek daha makbul görünmektedir. Ayrıca, Kâlîkalâ'da sanatkârane dokunan yaygı (halı)ların çok meşhur olmasından dolayı bütün İslam ülkelerine gönderilmesinin, bu şehre nisbetle 'halı'ya, 'kali' adı verilmesini doğurmuş olması daha makuldür.

6. Halkın arasında Fırat ve Ress/Aras nehirleriyle alakalı bazı inançlar vardır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Kalikala, Ermenistan, Coğrafya, Seyahatname, Halı

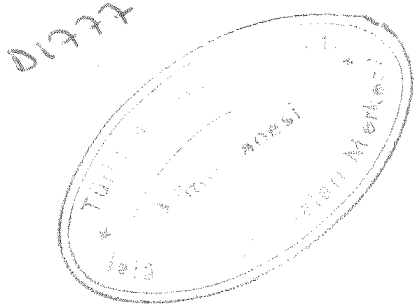
* Bu makale "Türk-İslam Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu (26-28 Haziran 2006 - Erzurum)"na sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

* Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. (hanefim@atauni.edu.tr, hanefim@yahoo.com)

şılanabilir. Zira fakirlik ve kıtlığın hüküm sürdüğü bir ortamda, üstüne üstlük savaşların zorunlu kıldığı vergiler ve yakaladığı anlık fırsatları kendi lehlerine kazanç haline getirmek için karşısındakini düşünmeden hareket eden her kesimden insanın tavırları, ister istemez beraberinde haksızlık ve adâletsizliği getirmiştir. Zarara uğradığını düşünen herkes, maddî ve manevî kayıplarından ötürü şer'i mahkemenin yolunu tutmuştur. Aile, ticaret, tasarruf hakkı v.s. kategorileri altındaki nizalar, bu endişenin bir tezâhürü olsa gerektir.

Taraflar açısından vekâlet, daha çok kadınların başvurduğu bir yoldur. Kadın-erkek açısından mahkemeye yansıyan nizalar, miras ve mehr gibi ailevî içeriklidir. Boşanma, tecavüz, dayak, küfür gibi olaylar hemen hiç yok gibidir.

Bunların dışında mahkemeye yansıyan nizaların daha ziyade özel hukuk kapsamındaki konular üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Kamu hukukuna ait konuların ve bu konularda mahkemeye yansıyan nizaların nispeten azlığı, bu tür olayların o bölgenin yönetiminden sorumlu örf mensubu veya muslihûn vasıtasıyla olayın geçtiği mekânda çözümlendiği ihtimalini çağrıştırmaktadır. Nitekim 17. yüzyıl üzerine yapılan çalışmalar, klasik dönemin adlî-idarî yetkilerle donatılmış kadısının etki ve yetki alanının yüzyılın sonlarına doğru gittikçe daraldığını ve mahkemenin fonksiyonlarının giderek özel hukuk alanına doğru kaydığını göstermektedir. Yukarıda verilen tabloların bu durumu kısmen te'yid ettiği söylenebilir.

OSMANLILAR DÖNEMİNDE ERZURUM (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)

Bilgehan PAMUK (*)

Özet

XVI. yüzyılda Anadolu'ya hâkim olma düşüncesi içerisindeki Osmanlılar, stratejik ehemmiyete sahip Erzurum'u idareleri altına almak üzere faaliyete geçtiler. Ancak bulunduğu mevkii, Osmanlılar ile Safevîleri karşı karşıya getirdi. Osmanlılara mamur şehir teslim etmemek için Safevîler ve Gürcüler, Erzurum'u harabe haline getirdiler. Osmanlı idaresi, metruk ve yıkıntı bir vaziyetteki Erzurum'a önemli yatırım hamleleri yaparak bayındır bir hale getirmeye çalıştı. İskân ve imar faaliyetleri neticesinde Erzurum, XVI. yüzyılın sonlarına doğru dikkat çeken mamur bir şehir görüntüsü kazandı. İlerleyen süreç içerisinde dahi Osmanlılar, şehrin gelişmesi için katkılarını devam ettirdiler. Öyle ki XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da Erzurum, Anadolu'nun önemli askerî ve ticarî merkezleri arasındaydı. Netice itibariyle Erzurum şehrinin, Osmanlı idaresi altındaki gelişimi hakkında bir fikir sahibi olmak gayesiyle nüfusu, mahalleleri ve idarî yapısı hakkında bilgi verildi.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Şehir Tarihi, Nüfus, İdarî, Erzurum.*

Erzurum During the Reign of Ottomans (16-18th Centuries)

Abstract

In 16th century, with the aim of ruling the whole Anatolia, the Ottomans moved forward to conquer Erzurum which has a strategic importance. But the location of the city made Ottomans confront Safavids. In order not to hand it over Ottomans in a good condition, Safavids and Georgians ruined the city. By making a great deal of investment, the Ottoman rulers tried to develop the city again. As a result of these housing and developmental activities, through the end of the 16th century, Erzurum regained an appearance of a developed city. In further time, the Ottomans continued their contributions for the perfection of the city. In 17th and 18th centuries, Erzurum was one of the most significant military and commercial centres of Anatolia. As a result, in this study, some information is given about the population, districts and administrative body of Erzurum in order to have a picture of its development under the reign of the Ottomans.

Key Words: *Ottomans, City History, Population, Administrative, Erzurum.*

*) Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
(e-posta: bilgehan@atauni.edu.tr - bilgehe@yahoo.com)

Türkiye Diyanet Vakfı
D2483
22 HAZ 2010

Atatürk Dergisi, c.5, s.3, Erzurum 2007, ss.15-51.

İNGİLİZ THE TİMES GAZETESİ'NE GÖRE ERZURUM'UN RUSLAR TARAFINDAN İŞGALİ (1916)

******

ERZURUM OCCUPATION BY RUSSIANS ACCORDING TO ENGLISH THE TIMES NEWSPAPER

Doç.Dr. Enis ŞAHİN*
Arş.Gör. Fikrettin YAVUZ**

Türkiye Cumhuriyeti'nin idarî taksimatına göre Doğu Anadolu'nun orta-kuzey kısmında yer alan Erzurum, tarih boyunca çok önemli gelişmelere sahne olmuş Anadolu'nun en eski şehirlerinden birisidir. Osmanlı Vilayât-ı Şarkıyesi/Sittesi'ni oluşturan altı vilayetten birisi olan Erzurum, çok önemli yolların kesişme noktasında bulunması ve konumunun savunmaya elverişli olması sebebiyle, ekonomik ve askerî açılardan bölgenin en önde gelen şehirlerinden birisi olmuştur. Kuzeyde Trabzon, Kafkasya ve İran'dan gelip, Erzurum'dan geçen büyük yolların denize ulaştığı noktadır. Bir anlamda Erzurum'un da limanı durumundadır. Trabzon, Erzurum için bir nefes alma noktası ve liman vasıtasıyla şehrin batıyla bağlantısının da ana terminalidir. Erzurum'un özellikle İstanbul ile bağlarını temin eden vilayet Trabzon'dur. Yine Trabzon İstanbul'dan gelen gerek ekonomik, gerek sosyal ve gerekse askerî malzemelerin de Erzurum'a ulaştırılma merkezidir. Erzurum şehri, İpek Yolu üzerinde de önemli bir konuma sahip olmuştur. İran'dan gelen transit yolu, Kars üzerinden gelen Kafkas yolları, batıda Sivas'tan geçerek Karasu boyunca uzanan yol, Van gölü ve Yukarı Murat suyu havzasından çıkan yollar da mecburî bir istikametle Erzurum'dan geçerler. Erzurum şehri, kendi adını taşıyan ovanın güneydoğusunda, Palandöken dağlarının kuzey kısmına

* Sakarya Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Adapazarı, Sakarya, Türkiye.
** Sakarya Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi, Adapazarı, Sakarya, Türkiye.

178455

ortaçağ'da erzurum

(V-XV. yüzyıllar)

30 KASIM 2006

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Erol KÜRKÇÜOĞLU

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	178455
Tas. No:	956.16 KÜR.O

Güneş Vakfı Yayınları

ERZURUM - 2007

tır. Kurulması bu kanunla takarrür ettirilen yüksek beden terbiyesi enstitüsü ilmî organizasyonu ele alacaktır.

Cihanşümul bir harp araya girmemiş olsaydı şüphesiz kanunun tatbikatını daha hızlandırmak ve bu suretle umumî mükellefiyeti daha çabuk tatbik etmek kabil olacaktı. Fakat şurasını iyi biliyoruz ki millî devlet attığı inkılâp adımlarının hiç birisinden dönmemiştir. Çünkü bu adımlar milletin yüksek menfaatlerine, müsbet ilmin icap ve zaruretlerine uygundur. Bu sebeple diyebiliriz ki spor davamız millî devletin temel taşlarından birisidir. Millî Şef, stadyomla mektebi müsavi kıymette tutuyor.

Üniversite Haftası: Erzurum [13.7.1940-19.7.1940], İstanbul 1941, s. 143-163.

DN 98003

12 TEMMUZ 2004

Erzurumun iktisadî Vaziyeti ve Türk İktisadiyatındaki Mevkii

Dr. Fındıkoğlu Z. Fahri

— I —

Bundan tam on beş yıl evvel hocalık hayatımın ilk senesini Erzurum lisesinde geçirdiğim sıralarda Erzurumun yetiştirdiği şairlerle alâkadar olmuş, o zaman "Anadolunun muhitî edebiyat tarihleri„ serisine dahil olmak üzere "Erzurum şairleri„, ni biraz sonra da bir monografi olmak üzere "Bayburtlu Zihni„ yi vücude getirmiştim.

Onbeş sene sonra böyle bir günde Üniversitece bize verilen bir başka vazifeyi ifaya çalışacağız. Bu vazifenin mevzuu "Erzurumun iktisadî vaziyeti ve Türk iktisadiyatnıdaki mevkii„ dir. Onbeş sene evvelki mevzuun şiire ve kafiyeye taallûk etmesi ile onbeş sene sonraki mevzuun maddeye, toprağa, ota ve ete aid olması, zahirde biribirine zıd ve yabancı iki mevzu ile karşılaştığımızı gösterdiği gibi, her iki mevzu ile alâkadar olan araştırıcının aynı adam olması da meslek ve ihtisas asrında bir garabet gibi görünmektedir. Gerçekten garip görünen bu nokta karşısında kendimi müdafaaya kalkışmıyacağım. Şu kadar söyliyeyim ki bir zamanlar bu muhitin edebî müessese ve şahsiyetlerile alâkadar olan adamın, bir müddet sonra aynı muhitin iktisadî müessese ve mes'elelerine alâka göstermesi, müesseseler arasında ahenk ve bağlılık bulan ve aralarında mütekabil tesirler gören modern sosyoloji ve iktisad için şaşılacak bir hadise değildir. Hele maddî ile manevînin hudutları nerede başlar ve nerede biter, aralarındaki tesir ve aksi tesirler neden

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GERİ İADE DOKÜMAN

SELÇUKLULARDAN CUMHURİYETE

ERZURUM

Enver KONUKÇU

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	98873
Tas. No:	956.16 KON.S

Ankara 1992

İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi; sayı: 37
2001-2002, İstanbul, s. 321-327.
D.057

XIX. YÜZYIL ORTASINDA ERZURUM'UN NÜFUS VE İSKÂN DURUMU*

*İlhan ŞAHİN***

Bilindiği gibi XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı şehir, kasaba ve köylerinin nüfus, iskân, ekonomik ve sosyal durumuna dair yegâne kaynağı, Osmanlı arşivlerindeki Tahrir Defterleri teşkil etmektedir. Bu hususta XVII. ve XVIII. yüzyılların önemli arşiv kaynağının başında Avarız Defterleri gelmektedir. XIX. yüzyılda ise, konunun temel arşiv kaynakları arasında Tanzimat'tan sonra tutulmaya başlanan ve Temettüat Defterleri adıyla bilinen defterler yer almaktadır. Tahrir ve Avarız Defterleri, vergiye esas olan şahısların adlarını, statülerini vermekte ve sonra ilgili mahalle ve köyün vergi kalemleri ile toplam vergi hasılatını zikretmektedir. Buna mukabil Temettüat Defterleri, her vergi mükellefinin adını, mesleğini ve sahip olduğu mal, mülk ve arazi mikdarı ile gelirini ihtiva etmektedir. Tahrir ve Avarız Defterleri'nden daha mütekâmil olan ve bugünkü çağdaş devlet anlayışına daha uygun olarak hazırlandığı dikkati çeken Temettüat Defterleri'ne dayanmak suretiyle her şehrin, kasabanın veya köyün XIX. yüzyıl ortalarındaki nüfus, iskân, ekonomik ve sosyal durumunu ortaya koymak mümkündür.

Burada 1260/1844 yılında tanzim edilen Erzurum Temettüat Defterleri'ne dayanarak Erzurum şehrinin nüfus ve iskân durumu hakkında bazı bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Ancak konuya girmeden önce, defterlerle ilgili birkaç hususa işaret etmek icap etmektedir. Bunlardan birisi, birkaç mahalle hariç, her mahalle için genelde ayrı ayrı defterlerin tutulmuş olmasıdır. Bu defterlerin tamamı nazarı itibara alındığında, şehirdeki toplam mahalle sayısı 43 civarındadır[1]. Ayrıca bu defterlerin bir kaçının ön, orta veya son sahifelerinde

---

* Bu yazı, Atatürk Üniversitesi Kültürel Faaliyetler Yürütme Kurulu Başkanlığı tarafından "10-15 Mart Kurtuluş Haftası Programı" çerçevesinde Erzurum'da düzenlenen sempozyuma 13 Mart 1995'de sunulan tebliğin metnini ihtiva etmektedir.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

1 Şehirdeki mahalleler ve bu mahallelerdeki vergi mükellefleri ile ilgili defterler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi [=BA], *Temettüat Defterleri*, nr. 6851, 6852, 6853,

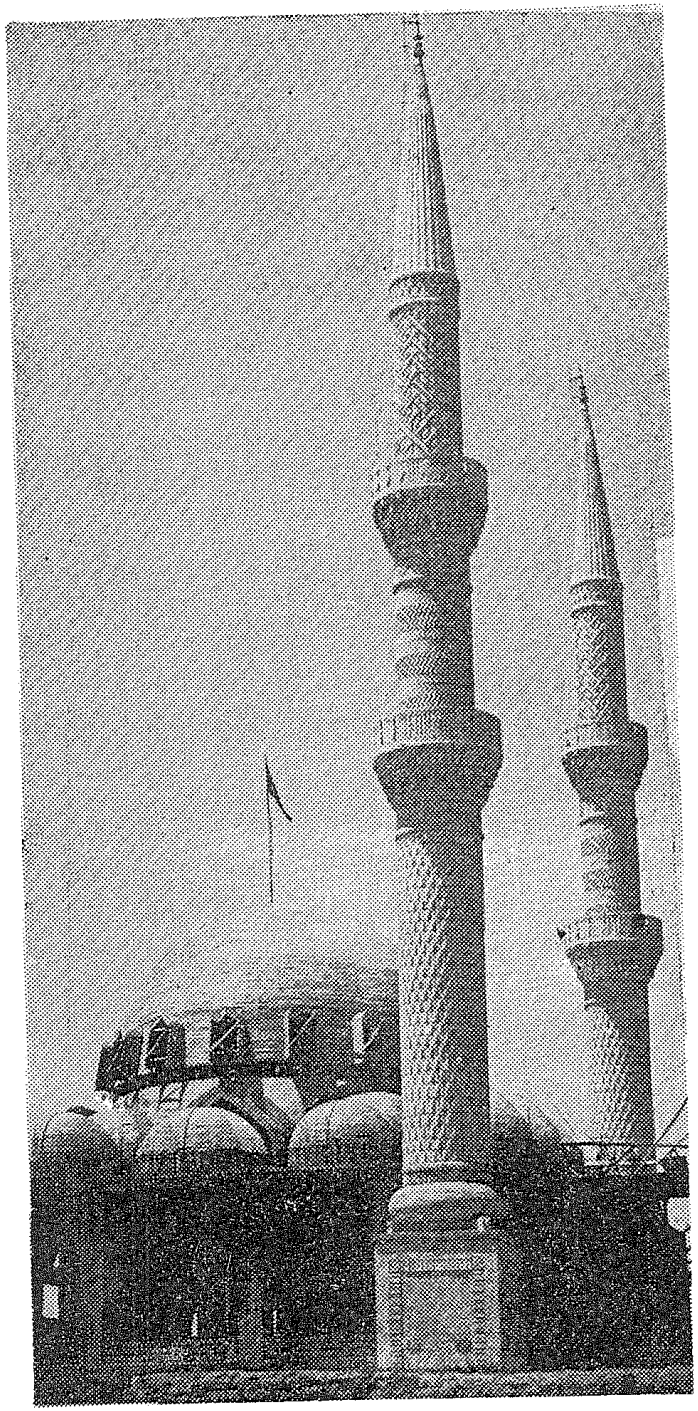
Erzurum

MADDE BAŞINA 5 KURUŞTAN
SONRA GECİKME ZAMMIDIR
03 TEMMUZ 1997

Kütüphanesi
Demirbaş No: 49505

1977 - Ankara

Atatürk Üniversitesi Yayınları : 491

Büyük İbrahim Hakkı Camii

TARİH BOYUNCA
ÇEŞİTLİ HİZMETLERİYLE

CAMİLERİMİZ

PROF. Dr. ZEKİ BAŞAR

Erzurum

NOT: Dokümanın tamamı Üniversite Rektörlüğü yazışmalarına göre düzenlenmiştir.

1987-1988

İLLERDEKİ MESLEK YÜKSEKOKULLARI

1. ANTALYA (Akdeniz Üniversitesi)
   Antalya MYO.
2. BURDUR (Akdeniz Üniversitesi)
   Burdur MYO.
3. ISPARTA (Akdeniz Üniversitesi)
   Isparta MYO.
4. ESKİŞEHİR (Anadolu Üni.)
   Meslek YO.
5. AFYON (Anadolu Üni.)
   Afyon MYO.
6. BİLECİK (Anadolu Üni.)
   Bilecik MYO.
7. KÜTAHYA (Anadolu Üni.)
   Kütahya MYO.
8. ÇANKIRI (Ankara Üni.)
   Çankırı MYO.
9. KASTAMONU (Ankara Üni.)
   Kastamonu MYO.
10. ERZURUM (Atatürk Üni.)
    Erzurum MYO.
11. ERZİNCAN (Atatürk Üni.)
    Erzincan MYO.
12. İSTANBUL (Boğaziçi Üni.)
    Meslek YO.
13. SIVAS (Cümhuriyet Üni.)
    Sivas MYO.
14. TOKAT (Cumhuriyet Üni.)
    Tokat MYO.
15. ANTAKYA (Çukurova Üni.)
    Antakya MYO.
16. MERSİN (Çukurova Üni.)
    Mersin MYO.
17. DİYARBAKIR(Dicle Üni.)
    Diyarbakır MYO.
18. URFA (Dicle Üni.)
    Urfa MYO.
19. MARDİN (Dicle Üni.)
    Mardin MYO.
20. İZMİR (Dokuz Eylül Üni.)
    İzmir MYO.
21. DENİZLİ (Dokuz Eylül Üni.)
    Denizli MYO.
22. İZMİR (Ege Üni.)
    İzmir MYO.
23. UŞAK (Ege Üni.)
    Uşak MYO.
24. KAYSERİ (Erciyes Üni.)
    Kayseri MYO.
25. YOZGAT (Erciyes Üni.)
    Yozgat MYO.
26. ELAZIĞ (Fırat Üni.)
    Elazığ MYO.
27. BİNGÖL (Fırat Üni.)
    Bingöl MYO.
28. TUNCELİ (Fırat Üni.)
    Tunceli MYO.
29. MUŞ (Fırat Üni.)
    Muş MYO.
30. ANKARA(Gazi Üni.)
    Maliye-Meslek YO.
    Tapu Kadostro MYO.
    Sağlık Hizmetleri MYO.
31. BOLU(Gazi Üniversitesi)
    Bolu MYO.
32. KIRŞEHİR (Gazi Üni.)
    Kırşehir MYO.
33. ANKARA (Hacettepe Üni.)
    Ankara MYO.
    Sağlık Hizmetleri MYO.
34. ZONGULDAK (Hacettepe Üni.)
    Zonguldak MYO.
35. MALATYA (İnönü Üni.)
    Malatya MYO.
36. ADIYAMAN (İnönü Üni.)
    Adıyaman MYO.
37. İSTANBUL (İstanbul Üni.)
    Teknik Bilimler M.Y.O.
    Sağlık Hizmetleri MYO.
38. SAKARYA(İstanbul Tek.Üni.)
    Sakarya MYO.

183) Konyalï, Ibrahim Hakkï:
Abideleri ve Kitâbeleri ile Erzurum Tarihi. Istanbul, 1960. 594 S. : Zahlr. Abb..
(Erzurum Tarihini Araştïrma ve Tanïtma Derneği Yayïnlarï : 2)
(Erzurum)
Sign.:55518

20 ŞUBAT 1992

184) Beygu, Abdürrahim Serif:
Erzurum. Tarihi, Anïtlarï, Kitâbeleri. Istanbul, 1936. 261 + 3 + 27 S. : zahlr. Abb..

(Erzurum)
Sign.:59804

185) Başar, Zeki:
Erzurum Ilinde Şifalï Sular : Yerleri, Genel Durumlarï, Nitelikleri. Ankara, Sevinç Matbaasï, 1973. 189 S. : zahlr. Ill., Tab. u. Kt..
(Atatürk Üniversitesi Yayïnlarï ; 221)
(Erzurum)
Sign.:63376

186) Başar, Zeki:
Erzurum'da Eski Mezarlïklar ve Resimli Mezar Taşlarï. Ankara, Sevinç Matbaasï, 1973. 5 + 146 S. : zahlr. Ill..
(Atatürk Üniversitesi Yayïnlarï: 316; Tïp Fakültesi Yayïnlarï: 21; Araştïrma Serisi: 21)
(Erzurum)
Sign.:56516

28 SUBAT 1992

Erzurum

81) Seyidoğlu, Bilge:
Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar. Ankara, 1975. XLIII, 451 S..
(Atatürk Üniversitesi Yayın ; 409 : Edebiyat Fakültesi Yayın ; 76 : Araştırma Yayın ; 64)
Sign.: 58310

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez Özetleri (1986-1990), s. 91-92, KONYA-199

19 ARALIK 199

1919 YAZINDA ERZURUM
Erzurum İs Spring in 1919

Erzurum

Hayati AKTAŞ

Danışman *(Supervisor)* : Yrd. Doç. Dr. Hayati HAZIR
1990, Sayfa : 64

Jüri *(Jury)* : Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ
Prof. Dr. Süleyman ARSLAN
Yrd. Doç. DR. Hayati HAZIR

1919 yılının yazı, özellikle temmuz ayı, Milli Mücadele açısından Erzurum için heyecan verici günler ve olaylarla doludur. Hatta denilebilirki, Temmuz 1919 ayı Mustafa Kemal'in dolayısıyla Milli Mücadele'nin kaderini belirlemiştir.

Milli Mücadele bir dönemin adıdır. 1919 yılında başlayıp 1922 yılında sona ermiştir.

Aslında 1919 yılının yazında Erzurum'da cereyan eden olaylar ayrı ayrı olarak hepsi birer tez konusudur. Mesela, Kazım Karabekir Paşa'nın 15. Kolordu Komutanı olarak Erzurum'a atanması, Vilâyat-ı Şarkıye faaliyetleri, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'a gelişi, Erzurum Kongresinin toplanması, Kongre öncesi ve sonrası gibi olaylar hep 1919 yazında Erzurum'da cereyan eden önemli hadiselerdir.

Bugüne kadar bütün bu olaylarla ilgili birçok eser verilmiş, ayrıca birçok hatırat ve makale de yayınlanmıştır. Bu çalışm ile bizim amacımız olayları derinlemesine incelemek ve tekrarın da tekrarını yapmaktan ziyade olaylara değişik bir bakış açısı vermeye çalışmak olacaktır.

Bu nedenle asıl kaynak olarak o dönemde yani 1919 yılının yazında Erzurum'da işgal kuvvetleri komutanı ve İngiliz askeri mümessili olarak görev yapan Yarbay Alfred Rawlinson'un kendi kaleme aldığı "Adventure In The Near East" isimli eserini ele aldık.

Bu eserin tezimizin konusu ile ilgili "1919 Yazında Erzurum" olan bölümlerini tercüme etmek suretiyle bir yabancının izlenimlerini ve bakış açısını değerlendirmek istedik.

Birinci Bölüm'de 1919 yazının Erzurum'u hakkında genel bir görünümü verdik. İkinci bölümde bu dönemde Erzurum'da cereyan eden önemli olayları açıkladık. Ve sonunda Yarbay Rawlinson'un kitabının tezimizin konusu ile ilgil olan bölümlerinin tercümesini bir ek olarak ilave ettik.

* * *

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma
Daire Yüksek Lisans Tezi.

06 TEMMUZ 1982

18) Başar, Zeki:
İçtimai Adetlerimiz-İnaçlarïmïz ve Erzurum Ilindeki Ziyaret Yerlerimiz. Ankara, 1972. 226 S..
(Atatürk Üniversitesi Yayïnlarï ; 222 : Tïp Fakültesi Yayïnlarï ; 14 : Araştïrmalar Serisi; 14)
Sign.: 59632

27 Nisan 2014

2584 KONUKÇU, Enver. Turks, Armenians and Erzurum, 1916-1918. *Review of Armenian Studies*, 4 / 11-12 (2007) pp.65-82. [With abstract in Turkish.]

Erzurum
05953

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

25 Mayıs 2014

12153 PAMUK, Bilgehan. Conditional divorce in Ottoman society: a case from seventeenth-century Erzurum. *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 44 (2008) pp.111-122. [Available online (open access).]

E. Yazısı 080353

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Turkish Studies

Türkoloji Araştırmaları

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

OSMAN NEDİM TUNA ARMAĞANI

Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi, üç ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları **www.turkishstudies.net**'e aittir.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.
Gönderilen yazılar iade edilmez.

ISSN: 1308-2140

Volume 2/2 Spring 2007

Turkish Studies

28 Aralık 2016
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

040577
Değerlendirme
050853

1540 (H.947) TARİHLİ KANUNNAMELERE GÖRE MUSUL, AMİD VE ERZURUM SANCAKLARINDA ZİRAÎ GELİRLERİN MUKAYESELİ TAHLİLİ

Ünal TAŞKIN*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin vergi sisteminde, ziraî gelirler oldukça önemlidir. Çünkü devlet, ziraî gelirleri askeri, bayındırlık ve idari hizmetlerde kullanmıştır. Osmanlı Devleti, hakim olduğu yerlerde o yörenin kendine has özelliklerine göre her bölgenin yürürlükte olan sancak kanunnameleri ile yönetim tarzları uygulamıştır. Devletin genişliği ve iklim çeşitliliği göz önünde tutulursa bu farklılığın haklı sebeplere bağlı olduğu görülür.

Anahtar Sözcükler: Ziraî gelirler, sancak kanunnameleri

COMPARATIVE OF AGRICULTURAL INCOMES IN MUSUL, AMED AND ERZURUM SANJAKS ACCORDING TO KANUNNAMES IN THE 1540 (H.947)

ABSTRACT

In the tax system of the Ottoman Empire, agricultural incomes were very important. Because state have used it for services of military, public works and administrative. Ottoman Empire have applied administrative methods in which agricultural tax have formed to the provinces that under his rule according to his characteristics, with in the application have been ruled *kanunname of sanjak* for every regions. If width and climate variety (diversity) of the state is taken consideration, it is seen that this differences depend on rightful reasons.

Key Words: Agricultural incomes, kanunnames of sanjak

Ziraî gelirler, toprakların etkin bir şekilde kullanımıyla sağlanacak olan gelirlerdir. Bu sebepten toprağa dayalı devletlerin ekonomisinin temeline ziraati koyabiliriz. Tarım kültürü temelinde kurulan devletlerinin en temel kaygıları, sahip oldukları toprağı nasıl ve ne şekilde kullanacakları, toplumsal üretimi gerçekleştiren ve artı ürün oluşturan üretken sınıf ile yönetimi elinde tutan ve üretimi doğrudan etkileyen egemen sınıf arasındaki döngünün nasıl sağlanacağı olmuştur. Çünkü artı ürün yoksa hakim unsur da yoktur. Bunun içindir ki toprak özellikle yöneten zümre için, stratejik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla ekonominin merkezinde olan toprağın mülkiyeti, tasarrufu ve intikali meselesi en önemli kaygı olarak karşımıza çıkmaktadır[1]. Toprağın tasarrufu ve mülkiyeti derken şunu da bilmek yerinde olacaktır; tarımcının ancak kendisine yetecek kadar üretim yapabildiği ilkel sistemler, köy yerleşmesi ötesinde örgütlenemez. Devlet kurmuş tarım kültürlerine

*Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi

[1] Mustafa Öztürk, *Tarih Felsefesi*, Elazığ 1990, s. 97

632-653

050953

ERZURUM

1 CEMAL ERSÜ, Salnamelerde Bayezid Sancağı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011

2 DUYGU ÖZDOĞAN, Başlandıcından Osmanlı hakimiyetine kadar Erzurum ve çevresi, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

3 HATİME ÜSTÜNER ÇELİK, Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Erzurum'da sosyal ve kültürel hayat, Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011

4 ÖMER SUBAŞI, Pasinler (V-XVI. yüzyıllar), Atatürk Üniversitesi, Doktora, 2010

5 ZEYNEP NAFİYE İNAN, Erzurum Büyük Kiremitlik Tabyası, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011

6 BAYRAM ARİF KÖSE, Ortaçağ seyahatnamelerinde Trabzon-Erzurum güzergahı, Erzincan ve Kars (coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan incelenmesi), Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009

227 170

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ ARAŞTIRMA MERKEZİ

I. ULUSLARARASI TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ
VE BÜYÜK GÜÇLER SEMPOZYUMU
(2-4 MAYIS 2012- ERZURUM/TÜRKİYE)

FIRST INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
TURKISH-ARMENIAN RELATIONS
AND
GREAT POWERS
(2-4 MAY 2012 ERZURUM/TURKEY)

22 Mayıs 2015

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA DERLEYİN DOKÜMAN

EDİTÖRLER /EDITORS
Dr. Tolga BAŞAK - Dr. Mevlüt YÜKSEL

2014

Türkiye Diyanet Vakfı
İslami Araştırmalar Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 227170
Tas. No: 209.56066
DUT

Erzurum
050953

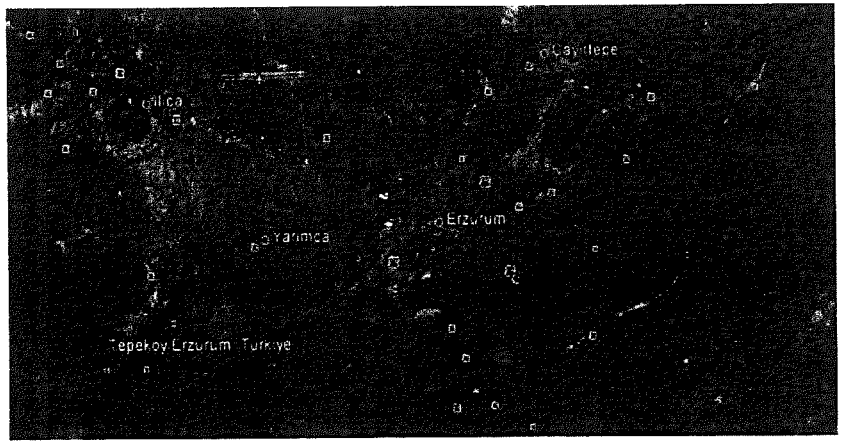
ERZURUM-TEPEKÖY TOPLU MEZAR KAZISI VE BULUNTULARININ LABORATUVAR İNCELEMELERİ

*Uğur GENÇ**
*Mustafa ERKMEN***

Giriş

Asılsız Soykırım İddiaları ile Mücadele Koordinasyon Kurulu'nun (ASİMKK) 20.11.2009 tarihinde gerçekleştirilen 25. toplantısında, asılsız soykırım iddialarıyla mücadele amacıyla 1915 Olaylarının aydınlatılmasına yönelik gerçekleştirilmesi planlanan toplu mezar kazılarının, Milli Güvenlik Kurulunca belirlenen bölgeler ile Erzurum İli, Merkez İlçeye bağlı Tepeköy'de gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Tepeköy'de yer alan söz konusu alan, Erzurum'un 6 km güneydoğusunda yer alan köyün merkezinde bulunmaktadır (Harita 1).

Tarihte; Urartu, Roma, Bizans ve Arap hâkimiyetleri altında varlığını sürdüren Tepeköy, 1071 Malazgirt Savaşı sonrası Saltuk Bey tarafından Türk egemenliğine alınmıştır. 1202 yılında Erzurum'la birlikte Anadolu Selçuklu yönetimine giren Tepeköy, 1514 Çaldıran Savaşı sonrası Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil edilmiştir. 16 Şubat 1916'da Erzurum ve çevresinin Rus işgali altına girmesi üzerine, Tepeköy'de Çarlık Rus Orduları tarafından işgal edilmiştir. Başbakanlık Osmanlı arşivlerindeki kayıtlara göre; Rusya'da 1917 Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesiyle Erzurum ve çevresinden çekilen Rus birliklerinin ardından Taşnak Ermeni Çeteleri tarafından köyün değişik yerlerinde 70 Müslüman – Türk katledilmiştir.

Harita 1: Erzurum-Tepeköy bölgesi coğrafi konumu (Google Earth)

* Restoratör/Konservatör (MA), İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü, Topkapı Sarayı 1. Avlu 34400 Sultanahmet / İSTANBUL (212) 527 02 19, ugur.genc@kultur.gov.tr
**Arkeolog, Erzurum Müze Müdürlüğü, Paşalar Cad. No: 11 ERZURUM (442) 233 04 14, erzurummuzesi@kultur.gov.tr.

MADDE YAYIMLANDIKTAN

42814

En eski çağlardan Urartu`nun yıkılışına kadar Aşkale ve çevresi/Aşkale and circumference from the old age to demolished of Urartu. *YUMAK, Mehmet.* Yüksek Lisans. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995. 60 s., 141 ref.
Danışman:Y.Doç.Dr.Alparslan Ceylan. Dili:Tr.

Erzurum 050252

42614

En eski çağlardan Urartu`nun yıkılışına kadar Hasankale ve çevresi/Hasankale and circumference from the old ege to demolished of Urartu. *BALKAYA, İhsan Sabri.* Yüksek Lisans. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995. 50 s., 63 ref.
Danışman:Y.Doç.DrAlparslan Ceylan. Dili:Tr.

22 Haziran 2015

Turkish Review Eurasian Studies, vol. 7, (2007), 2008 Bigart,
IRCICA ktp

HARMONIOUS LIFE IN SEVENTEENTH CENTURY ERZURUM: TURKISH-ARMENIAN TOGETHERNESS

(050953)

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
25 Ekim 2015

Bilgehan PAMUK*

ABSTRACT

Erzurum began to be ruled by the Ottomans at the beginning of the 16th century and became fortified towards the end of the same century by means of investments. The existence of an Armenian population is visible in the city, which grew in the late 16th century as a result of migrations. That element in the population contributed to the development of the city and maintained its life without causing or being disturbed by any problems. The Armenians lived together with the Turks in the same quarters without being subjected to racial discrimination. Moreover, they took part in local tradesmen's organization. They were similarly influenced by the political, social and economic events of the period. The *Celali* revolts, activities of the rebels, increase in taxes and prices, inflation and ongoing wars can be given as examples of such happenings. The public in the city tried to overcome such problems through collaboration. The Armenians, who encountered different attitudes only in religious issues,

* Assoc. Prof. Bilgehan PAMUK, Atatürk University Faculty of Science and Letters History Department, Erzurum/Turkey, bilgehan@atauni.edu.tr, bilgehe@yahoo.com.